

IV. ULUSLARARASI AHMED-İ HÂNÎ SEMPOZYUMU

“İSLÂM’DA SAĞLIK VE KORUYUCU HEKİMLİK”

AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

IV. ULUSLARARASI AHMED-İ HÂNÎ SEMPOZYUMU

“İSLÂM'DA SAĞLIK VE KORUYUCU HEKİMLİK”
14-15 KASIM 2020 - AĞRI

مؤتمر أحمد الخاني الدولي الرابع

“الطب والصحة الوقائية في الإسلام”
15-14 نوفمبر 2020 أغرى

4TH INTERNATIONAL AHMAD-I KHANI SYMPOSIUM
“HEALT AND PREVENTIVE MEDICINE IN ISLAM”
14TH-15TH NOWEMBER 2020–AĞRI

BİLDİRİLER ÖZET KİTABI
PROCEEDINGS ABSTRACT BOOK

YAYINI HAZIRLAYANLAR- EDITORS
PROF. DR. ÂDEM YERİNDE
DOÇ.DR. MEHMET SALİH GECİT
ARŞ. GÖR. HALİT KARS
ARŞ. GÖR. EMRULLAH BOLAT

**IV. ULUSLARARASI AHMED-İ HÂNÎ SEMPOZYUMU “İSLÂM’DA SAĞLIK VE KORUYUCU HEKİMLİK”
14-15 KASIM 2020 – AĞRI**

مؤتمر أحمد الخاني الدولي الرابع
"الطب والصحة الوقائية في الإسلام"
14-15 نوفمبر 2020 أغرى

**4TH INTERNATIONAL AHMAD-I KHANI SYMPOSIUM:
“HEALT AND PREVENTIVE MEDICINE IN ISLAM”
14TH-15TH NOWEMBER 2020 – AĞRI**

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Ağrı Valiliği, İbrahim Çeçen Vakfı, Ağrı Belediyesi ve Belli İslami İlimler Fakültesi Organizasyonu ile Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Bilgi İşlem Daire Başkanlığı ve UZEM iş birliğiyle online gerçekleştirilmiştir.

Yayın Hakları

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

Mizanpaj

M. Salih GECİT

Ön Kapak Fotoğrafi

Ahmed-i Hânî Temsili Fotosu- İshak Paşa Sarayı-Ağrı Dağı

Arka Kapak Fotoğrafi

Ahmed-i Hânî Türbesi-Ahmed-i Hânî Müzesi

Kapak Tasarımı ve Uygulama

Muhammed Ali GECİT

Sorumlu Editör

Prof. Dr. Adem YERİNDE

Editör Yardımcıları

Doç. Dr. Mehmet Salih GECİT-Arş. Gör. Halit KARS-Arş. Gör. Emrullah BOLAT

Düzeltili

Doç. Dr. Mehmet Salih GECİT

Baskı ve Cilt

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Rektörlük/ Ağrı İbrahim Çeçen University Rectorate
Erzurum Yolu 4 Km 04100 Merkez, Ağrı – Türkiye

Tel: 0472 –215 98 63 - 0472 216 20 08

Öğrenci İşleri: 0472 - 216 10 10

Fax: 0472 215 11 82

İlk Basım, 15.01.2021- AĞRI

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Yayını, No: 35

ISBN:978-605-80220-4-1

Kitapta Yer Alan Makalelerin Her Türlü Bilimsel ve Yasal Sorumluluğu, Yazarlarına Aittir. Kitapta Yer Alan Görsel Malzemelerin Çok Büyük Bir Kısmı, Yazarları Tarafından Sağlanmıştır.

IV. ULUSLARARASI AHMED-İ HÂNÎ SEMPOZYUMU: “İSLÂM'DA SAĞLIK VE KORUYUCU HEKİMLİK”

ONURKURULU/ HONORARY BOARD

Prof. Dr. Abdulhalik KARABULUT, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Rektörü/ Rectorate of Ağrı İbrahim Çeçen University
 Prof. Dr. Ali ERBAŞ, Diyanet İşleri Başkanı/ Head of Religious Affairs
 Dr. Osman VAROL, Ağrı Valisi/ Governor of Ağrı
 Savcı SAYAN, Ağrı Belediye Başkanı/ Mayor of Ağrı

DÜZENLEME KURULU / ORGANIZATION BOARD

Prof. Dr. Âdem YERİNDE, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Tandoğan TOPÇU, Diyanet İşleri Başkanlığı/ Ağrı İl Müftüsü
 Prof. Dr. Hasan Hüseyin EKER, İstanbul Sağlık Bilimleri Üniversitesi
 Prof. Dr. Murat ŞİMŞEK, Karabük Üniversitesi
 Prof. Dr. Kazım KARAASLAN, Bezmi Alem Üniversitesi
 Prof. Dr. Mustafa KÖSECİK, Bursa Uludağ Üniversitesi
 Doç. Dr. Mehmet Salih GEÇİT, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Doç. Dr. Muhammed KIZILGEÇİT, Atatürk Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Arif ATALAY, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Çetin BAYRAK, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Ekrem KOÇ, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Fatih TAŞTAN, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Dr. Öğ. Üyesi Fuat KARABULUT, Atatürk Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Hayati TETİK, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ALİ, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Dr. Öğretim Üyesi Mahmut TOKAÇ, Medipol Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Mesut IŞIK, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Mucahit ELHUT, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Dr. Murat Ali ÇİÇEKLER, BEYHEKİM Sağlık Derneği Başkanı
 Dr. Öğr. Üyesi Saadet ALTAY, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Öğr. Gör. Ahmed KAJJE, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Öğr. Gör. Mehmet Latif BAKIŞ, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Arş. Gör. Halit KARS, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Arş. Gör. Emrullah BOLAT, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Arş. Gör. Mehmet SALİH, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Arş. Gör. Muhammed İbrahim ERDEN, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Arş. Gör. Mübarek ÖLMEZ, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Arş. Gör. Kamil ÇAYIR, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Arş. Gör. Ersin SAVAŞ, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Arş. Gör. Seyyit Ali ALBAYRAK, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Arş. Gör. Ahmet BİNGÖL, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Arş. Gör. Hamza CİVELEK, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Arş. Gör. Büşra ÖZDEMİR, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Arş. Gör. Serdar YAYATICI, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

BİLİM VE DANIŞMA KURULU / EDITORIAL ADVISORY BOARD

- Prof. Dr. Abbas Ghadimi Gheidari, University of Tabriz / IRAN
 Prof. Dr. Abbas SEYİDOV, Azerbaijan Science Academy / AZEBAYCAN
 Prof. Dr. Abdullah el-DERŞEVÎ, Melik Faysal Üniversitesi / SUUDİ ARABİSTAN
 Prof. Dr. Abdulmuhsen Ayedh Alqahtani, Kuwait University / STATE OF KUWAİT
 Prof. Dr. Ahmed Hashim Al-Samrrai, University of Samarra / IRAQ
 Prof. Dr. Ahmet ÖZEL, Marmara Üniversitesi
 Prof. Dr. Akif ARSLAN, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Prof. Dr. Ali UTKU, Atatürk Üniversitesi
 Prof. Dr. Bayram DALKILIÇ, Necmettin Erbakan Üniversitesi
 Prof. Dr. Bilal KEMİKLİ, Uludağ Üniversitesi
 Prof. Dr. Burhanettin TATAR, 19 Mayıs Üniversitesi
 Prof. Dr. Cafer Sadık YARAN, 19 Mayıs Üniversitesi
 Prof. Dr. Celal TÜRER, Ankara Üniversitesi
 Prof. Dr. Faruk KAYA, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Prof. Dr. Fatih Gültekin, Sağlık Bilimleri Üniversitesi
 Prof. Dr. H. Ömer ÖZDEN, Atatürk Üniversitesi
 Prof. Dr. Hacı fahreddin SEFERLİ, Azerbaijan Science Academy / AZERBAIJAN
 Prof. Dr. Hamzah Mohd SALLAH, International Islamic University, MALEZYA
 Prof. Dr. Hanan Suleiman Mohammed Malkawi, The University of Jordan / JORDAN
 Prof. Dr. Hasan ÇİÇEK, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
 Prof. Dr. Hasan Hüseyin BİRCAN, Necmettin Erbakan Üniversitesi
 Prof. Dr. Hasan Yücel BAŞDEMİR, Ankara Üniversitesi
 Prof. Dr. Hilal Darwish Darwish, Lebanese University / LEBANON
 Prof. Dr. Hüsamettin ERDEM, Necmettin Erbakan Üniversitesi
 Prof. Dr. İbrahim EMİROĞLU, Dokuz Eylül Üniversitesi
 Prof. Dr. İhsan Süreyya SIRMA, Siirt Üniversitesi
 Prof. Dr. İsmail KÖZ, Ankara Üniversitesi
 Prof. Dr. Issiam Okleh, University of Sharjah / UEA
 Prof. Dr. Kenan GÜRSOY, İstanbul Aydın Üniversitesi
 Prof. Dr. Kerem KARABULUT, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Prof. Dr. Levent BAYRAKTAR, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
 Prof. Dr. Mahfuz SÖYLEMEZ, Yakındoğu Üniversitesi / KIBRIS
 Prof. Dr. Mehmet BAHÇEKAPILI, Yalova Üniversitesi
 Prof. Dr. Mehmet Zeki İŞCAN, Atatürk Üniversitesi
 Prof. Dr. M. Serdar GÜLTEKİN, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Prof. Dr. Muratgeldi SÖYEGOV, Aşkabad University / TÜRKMENİSTAN
 Prof. Dr. Musa Kazım ARICAN (Sosyal Bilimler Üniversitesi Rektörü)
 Prof. Dr. Mustafa AĞIRMAN, Atatürk Üniversitesi
 Prof. Dr. Mustafa BERKTAŞ, İzmir Bakırçay Üniversitesi
 Prof. Dr. Mustafa KÖSEM, Sakarya Üniversitesi.
 Prof. Dr. Osman ELMALI, Atatürk Üniversitesi
 Prof. Dr. Reza HEJEBRI, Tahrir University / İRAN
 Prof. Dr. Sinan ÖGE, Atatürk Üniversitesi
 Prof. Dr. Şahmurat ARIK, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
 Prof. Dr. Şamil DAĞCI, Ankara Üniversitesi
 Prof. Dr. Şehmus DEMİR, Gaziantep Üniversitesi

Prof. Dr. Tahir Kahraman, Karabük Üniversitesi
 Prof. Dr. Tahsin GÖRGÜN, 29 Mayıs Üniversitesi
 Prof. Dr. Zeki TAŞTAN, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
 Doç. Dr. Abdülcebbar KAVAK, Karabük Üniversitesi
 Doç. Dr. Abdulvahap ÖZSOY, Atatürk Üniversitesi
 Doç. Dr. Aladin JENKO- İnsani Gelişim Üniversitesi-Süleymaniye / IRAK
 Doç. Dr. Anar GAFAROV, Azerbeycan Milli İlimler Akademisi / AZERBEYCAN
 Doç. Dr. Gholamali PASHAZADEH - Tebriz Üniversitesi / İRAN
 Doç. Dr. Hanifi ŞAHİN, Atatürk Üniversitesi
 Doç. Dr. Mahmut ÇINAR, Gaziantep Üniversitesi
 Doç. Dr. Mahmut DÜNDAR, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
 Doç. Dr. Necmettin KIZILKAYA, İstanbul Üniversitesi
 Doç. Dr. Maksut ÇETİN, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
 Doç. Dr. Mehmet TEYFUR, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Doç. Dr. Mehrali CALP, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Doç. Dr. Mustafa AYDEMİR, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Doç. Dr. Raşit ÇAVUŞOĞLU, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
 Doç. Dr. Shovosil ZİYADOV, Özbekistan Bilimler Akademisi / ÖZBEKİSTAN
 Doç. Dr. Şevket KOTAN, İstanbul Üniversitesi
 Doç. Dr. Tefvik Ali Murad ZEDADİ, eş-Şerif İlim Akademisi, MISIR
 Doç. Dr. Timur KOZUKULOV, Oş Üniversitesi, KIRGIZİSTAN
 Doç. Dr. Yakup KARATAŞ, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Doç. Dr. Yasin KILIÇ, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Doç. Dr. Yaşar ACAT, Şırnak Üniversitesi
 Doç. Dr. Zeki TAN, Iğdır Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Ahmed HAMİTOĞLU, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Dr. Ala Anter Muhammed MUSTAFA, Ezher Üniversitesi, MISIR
 Dr. Öğr. Üyesi Al Mahdi Eid Alrawadieh, University of Jordan / JORDAN
 Dr. Öğr. Üyesi Arif ATALAY, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Hakan KAYA, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Hasan HALİLOĞLU, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Emin YURT, Iğdır Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Mirpenç AKŞİT, Iğdır Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Raşit BATUR, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Mustafa SAFA, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Rıza BAKIŞ, Cumhuriyet Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Sedat YILDIRIM, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Selçuk ERİNCİK, Ankara Üniversitesi
 Dr. Öğr. Üyesi Süleyman TAŞKIN, Bingöl Üniversitesi
 Dr. Hatice Kösecik, Tıbbi Rehabilitasyon Uzmanı, Bursa
 Dr. Ercan Avcı, Sağlık Bakanlığı (Baş Müfettiş)

SEKRETERYA

Arş. Gör. Halit KARS
 Arş. Gör. Emrullah BOLAT
 Arş. Gör. Mehmet SALİH
 Arş. Gör. Muhammed İbrahim ERDEN
 Arş. Gör. Mübarek ÖLMEZ

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	10
Açılış Konuşmaları / Welcome Speeches	17
İslami İlimler Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Âdem Yerinde'nin Konuşması.....	18
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Abdülhalik Karabulut'un Konuşması....	20
Ağrı Belediye Başkanı Savcı Sayan'ın Açılış Konuşması.....	23
Ağrı Valisi Dr. Osman Varol'un Açılış Konuşması	25
Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Erbaş'ın Konuşmasının Özeti	27

Birinci Tur Oturumları

1. Oturum Tefsir Literatüründe Sağlık.....	46
“Korana Virüsünün Kaynağına Dair Tezler Bağlamında Bir Kur'an Tabiri Olarak Tayyib Kavramı”	33
Mekasidu's-Şeria Bağlamında Kur'an'da Beden Ve Ruh Sağlığı	35
Musa Turşak.....	35
Kur'an'ın Zikrettiği Ölçü Ve Denge Bağlamında Beden Ve Ruh Sağlığı	37
Mehmet Altın	37
Bilimsel Gelişmelerin Sağlıkla İlgili Ayetlerin Yorumlanmasına Etkisi.....	39
Mansur Yayla	39
Kur'an'da Bazı Hastalıklar Ve Tedavi Yöntemleri	41
Mehmet Seyid Gecit	41
Kur'an Açısından Hastalık Ve Şifa.....	43
İmdat Balkis.....	43
Kur'an-I Kerim'deki Maddî Temizlenme İle İlgili Hükümlerin İnsan Sağlığı Açısından Değerlendirilmesi	45
Ömer Durmuş	45
2. Oturum: Hadis Literatüründe Sağlık	46
Hiz. Peygamberin İzinde Sağlık Alanında Birarada Yaşama.....	47
(Uygulamalarıyla Osmanlı Örneği)	47
Prof. Dr. Nesimi Yazıcı	47
Sağlığın Korunmasına Ve Hastalıkların Önlenmesine Dair Hiz. Peygamber'in Tasarruflarınınbağlayıcılığı Ve İmanî-Ahlakîboyutu.....	48
Yusuf Acar	48
Hiz. Peygamber'in Tıb İle İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi	50
(Buhârî'ninkitâbü't-Tıb Özelinde).....	50
Mehmet Emin Çiftçi	50
Yiyecek Ve İçeceklerle Üflemeyi Nehyeden Hadislerin Tahlili	51
Selahattin Aydemir	51
Mevzûat Literatüründe Bulunan Sağlıkla İlgili Bazı Uydurma Rivayetlerin Tespiti Ve Değerlendirilmesi	53
Abdulalim Adıgüzel	53

3. Oturum: Hz. Peygamber Ve Koruyucu Hekimlik	55
Hz. Muhammed Ve Koruyucu Hekimlik	56
Mustafa Özkan.....	56
İslam Peygamber'inin Hadislerinde Koruyucu Hekimlik Tedavi Ve Karantina	58
Dr. Öğretim Üyesi Recep Ertuğay.....	58
Peygamber Tasavvurunda Kalp Safiyetinin Ruh Ve Beden Sağlığına Etkisi	60
Ruhullah Öz	60
Dinler Tarihine Göre Tıbb-I Nebevi.....	62
Dr. Rifai Erten	62
Tâûn İle İlgili Hadisler Bağlamında İslamın Karantiya Bakışı Ve Günümüz Sağlık Örgütlerinin Görüşleriyle Karşılaştırılması.....	63
Dr. Öğr. Üyesi Ali Çelik.....	63

İkinci Tur Oturumları

1. Oturum.....	65
İslam Hukuku Açısından Sağlık	65
Toplum Sağlığı Açısından İslam Hukukunda İçki Suçu Ve Cezası	66
Arif Atalay	66
Fıkıh'ın Cinsel Yolla Bulaşan hastalıklara Ve Üreme Sağlığına Bakışı.....	68
Dr. Öğr. Üyesi Ekrem Koç.....	68
İslâm Hukukunda Tıbbî Açıdan Erkek Ve Kadının Birbirini Tedavi Etmesinde Şer'î Ölçüler.....	70
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Cengiz	70
Sosyal Bir Hastalık Ve Gayrimeşru Bir Evlilik: "Nikâhu'l-Makt"	72
Mustafa Harun Kıyık	72
İslam Tarihi Ve Medeniyetinde Sağlık	74
İslam Medeniyet Tarihinde Sağlık Kurumları Ve Hastaneler	75
Mahmut Dünder	75
2. Oturum: İslam Kültür ve Medeniyetinde Sağlık	
İslâm Medeniyetinde Vakıf Sağlık Hizmetleri	77
İsa Akalın.....	77
Haçlı Seferleri Esnasında Görülen Salgın Hastalıklar Ve Tedavi Yöntemleri	78
Gülşen İstek.....	78
Orta Çağdan Günümüze İslam Toplamlarında Tıbbın Gerilemesinin Sosyolojik Nedenleri.....	80
Talip Demir	80
Osmanlı'nın Son Dönemlerinde Hicaz Bölgesinde Görülen Salgın Hastalıklara Karşı Mücadele.....	82
Hasan Telli.....	82
I. Abdülhamid Döneminde Bulaşıcı Hastalıklara Karşı Alınacak Korunma Ve Temizlik Tedbirleri Hakkında Hazırlanan Bir Nizâmnâme Ve Değerlendirilmesi	83
Kamil Çayır	83
3. Oturum Ahlak / Maneviyat -Ruh Ve Beden Sağlığı.....	84
Ruh Ve Beden Sağlığı Korumada Din: Bir Model Önerisi.....	85
Doç. Dr. Muhammed Kızılgeçit.....	85
Din, Ahlak Ve Sağlık İlişkisi	87
Doç. Dr. Zeki Tan	87
Kur'an'a Göre Manevî Hastalıklara Zemin Hazırlama Açısından Aşırı Mal Sevgisi Ve Tedavi Yolları.....	89

İbrahim Yıldız	89
Din-Kültür Perspektifinden Tedavide Dinsel-Büyüsel Pratikler Üzerine Bir Değerlendirme	91
İsmet Tunç	91
Temel Değerler Ve Temel Elementler Bağlamında Tıp Ve Ahlâk İlişkisi	93
M. Latif Bakış- Ayda Kargar	93

Üçüncü Tur Oturumları

1. Oturum: Sağlıkla İlgili Çeşitli Konular	96
Karantina Tarihinden Bir Sayfa	97
(1867 Tarihli Karantina Nizamnamesi Tahlili)	97
Adil Şen	97
Tarihu'z-Zuknî'nî'yegöre El-Cezire Bölgesindeki Salgın Hastalıklar (Miladi 587-774 Yılları)	99
Cuma Karan	99
"Takdîr-İ İlâhî" Söylemi Üzerine Kelâmî Bir Tahlil	101
Hamdullah Arvas	101
Koruyucu Hekimlik Ve Aile Hekimliği	103
Dr.İdris Demir	103
Tıbbi Konuların İslami Bir Bakış Acısıyla Değerlendirilmesi	104
Dr. Ercan Avcı	104
İslâm Eğitiminde Sağlığın Önemi	106
Dr. Öğr. Üyesi Hayati Tetik	106
2. Oturum Sağlıkla İlgili İslami Literatür	108
Et-Tabib El-Hâkim Ebu Hamid Muhammed B. Ali B. Ömer Necib Es-Semarkandî (Ö. 619/1222)'Nin "Risâletün Fî Müdâvâti Vec'î'l-Mefâsil" Adlı Eserinde Eklem Ağrıları Ve Tedavisi	109
Doç. Dr. Mehmet Salih Gecit	109
Molla Muhammed Arvasi Ve Onun Tıbbî Arvasi Adlı Eserinin Koruyucu Hekimlik Açısından Analizi	110
Nesim Sönmez	110
Mecmûa-I Kasâid Ve Gazeliyyât'ta	112
(Süleymaniye Ktp. Hâlet Efendi Mülhâkı 245)	112
Birkaç İlaç Tarifi	112
Sait Yilter	112
Tertîb-İ Muâlece'de Yer Alan Hastalık Adları	114
Dr. Öğretim Üyesi Ahmet Adıgüzel	114
Çağdaş İslam Düşüncesinde Geleneksel İslam Tıbbına Yaklaşım Biçimi (Fazlurrahman Örneği)	116
Dr. Öğrt. Üyesi Saadet Altay	116
Emrî Divânı'nda Tababetle İlgili Kullanımlar	117
Ömer Faruk Güler*	117
3. Oturum: Sağlıkla İlgili Arapça Tebliğler	119
122..... تاريخ الطب والأطباء في العصور الوسطى في جنوب وشرق الأناضول	
122..... Orta Çağ'da Güney Ve Doğu Anadolu'da Tıp Ve Hekimlik Tarihi	
122..... Dr.Öğr. Üyesi Hüseyin Ali*	
124..... فسخ عقد الإجارة في زمن كورونا	
124..... Dr. Öğr. Üyesi Amer Aldershewi	
126..... الحلول الوقائية للبدانة من منظور القرآن الكريم والسنة النبوية	
126..... Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Hamitoğlu	

127	هدى القرآن في البعد الصحى للإنسان
127	Dr. Öğr. Üyesi Ahmad Najib*
129	آيات الشفاء في القرآن بين التفسير والعلم
129	(Kuran'da Tefsir Ve Bilim Arasındaki Şifa Ayetleri)
129	Dr. Öğr. Üyesi Mücahit Elhut*
129	الملخص
129	مقاصد الشريعة في حفظ صحة البدن من خلال الطهارة
129	Dr. Shawish Murad
131	دور مؤسسات الوقف الصحى في تفعيل الرعاية الصحية: آفاق مستقبلية
131	Mr. Suheyib Eldersevi-Mr. Abdullah Eldersevi- Dr. Öğr. Üyesi. Amer Aldershewi

Kapanış Konuşmaları Ve Sonuç Bildirgesi

Iv. Uluslararası Ahmed-İ Hâni Sempozyumu	134
Sonuç Bildirgesi	134
Prof. Dr. Nesimi Yazıcı'nın Sempozyum Kapanış Konuşması.....	136
Doç. Dr. Adil Şen'in Kapanış Konuşması	138
Sempozyum Sonuç Bildirgesi	139
Sempozyumdan Kareler	142
Basında Sempozyum.....	145

ÖNSÖZ

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi olarak bu yıl dördüncüsünü düzenlediğimiz **IV. ULUSLARARASI AHMED-İ HÂNÎ SEMPOZYUMU**'nun teması; **"İSLÂM'DA SAĞLIK VE KORUYUCU HEKİMLİK"** olarak belirlenmiştir.

İslâm Dinî nüzulünden bugüne dek insanlara dünya ve ahiret mutluluğunu elde edecekleri temel ilkeleri çok açık bir şekilde sunmuştur. Bu ilkelerin bir kısmı da sağlık ve tababet ile ilgilidir. İslâm'da inanç, ibadet, muamelât denilen alanlar arasında mutlak bir uyuşma ve bütünleşme söz konusudur. Bu bağlamda İslâm dini, "Temizlik Dini" olarak da bilinmektedir. Hz. Muhammed'in "*Temizlik imanın yarısıdır.*" (Müslim, Taharet, 1) hadisi ile "*İki nimet konusunda insanların çoğu aldanmıştır. Bunlardan birincisi sağlık, diğeri de boş vakittir!*" (Buhârî, Rikak, 2304) hadisi, sadece inanç ve ibadet konusunda değil, aynı zamanda sosyal hayat, sağlık ve koruyucu hekimlik konusunda da bizlere büyük ufuklar açmaktadır. Bu bağlamda ibadet öncesi ve sonrasında, bireysel ve sosyal hayatta istibra, istinca, abdest, teyemmüm, gusül, ev ve mabed temizliği, maddi ve manevi temizlik, beden ve ruh temizliği gibi başlıklarla tavsiye edilen veya emredilen dinî ve beşerî uygulamalar sağlık ve koruyucu hekimlik açısından son derece önemli misyonlar taşımaktadır. Yine tıbb-ı nebevî çerçevesinde dinî kaynaklarımızda geçen teorik ve pratik bilgi ve uygulamalar, sağlık ve koruyucu hekimlik konusunda bizlere önemli ipuçları vermektedir.

Sağlık ve koruyucu hekimliğin en önemli esası temizliktir. Temizlik, İslâmî bakış açısına göre en büyük ibâdet olan namazın vazgeçilmez bir şartıdır. İslâm'da temizlik, biri beden, diğeri ruh olmak üzere iki türdür: Bütün emir ve yasakların esas maksadı kalp tezkiyesi ve ruh tezkiyesidir. Ruh tasfiyesi ile maddeden, nefisten ve şeytandan gelen kir ve paslar gönülden silinip atılır. Namazdan önceki küçük ve büyük abdest ile beden, elbisenin ve mekânın temizliği ile dış temizliği yapan insan, namaz ile de iç temizliği yaparak hem maddî, hem de manevî temizliği yapmış olur. Namaz, günde beş defa bedenin kirlenmeye en fazla maruz kalan kısımlarının yıkanması ile beraber rahatlık ve gevşekliliğe karşı önemli bir tedbîr olmaktadır.

Öte yandan İslâm'da aslolan ruh temizliğidir. Beden temizliği ise bunun vazgeçilmez bir vasıtasıdır. Bu vasıta olmadan ondan güdülen gaye de hâsıl olmaz. Bir hadiste "*Evinizin önünde akan bir nehir olsa da günde beş defa bu nehirde yıkansanız, üzerinizden kirden bir iz kalır mı hiç? İşte beş vakit namaz da böyledir, günahları siler, süpürür.*" (Müslim, Mesâcid, 51) buyurulmuştur. Yani namaz, insanın ruhunu yıkar, kalbini saf, arı ve pâk hale getirir. Diğer ibâdetlerin hepsi de aynı şekilde ruh ve kalp temizliğini gerçekleştirirler. Bundan da anlaşılıyor ki İslâm, her ibâdetin özüne temizliği yerleştirmiş, böylece ma'nevî temizliğe değer verdiği gibi, maddî temizliğe de büyük değer vermiştir. Öyleki ilk nazil olan âyetlerde, yani Hz. Peygamber'in bî'setinin ilk yıllarında "*Elbiseni temiz tut.*" (Müddessir, 74/4) Mealindeki âyet nazil

olmuştur. Üstelik bu âyet, “*Rabbini tekbirini yap (yüceliğini ilan et!)*” (Müddessir, 74/3) emrinin peşi sıra gelmiştir. Buna göre Kur’an’ın diğer hüküm, prensip, kavram, emir ve nehiyleri temizlik emrinden sonra gelmiştir. Yani yepyeni bir bina olarak kurulan İslâm’ın temeline temizlik esası yerleştirilmiştir.

Temizlik ilkesinin yanında bir de helal gıda ve ve temiz yiyecek ve içeceklerin kullanılmasına özel itina gösterilmiştir. Bu bağlamda Kur’an-ı Kerim’de “*Ey iman edenler! Eğer siz ancak Allah'a kulluk ediyorsanız, size verdiğimiz rızıkların iyi ve temizlerinden yiyeceğiniz ve Allah'a şükredin. Allah, size ancak leş, kan, domuz eti ve Allah'tan başkası adına kesileni haram kıldı. Ama kim mecbur olur da, istismar etmeksizin ve zaruret ölçüsünü aşmaksızın yemek zorunda kalırsa, ona günah yoktur. Şüphesiz, Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.*” (Bakara Sûresi, 2/172-173) “*Allah'ın size rızık olarak verdiklerinden helal, iyi ve temiz olarak yiyeceğiniz ve kendisine inanmakta olduğunuz Allah'a karşı gelmekten sakının.*” (Maide Sûresi, 5/88) Bu âyetlerin bize öğrettiği esaslar çerçevesinde bakıldığında helal gıda ve temiz rızıklardan istifade etmenin, sağlık ve koruyucu hekimlik konusunda son derece faydalı olduğu görülecektir.

Günümüzde insanlığın mücadele etmek zorunda olduğu hususlardan birisi de sağlık ve koruyucu hekimlik açısından gösterilen ihmalkârlığın sonucu olarak bela ve musibet haline dönüşen salgın hastalıklardır. Son dönem bilimsel araştırmaların ortaya koyduğu verilere göre salgın hastalıkların büyük bir kısmının, Allah'ın haram kıldığı şeylerden ve meşru olmayan durumlardan dolayı ortaya çıktığı görülmektedir. Temizlik, helal gıda, haram muamelelerle ilgili olarak Kur’an ve Sünnet’te geçen ilkelere aykırı hareket edildiğinde insan sağlığına büyük zararlar veren bu durumların devam ettiği, mevcut hastalıkların arttığı, hatta yeni mikropların ve bunların sebep olduğu yeni hastalıkların ortaya çıktığı görülmektedir. İşte içinde bulunduğumuz Pandemi Süreci de yukarıda bahsedilen ilkelerin ihmali neticesinde başlanan bir süreç olarak karşımızda durmaktadır. Bu süreç dolayısıyla tanıdığımız Coronavirus (COVID-19)’dan önce AIDS, SARS, DOMUZ GRİBİ, KUŞ GRİBİ gibi virüslerin ortaya çıkardığı sağlık sorunlarını yaşamış bir insanıyet milletiyiz. Bu nedenle sağlık ve koruyucu hekimlik konusunda çağımız insanının verdiği maddi mücadeleye manevi bir destek sağlamak üzere İslâmî İlimlerle uğraşan bilim adamlarımızın İslâm Kültür ve Medeniyetinin geçmişte ve günümüzde sağlık ve koruyucu hekimlik konusunda insanlığa sunduğu zengin kültür mirasımızı yeniden gündeme getirmeleri, tıbb-ı nebevî, el-kanun fi’-t-tıb, veba, advâ (bulaşıcı hastalıklar) ve bimaristan kültürü konusundaki literatürün yeniden gözden geçirilmesi, İbn Sina gibi İslâm âlimleri ve filozoflarının sağlık ve tıp konusunda bilim dünyasına ve insanlık âlemine yaptıkları hizmetlerin hatırlanması, özellikle veba ve diğer salgın hastalıklar konusunda Müslüman tabiplerin tıp ve sağlık bilimlerine katkılarının yeniden gün yüzüne çıkarılması, bu şekilde Pandemi Sürecinde olağan üstü mücadele veren çağımız sağlık ve tıp anlayışına İslâm Kültür ve Medeniyetinin bilime ve insanlığa sunduğu birikimden hareketle maddi ve manevî destek sunulması gerektiği inancıyla; Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi olarak, **14-15 Kasım 2020 tarihinde dördüncüsünü düzenlemekte olduğumuz Uluslararası Ahmed-i Hânî Sempozyumunu “İSLÂM’DA SAĞLIK VE KORUYUCU HEKİMLİK” teması ile tertip etmeyi planlamaktayız.** Sempozyumun amacı; çeşitli konu başlıkları çerçevesinde “**SAĞLIK VE KORUYUCU HEKİMLİK**” kavramlarının bilim insanları tarafından akademik bir ortamda tartışılması, çeşitli fikirlerin, tespit ve önerilerin ortaya konulmasıdır. **“İSLÂM’DA SAĞLIK VE KORUYUCU**

HEKİMLİK"başlığıyla hazırlanan elinizdeki kitabın bu tebliğlerden oluştuğunu belirtmek isteriz.

Sempozyum ilan metnimizde aşağıdaki konularla ilgi tebliğler istenmiştir:

Kur'an ve Sünnet'te Sağlık ve Koruyucu Hekimlik
 Temel İslâmi İlimler Açısından Sağlık ve Koruyucu Hekimlik
 Felsefi Bilimler Açısından Sağlık ve Koruyucu Hekimlik
 İslâm Bilim Tarihinde Sağlık ve Koruyucu Hekimlik
 Sağlık ve Koruyucu Hekimliğe Hizmet Eden Müslüman Âlimler
 İslâm Medeniyet Tarihinde Sağlık Kurumları ve Hastaneler
 İslâm'a Göre Temizlik ve Sağlığa Faydaları
 İslâm'a Göre Normal Hastalıklar ve Bulaşıcı Hastalıklar
 İslâm Tarihinde Görülen Salgın Hastalıklar ve İslâm Toplumuna Etkileri
 İslâm Âlimlerinde ve Tabiblerinde Maddi ve Manevi Hastalıkları Tedavi Yöntemleri
 İslami Pratiklerin Koruyucu Hekimlik Açısından Değeri
 Sağlık ve Koruyucu Hekimlik Açısından Helal Gıda ve Sağlıklı Beslenme
 İslâm Dünyasının Sağlık ve Koruyucu Hekimlik Açısından Durumu
 İslâm'daki Helal ve Haramların Sağlık ve Koruyucu Hekimlik Açısından Durumu
 Tıbb-ı Nebvî Literatürü ve Lokman-ı Hekim Figürünün Tahlil ve Analizi
 Ağrı Bölgesinde Yetişen Âlim, Edip, Düşünür ve Rehber Şahsiyetler
 Örnekliğinde Sağlık Ve Koruyucu Hekimlik

İşte bu başlıklarla ilgili olarak sempozyumumuza ülkemizin içinden ve dışından birçok akademisyen, bilim adamı, araştırmacı ve yazar başvurmuş, müracaatlar içerisinden seçilerek uygun görülen tebliğler de aşağıdaki şemada geçtiği şekilde sunulmuştur. **Çağımız medeniyetinin insan sağlığı konusunda ihtiyaç duyduğu birçok ilke ve esası gündeme getirecek çalışmaların yapılmasına vesile olduğuna inandığımız** sempozyumumuza katkı ve katılım sağlayan herkese teşekkürler eder, saygılarımızı sunarız.

4. ULUSLARARASI AHMED-İ HÂNÎ SEMPOZYUMU: “İSLÂM’DA SAĞLIK VE KORUYUCU HEKİMLİK” PROGRAMI	
14.11.2020Cumartesi	
Saat	Program
10.30- 12.00	Açılış ve Protokol Konuşmaları Prof. Dr. Âdem YERİNDE Prof. Dr. Abdülhalık KARABULUT Ağrı Belediye Başkanı: Savcı SAYAN Ağrı Valisi: Dr. Osman VAROL Prof. Dr. Ali ERBAŞ (Diyanet İşleri Başkanı)
	BİRİNCİ TUR OTURUMLARI
13.00- 14.30	1. OTURUM KUR’AN AÇISINDAN SAĞLIK Moderatör Prof. Dr. Âdem YERİNDE Prof. Dr. Âdem YERİNDE, Korona Virüsünün Kaynağı ve Bulaşma Yollarına Dair Tezler Bağlamında Bir Kur’an Tabiri Olarak Tayyip Kavramı Dr. Öğr. Üyesi, Musa TURŞAK, Mekasidu’s-Şeria Bağlamında Kur’an’da Ruh ve Beden Sağlığı Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ALTIN, Kur'an'ın Zikrettiği Ölçü ve Denge Bağlamında Sağlık ve Koruyucu Hekimlik Dr. Mansur YAYLA, Bilimsel Gelişmelerin Sağlıkla İlgili Ayetlerin Yorumlanmasına Etkisi Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Seyid GEÇİT, Kur’ân’da Bazı Hastalıklar ve Tedavi Yöntemleri Doktora Öğrencisi/Vaiz İmdat BALKİS, Kur’an Açısından Hastalık ve Şifa Doktora Öğrencisi/Öğretmen Ömer DURMUŞ, Kuranı Kerim’deki Maddi Temizlenme İle İlgili Hükümlerin İnsan Sağlığı Açısından Değerlendirilmesi
13.00- 14.30	2. OTURUM HADİS LİTERATÜRÜNDE SAĞLIK Moderatör Prof. Dr. Nesimi YAZICI Prof. Dr. Nesimi YAZICI, Hz. Peygamberin İzinde Sağlık Alanında BiraradaYaşama Uygulamalarıyla Osmanlı Örneği Doç. Dr. Yusuf ACAR, Sağlığın Korunmasına ve Önlenmesine Dair Hz. Peygamber’in Tasarruflarının Bağlayıcılığı ve İmanî-Ahlakî Boyutu Dr. Öğr. Üyesi, Mehmet Emin ÇİFTÇİ, Hz. Peygamber’in Tıp İle İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi (Buhârî’nin Kitabu’t-Tıb Özeline) Dr. Öğr. Üyesi Selahattin AYDEMİR, Yiyecek ve İçeceklere ÜflemeYi NehyedenHadislerin Tahlili Arş. Gör. Abdulalim ADIGÜZEL, Mevzûat Literatüründe Bulunan Sağlıkla İlgili Uydurma Rivayetlerin Tespiti ve Değerlendirilmesi

13.00-14.30	3. OTURUM HZ. PEYGAMBER ve KORUYUCU HEKİMLİK Moderatör Prof. Dr. Mustafa ÖZKAN Prof. Dr. Mustafa ÖZKAN, Hz. Muhammed (S.A.V.)’in Koruyucu Hekimlikle İlgili Belirlediği Temel Bazı İlkeler Dr. Öğr. Üyesi, Recep ERTUGAY Hadislerde Koruyucu Hekimlik Tedavi ve Karantina Dr. Öğr. Üyesi Ruhullah ÖZ Peygamber Tasavvurunda Kalp Safiyetinin Ruh ve Beden Sağlığına Etkisi Dr. Rifai ERTEN (Öğretmen) Dinler Tarihine Göre Tıbb-ı Nebevi ve İslam Dünyasında Sağlık Anlayışı Dr. Öğr. Üyesi Ali Çelik, Tâûn İle İlgili Hadisler Bağlamında İslamın Karantiya Bakışı Ve Günümüz Sağlık Örgütlerinin Görüşleriyle Karşılaştırılması
13.00-14.30	4. OTURUM AHLAK /MANEVİYAT -RUH ve BEDEN SAĞLIĞI Moderatör Doç. Dr. Muhammed KIZILGEÇİT Doç. Dr. Muhammed KIZILGEÇİT, Ruh ve Beden Sağlığı Korumada Din: Bir Model Önerisi Doç. Dr. Zeki TAN, Ahlak ve Sağlık İlişkisi Dr. Öğr. Üyesi İbrahim YILDIZ, Kur’ân’a Göre Manevî Hastalıklara Zemin Hazırlama Açısından Aşırı Mal Sevgisi ve Tedavi Yolları Dr. Öğr. Üyesi İsmet TUNÇ, Din-Kültür Perspektifinden Tedavide Dinsel-Büyüsel Pratikler Üzerine Bir Değerlendirme Öğrt. Üyesi M. Latif BAKIŞ-Ayda KARGAR, Temel Değerler ve Temel Elementler Bağlamında Tıp ve Ahlâk İlişkisi (Medicine And Moral Relationship In TheContext Of Basic Values And Basic Elements)

4. ULUSLARARASI AHMED-İ HÂNÎ SEMPOZYUMU: “İSLÂM’DA SAĞLIK ve KORUYUCU HEKİMLİK” PROGRAMI	
14.11.2020 Cumartesi	
Saat	Program
	İKİNCİ TUR OTURUMLARI
15.00-17.30	1. OTURUM İSLAM HUKUKU AÇISINDAN SAĞLIK Moderatör Dr. Öğr. Üyesi Arif ATALAY Dr. Öğr. Üyesi İsmetullah SAMİ, İslam Hukuku Açısından Salgın Dönemlerinde Uygulanan İdari Tedbirlere Uymama Fiilinin Cezai Yaptırımı Dr. Öğr. Üyesi Arif ATALAY, Toplum Sağlığı Açısından İslam Hukukunda İçki Suçu ve Cezası Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Harun KIYLIK, Sosyal Bir Hastalık ve Gayr-I Meşru Bir Evlilik: “Nikâh-ı Makt” Dr. Öğr. Üyesi Ekrem KOÇ, Fıkhn Cinsel Yolla Bulaşan Hastalıklara ve Üreme Sağlığına Bakışı Dr. Öğr. Üyesi Mehmet CENGİZ, İslâm Hukukunda Tıbbî Açidan Erkek ve Kadının Birbirini Tedavi Etmesinde Şer’î Ölçüler Mr. Suheyib ELDERSEVİ-Mr. Abdullah ELDERSEVİ- Dr. Öğr. Üyesi. Amer ALDERSHEWİ,The Role Of Health Waqf Institutions In Combating Health Pandemics: Future Prospects
15.00-17.30	2. OTURUM İSLAM TARİHİ ve MEDENİYETİNDE SAĞLIK Moderatör Doç. Dr. Mahmut DÜNDAR Doç. Dr. Mahmut DÜNDAR, İslam Medeniyet Tarihinde Sağlık Kurumları ve Hastaneler Dr. Öğr. Üyesi İsa AKALIN, İslâm Medeniyetinde Vakıf Sağlık Hizmetleri Dr. Öğr. Üyesi Gülşen İSTEK, Haçlı Seferleri Esnasında Görülen Salgın Hastalıklar ve Tedavi Yöntemleri Dr. Öğr. Üyesi Talip DEMİR, Orta Çağdan Günümüze İslam Topluluklarında Tıbbın Gerilemesinin Sosyolojik Nedenleri Dr. Öğr. Üyesi Hasan TELLİ, Osmanlı’nın Son Dönemlerinde Hicaz Bölgesinde Görülen Salgın Hastalıklara Karşı Mücadele Arş. Gör. Kamil ÇAYIR, II. Abdülhamid Döneminde Bulaşıcı Hastalıklara Karşı Alınacak Korunma ve Temizlik Tedbirleri Hakkında Hazırlanan Bir Nizamname ve Değerlendirilmesi.
15.00-17.30	3. OTURUM SAĞLIKLA İLGİLİ ÇEŞİTLİ KONULAR Moderatör Doç. Dr. Adil ŞEN Doç. Dr. Adil ŞEN, Karantina Tarihinden Bir Sayfa (1867 Tarihli Karantina Nizamnamesi Tahlili) Dr. Öğr. Üyesi Cuma KARAN, Tarihu’l-Zuknîn’ye Göre El-Cezire Bölgesindeki Salgın Hastalıklar (Miladi 587-774 Yılları) Dr. Hamdullah ARVAS,“Takdir-i İlahi” Söylemi Üzerine Kelami Bir Tahlil

	Tabip – İdris DEMİR, 1.Basamak ve Koruyucu Hekimlik Dr. Ercan AVCİ, Tıbbi Konuların İslami Bir Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi (Evaluating Medical Issues From An Islamic Perspective) Dr. Öğr. Üyesi Hayati TETİK, İslâm Eğitiminde Sağlığın Önemi
15.00-17.30	4. OTURUM SAĞLIKLA İLGİLİ İSLAMİ LİTERATÜR Moderatör Doç. Dr. Mehmet Salih GEÇİT Doç. Dr. Mehmet Salih GEÇİT, Et-Tabib El-Hâkim Ebu Hamid Muhammed b. Ali B. Ömer Necib Es-Semarkandî (Ö. 619/1222)'nin "Risâletün Fî Müdâvâti Vec'î'l-Mefâsil" Adlı Eserinde Eklem Ağrıları ve Tedavisi Doç. Dr. Nesim SÖNMEZ, Molla Muhammed Arvasi ve Onun Tıbbî Arvasi Adlı Eserinin Koruyucu Hekimlik Açısından Analizi Dr. Sait YILTER, Mecmua-ı Kasa'id ve Gazeliyyat'ta (Süleymaniye Ktp. Hâlet Efendi Mülhâkı 245) Birkaç İlaç Tarifi Dr. Öğr. Üyesi Üyesi Ahmet ADIGÜZEL, Tertîb-i Muâlece'de Yer Alan Hastalık Adları Dr. Öğr. Üyesi Saadet ALTAY, Çağdaş İslam Düşüncesinde Geleneksel İslam Tıbbına Yaklaşım Biçimi (Fazlurrahman Örneği) Arş. Gör. Ömer Faruk GÜLER, Emrî Dîvânı'nda Tabâbetle İlgili Kullanımlar
15.00-17.30	5. OTURUM SAĞLIKLA İLGİLİ ARAPÇA TEBLİĞLER Moderatör Doç. Dr. Nesim SÖNMEZ Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ALİ, تاريخ الطب والأطباء في العصور الوسطى في جنوب وشرق الأناضول Dr. Öğr. Üyesi Amer ALDERSHEWİ, عقد الإجارة في زمن كورونا Dr. Öğr. Üyesi Ahmet HAMİTOĞLU, المعالجات القرآنية لإصلاح أخلاق الفرد والمجتمع Dr. Öğr. Üyesi Ahmad NAJİB, هدي القرآن في البعد الصحي للإنسان Dr. Öğr. Üyesi Mücahit ELHUT, آيات الشفاء في القرآن بين التفسير والعلم Dr. Şavîş Muhammed MURAD, مقاصد الشريعة في حفظ صحة البدن من خلال الطهارة لحلول الوقائية للبدانة من منظور القرآن الكريم والسنة النبوية
17.00-18.00	KAPANIŞ KONUŞMASI Prof. Dr. Âdem YERİNDE (Düzenleme Kurulu Başkanı) Prof. Dr. Prof. Dr. Nesimi YAZICI Doç. Dr. Adil ŞEN

AÇILIŞ
KONUŞMALARI
WELCOME SPEECHES

İSLAMİ İLİMLER FAKÜLTESİ DEKANI PROF. DR. ÂDEM YERİNDE'NİN KONUŞMASI

Sayın Diyanet İşleri Başkanım,
Sayın Valim,
Sayın Belediye Başkanım,
Sayın Rektörüm;

Çok değerli bilim insanları, saygıdeğer katılımcılar, sevgili öğrenciler...

AİÇÜ Rektörlüğümüzün himayesi ve İslami İlimler Fakültemizin organizasyonda düzenlenen, “İslam’da Sağlık ve Koruyucu Hekimlik” temalı **4. Uluslararası Ahmed-i Hânî Sempozyumu**’nu teşriflerinizden dolayı sizlere en samimi şükran duygularımı arz eder, saygılar sunarım.

Hoş geldiniz, şeref verdiniz.

Bugün, Ağrı’nın Doğubeyazıt ilçesinde adına yaptırılan türbesinde metfun bulunan, güzel Anadolu’muzun manevi erenlerinden, âlim, mütefekkir ve mutasavvıf Ahmed-i Hanî’ye(ö. 1119/1707 [?])atfen “**Uluslararası Ahmed-i Hânî Sempozyumu**” serlevhasıyla, Ağrı Valiliğimiz, Ağrı Belediye Başkanlığımız ve Ağrı İl Müftülüğümüzün maddi ve manevi destekleriyle, Ağrı İÇÜ Rektörlüğümüzün ev sahipliğinde ve İslami İlimler Fakültemizin organizasyonda her yıl gerçekleştirilen uluslararası bilim şöenlerinin dördüncüsünün açılışı münasebetiyle bir araya gelmiş bulunuyoruz.

Ahmed-i Hânî Sempozyumlarının ilkinde; "Ahmed-i Hani'nin İslam Düşüncesine Katkıları ve Tasavvufi Yönü", ikincisinde; “İslam Düşüncesinde İnsan”, üçüncüsünde “Bilim ve Kültür Tarihçisi Olarak Prof. Dr. Fuat Sezgin” temaları, yerli ve yabancı bilim insanlarının sunduğu onlarca bilimsel bildirilerde, çeşitli yönleriyle ele alınıp tartışıldı. Bugün açılışını yaptığımız **4. Uluslararası Ahmed-i Hânî Sempozyumu** için ise yaşanan pandemi sürecine uygun olarak “İslam’da Sağlık ve Koruyucu Hekimlik” teması seçildi.

Dokuz oturumda tamamlanacak olan sempozyumda başlıca; **Kur’an Açısından Sağlık, Hadis Literatüründe Sağlık, Hz. Peygamber ve Koruyucu Hekimlik, İslam Hukuku Açısından Sağlık, İslam Tarihi ve Medeniyetinde Sağlık, Ahlak/Maneviyat, Ruh ve Beden Sağlığı, Genel Sağlık ve Sağlıkla İlgili İslami Literatür** gibi temalar, Türkçe, Arapça ve İngilizce olarak takdim edilecek 50 kadar bildiriyle ele alınıp değerlendirilecektir.

Düzenleme kurulu başkanı olarak Sempozyumun hayırlı ve hayırlara vesile olmasını dilerken, bir kere daha, iştiraklerinizle bizleri onurlandıran siz değerli

konuklarımıza, sempozyumun düzenlenmesinde emeği geçen, başta sayın Rektörümüz olmak üzere AİÜ’sinin bütün idarî ve akademik personeline, pandemi dolayısıyla online olarak icra edilen sempozyumun sorunsuz tamamlanması için değerli vakitlerini ayırarak bizlere her türlü teknik desteği veren Bilgi İşlem Daire Başkanlığı ve Uzaktan Eğitim Merkezi’nin yönetici ve çalışanlarına, İslami İlimler Fakóltesi idari ve akademik personeline, hususen, baştan itibaren işin mutfağında yer alan sempozyum düzenleme kurulu üyelerine ve farklı üniversite ve araştırma merkezlerinden bilimsel bildirileriyle sempozyuma katkı sunan değerli bilim insanlarına ve katılımcılara şükranlarımı arz eder, saygılar sunarım.

Prof. Dr. Âdem Yerinde
Düzenleme Kurulu Başkanı

AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRÜ PROF. DR. ABDÜLHALİK KARABULUT'UN KONUŞMASI

Sayın Diyanet İşleri Başkanım,
Sayın Valim,
Sayın Belediye Başkanım,
Saygıdeğer Bilim İnsanları,
Kıymetli Hazirun,

Bölgemizin manevi mimarı, ülkemizin yetiştirdiği büyük âlim, arif, mutasavvıf ve eğitimci Ahmed-i Hani adına “bilimin sevgiyle bütünleştiği üniversite” parolasıyla bilimsel ve akademik çalışmalarına hız veren üniversitemiz tarafından düzenlediğimiz “4. Uluslararası Ahmed-i Hani Sempozyumu”na hepiniz hoş geldiniz.

Geleneksel bir hüviyet kazanan Uluslararası Ahmed-i Hânî Sempozyumumuzun bu sene dördüncüsünü düzenlemekteyiz. Daha önceki senelerde icra etmiş olduğumuz birinci sempozyumumuzda Ahmed-i Hânî'nin hayatı ve eserleri hakkında yapılan çalışmalar ele alındı. İkinci sempozyumumuz 2018 yılında “İslam Düşüncesinde İnsan” temasıyla yapılmıştı. Üçüncü sempozyumumuzu da 2019 yılında icra etmiştik. Hepinizin de malumu olduğu üzere Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip ERDOĞAN tarafından 2019 yılının “Uluslararası Prof. Dr. Fuad Sezgin Yılı” ilan etmesi münasebetiyle burada metfun olan Eski Müftümüz Mirza Mehmet Sezgin'in oğlu, çocukluğunun belli bir dönemini burada geçiren, ilkokulu Doğubayazıt'ta okuyan, İslam Bilim Tarihinin dünyaca tanınmış en önemli bilim insanlarından birisi olan Prof. Dr. Fuat SEZGİN anısına “İslam, Bilim ve Kültüründe Prof. Dr. Fuat Sezgin” teması ile yapıldı. Bu sene de “IV. ULUSLARASI AHMED-İ HANİ SEMPOZYUMU”muza zaman ve mekana uygun olarak “İSLÂM'DA SAĞLIK VE KORUYUCU HEKİMLİK” temasıyla düzenliyoruz.

Bildiğiniz gibi tüm dünyaya yayılan ve pandemi olarak kabul görülen önemli bir salgınla birlikte yaşamaktayız. Bu konuda iki önemli terim olarak “İSLÂM” ve “SAĞLIK” terimlerine dikkatleri çekmek istemekteyiz. Bu temayı seçmemizin maksadı, insanî ve İslâmî hassasiyetin önemli iki unsuru olan “din” ve “sağlık” konusuna vurgu yapmaktır. Zira İslâm dini insan hayatına ve sağlığına büyük önem vermiştir. Kur'an-ı Kerim'de ve Hz. Peygamber (s.a.s.)'in hadislerinde hayat ve sağlığın Yüce Allah'ın insana en büyük emaneti ve nimeti olduğu beyan edilmektedir. Böylece bunların korunmasının hem dinî, hem de insanî bir görev olduğu hatırlatılarak insan sağlığının korunması emredilmiştir. İslâmî anlayışa göre hastalıklardan korunmak, tedaviden önce dikkat edilmesi gereken bir görevdir. Zaten günümüz tıbbının da en önemli konusu da koruyucu hekimliktir. Dolayısıyla İslâm'ın tıp anlayışıyla günümüz tıp anlayışı bu noktada paralellik arz etmektedir. Buradan da şunu anlamaktayız ki son birkaç asırda bazılarınca iddia edilenin aksine “bilim” ile “din” arasında hiçbir çatışma söz konusu değildir. Bir fizikçi bilim insanı olarak şunu rahatlıkla söyleyebilirim ki, bu tür çatışma söylemleri derin analizden ve bilimsel objektiflikten mahrum bir takım yanlış algılardan kaynaklanmaktadır. İşte sempozyumumuzun bu açıdan da önemli mesajlar vereceğine inanmaktayız.

Dikkat çekmemiz gereken bir diğer husus da şudur: Dünyamızın müptela olduğu Covid-19 Pandemisi hastalık gelmeden evvel hastalığa karşı gerekli tedbirleri almayı gaye edinen “hıfz-ı sıhha”, başka bir ifadeyle “koruyucu hekimlik” adı verilen uygulamaların ne kadar önemli olduğunu, bu konudaki en faydalı ve tesirli tedavinin de bu tür uygulamaların olduğunu acı bir şekilde dünyanın gündemine oturttu. İnsanlığı sosyal, siyasi ve ekonomik olarak derinden etkileyen ve ümitsizlik algısının yaygınlaşmasına neden olan bu süreç, insanları dinin bu tür sorunların çözümü konusundaki bakış açısına yeniden yönlendirmiş, son din olan İslâm’ın ve onun kutlu elçisinin ortaya koyduğu ilke, kural ve prensiplerin çağları aşan ilkeler olduğunu, onun getirdiği bu evrensel aydınlığın büyük bir farkındalık ortaya koyduğunu ispat etmiştir. Zira İslâm Peygamberi (s.a.s.) temizliğin imanın yarısı, ibadetlerin ön koşulu olduğunu beyan etmiş, yıkanıp temizlenmenin de insanların asli görevlerinden olduğunu ifade buyurmuştur. Yine hastalık gelmeden önce sağlığın kıymetinin bilinmesi gerektiğine dair uyarısı, yemeklerden önce sonra ellerin yıkanması, O’nun ruhen ve bedenen sağlıklı bir Müslüman kimliğinin teşekkülü için önemle vurguladığı tavsiyeler arasında yer almaktadır. Bu hususlar günümüzde ve Pandemi sürecinde uyguladığımız maske, mesafe ve hijyen kurallarını gündeme getirmektedir.

İslâm dini insana büyük değer vermiş, onu varlıkların en şerefli olarak telakki etmiştir. Yüce Rabbimiz insanı en güzel şekilde yaratmış, bu şerefe yakışacak şekilde sağlıklı ve temiz bir yaşam sürdürülmesi konusunda bizlere sorumluluk yüklemiştir. Bu sebeple insanın sağlığını koruması da onun en önemli görevleri arasındadır. Hz. Peygamber (s.a.s.) de *“Ey Allah’ın kulları tedavi olunuz, zira Allah (c.c.) şifasını yaratmadığı hiçbir hastalığı yaratmamıştır.”* buyurmuştur. Peygamber Efendimiz bu mübarek sözleriyle bizleri, özellikle bilim adamlarını araştırmaya, yeni keşiflerde bulunmaya, her türlü hastalığın tedavi metodu ve ilaçlarını icat etmeye teşvik etmiştir. Bilimin asıl ihtiyacı da kâinatta var olan gerçeklikleri ortaya çıkarmaktır.

İşte bu sempozyumumuzu da bu tür gerçeklere dikkat çekmek, dinimizin bizden talep ettiği temizlik ve sağlık konusundaki duyarlılığımızın artmasını sağlamak, bilim adamlarımızın ve araştırmacılarımızın insanlığa hizmet etme ve bilimi daha da geliştirme yolunda daha ileri mesafeler kastetmesi gerektiğini ifade etmek amacıyla düzenlemiş bulunmaktayız. Anadolu’nun âlim ve arif şahsiyetlerinden Şeyh Ahmed-i Hânî adına düzenlenen bu sempozyumda, Türkiye’nin pek çok üniversitesinden gelen bilim insanlarının yanı sıra Azerbaycan, Bulgaristan, Irak ve İran’dan akademisyenlerin katılımıyla 50 civarında bildiri sunulacaktır. Burada sözlerime son verirken, bu pandemi sürecinin bir an önce hayırlısıyla sona ermesini temenni ediyor, dünyanın birçok yerinden online olarak bildirilerini sunacak olan saygın bilim insanlarımıza başarılar diliyor, bu tür etkinliklerde ve bilim şöenlerinde yüz yüze buluşmayı bekliyoruz. Değerli bilim adamlarımızın iki gün zarfında sunacakları bilimsel tebliğlerin üniversitemizce e-kitap olarak basılacağını da burada belirtmek istiyorum. Sempozyumumuzun hayırlara vesile olmasını diliyor, Büyük Şair Arif Nihat Asya’nın şu dizeleriyle sözlerime son veriyorum:

Bir âbide istersen eğer, Ağrı'ya git!
Yükseklerden gelen büyük çağrıya git!
Çıkılmışken yolcu, Ağrı'nın zirvesine,
Dönmek ne demek? Kanatlanıp Tanrı'ya git!

Diyerek Hz. Nuh'un Gemisi ile dirilişin sembolü haline gelen Ağrımızda, bilimi sevgiyle bütünleştiren üniversitemizde başta Sayın Diyanet İşleri Başkanımız, Sayın Valimiz ve Sayın Belediye Başkanımız olmak üzere tüm bilim insanlarını Ağrı'da ağırlamaktan onur duyduğumuzu özellikle ifade etmek isterim. Bu bilimsel etkinliğimizin güzel ve verimli olarak devam etmesini temenni ediyor, düzenleme kurulu başkanımıza, İl Müftümüze, sempozyumda emeği geçen ve katkısı bulunan tüm çalışma arkadaşlarıma, bildirileriyle bilimin aydınlığını ilimize taşıyan tüm katılımcılara teşekkürler eder, hepinize en kalbi selam ve saygılarımı sunarım.

Prof. Dr. Abdulhalik KARABULUT
REKTÖR

AĞRI BELEDİYE BAŞKANI SAVCI SAYAN'IN AÇILIŞ KONUŞMASI

Sayın Diyanet İşleri Başkanım,
Sayın Valim,
Sayın Rektörüm,
Kıymetli Bilim İnsanları,
Kıymetli Misafirler,

Konuşmama başlarken başta Diyanet İşleri Başkanı Sayın Prof. Dr. Ali ERBAŞ olmak üzere bu önemli sempozyumu düzenleyen Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Abdulhalik KARABULUT ve İslami İlimler Fakültesi Dekanı Sayın Prof. Dr. Âdem YERİNDE hocamız ile emeği geçen herkese teşekkür eder, sempozyuma dinleyici olarak katılan katılımcılara, kıymetli bilim adamlarımıza selamlarımı iletirim.

Bildiğiniz gibi dinimiz İslam ile sağlık mevzusunun arasındaki sıkı bir bağ bulunmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de ve hadis-i şeriflerde bu konuda birçok hükümler beyan edilmiştir. Bütün bunlardan çok iyi anlaşıldığı gibi İslam dini sağlığa büyük önem vermiş, hastalıktan önce alınması gereken tedbirlerin alınmasını 1400 küsur yıl öncesinden gerek ayetlerle gerekse hadislerle açıklamıştır. Çağımızda tıp ilminin tesbit ettiği teşhis, tedavi yöntemlerinin yanı sıra bir de alternatif tıp denilen bir alana da başvurulmaktadır. Bu konuda dikkatimizi çeken hususlardan birisi de televizyonlarda boy gösterip alternatif tıp denilen doğal malzemelerle elde edilen ilaç ve merhemlerin pazarlamasını yapanların birçoğunun ayetler ve hadisler ışığında, buralarda geçen bal, buğday, zeytin ve yağından, nardan, üzümünden vb. doğal gıda ve besinlerden bu ilaçları ürettiklerinin görmekteyiz. Demek ki Kur'an-ı Kerim insanlığa inanç, ibadet, ahlak ve muamelat ile ilgili hükümlerin yanında bir de temizlik, hastalık, tıp ve sağlık alanında da farklı metotlar kullanarak çok önemli mesajlar vermektedir.

İslam dini, hastalıktan önce ondan korunma ve hastalıkların yayılmasını engellemeye yönelik tedbirlerin alınmasına dikkat çekmektedir. Bu sebeple koruyucu hekimliğin dinimiz açısından son derece önemli olduğunu görmekteyiz. İçinde yaşadığımız bu Covid-19 salgınına karşı alınması gereken tedbirlerin başında koruyucu hekimliğin, yani hastalanmadan önce alınacak tedbirlerin hem İslami açıdan hem de ülkemizin geleceği açısından ne denli önemli olduğunu dinimizin bizlere öğrettiği bu hükümlerinden çok açık bir şekilde öğrenmekteyiz. O halde sağlıklı beslenmek, hastalığa karşı korunmak, koruyucu hekimliğin gereklerini yerine getirmek ve hastalanmadan önce tedbirleri almak bir dini vecibe ve vatandaşlık görevi olarak kabul edilmelidir.

Ne yazık ki günümüz insanları olarak dini görev ve sorumluluklar noktasında toplum olarak Kur'an-ı Kerim'e yabancı bir duruma düşmüşüz. Kutsal kitabımızdan ve onun bize getirdiği öğretilerden habersiz bir şekilde kaldığımızı söyleyebiliriz. Müslüman olan insanların İslam'ın en büyük emirlerinden biri olan ve İmanın yarısı diye kabul edilen temizlik, hastalıklara karşı korunma ve sağlık konularına yabancı olduğunu da belirtebiliriz.

Burada şunu da söyleyebiliriz: Sağlık sadece fiziksel boyutu olan bir olgu değil, aynı zamanda insan denilen varlığın psikolojik ve manevi yönüyle ilgili bir vakıdır.

Çağımız insanını ve toplumlarını bu açıdan değerlendirdiğimizde insanların birçok rûhî problemlerinin bulunduğunu, bunlar sebebiyle toplum düzeninin bozulduğunu, dolayısıyla maddi açıdan birçok sağlık sorunları bulunduğu gibi, psikolojik ve manevi, hatta ahlaki açıdan da bir takım sağlık sorunlarının bulunduğunu bilmekteyiz. Toplumdaki ruhsal problemlerin uyuşturucu, şiddet kültürü ve tefecilik gibi hastalıklar yüzünden ortaya çıktığını, bu sebeple binlerce gencin yanlış yollarda heba olup gittiğini, tefecilik yüzünden Ağrı gibi küçük bir şehirde bile on binlerce insanın evlerini ve şehirlerini terk ederek nice sıkıntılar çektiğini hepimiz bilmekteyiz. Bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de son yüzyılda bazı materyalist karakterli ideolojilerin reklamları yapıldı, bu sebeple de hem ülkemizde hem de Ağrı'da gençlerin aileleri dışında bu tür ideolojileri enjekte eden illegal oluşumlar tarafından ateist yetiştirilmeye çalışıldığını, din, tarih, millet şuuru, örf ve adetlerinden uzaklaştırılarak heba edildiğini görmekteyiz. Her gün bana gelip bu tür sorunlarını ileten ve yetkili olarak bizlerden çözüm isteyen birçok vatandaşımız vardır. Bu problemleri yaşayan insanların ailevi ilişkiler başta olmak üzere bireyle, toplumla, kısacası insanlıkla sağlıklı bağlar kuramayacağını, üniversitelerde bu tür toplumsal vakalara yol açan hastalıkların ilacının bulunması için bilimsel çalışmaların yapılmasının gerekli olduğunu, bu tür problemlerin onarılmaz yıkımlara varmadan çözülebilmesi için bilim adamlarımızın bilgi ve fikir üretmelerinin oldukça önemli olduğunu hepimizin huzurunda bir daha belirtmek isterim.

Bu hastalıkların Ağrı yöresinde tedavi edilebilmesi için belediye olarak her mahalleye sosyal donatılarıyla birlikte Selçuklu Mimarisine uygun bir tarzda olmak üzere *"Her Mahalleye Bir Külliye"* projemiz vardır. Bu projemize göre külliyelerde bu gençlerin hem İslami hem de modern ilimleri almasını sağlama yollarını aradığımız gibi özellikle şiddet, uyuşturucu, zararlı alışkanlıkların pençesine girip bir takım illegal örgütlere kanıp hayatı heder olan gençlerimizi kurtarma çarelerini aramaktayız. Bu projemizin uygulanıp başarıya ulaşması durumunda bu gençlerimizin geleceklerinin kurtarılacağını yanı sıra ülkemizin geleceğine çok büyük hizmetler sunacaklarına da inanıyorum. Bu projenin hayata geçip **külliyelerin** açılması ve eğitimin başlaması için Diyanet İşleri Başkanımız Sayın Prof. Dr. Ali ERBAŞ ve Sayın Rektörümüzden destek bekliyoruz. Bu bağlamda bölgemizin dini ve sosyal hayatında etkili olan değerlerin, örneğin Seydaların, külliyelerin ve diğer sivil müesseselerin yetkililerimiz tarafından desteklenmesini talep ediyoruz.

Konuşmama son verirken ülkemizde ve dünyada hayatı felç eden covid-19 hastalığından insanlık olarak bir an önce kurtulma dilek ve temennilerimi ifade etmek istiyorum. Bu konuda Valiliğimizin ve diğer resmî kurumların her türlü hizmet ve emeklerini desteklediğimiz gibi, belediye olarak da özel çalışmalar başlatmış olup üstümüze düşen her türlü katkıyı sunmaktayız. Bu vesileyle bölgemizin önemli şahsiyeti Ahmed-i Hani'nin adını taşıyan, onun manevi rehberliğinde sürdürülen bu önemli sempozyumu düzenleyen Üniversitemiz ve Valiliğimize teşekkürler ediyor, burada bilimsel katkı sunacak olan değerli bilim insanlarımıza şimdiden başarılar diliyorum.

Savcı SAYAN
Ağrı Belediye Başkanı

AĞRI VALİSİ DR. OSMAN VAROL'UN AÇILIŞ KONUŞMASI

Sayın Diyanet İşleri Başkanım,
Belediye Başkanım,
Rektörüm,
Kıymetli Bilim İnsanları,

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitemizin öncülüğünde ve Valiliğimiz, Belediyemiz ve İl Müftülüğümüzün destekleriyle düzenlemiş bulunduğumuz “**IV. ULUSLARARASI AHMED-İ HÂNÎ SEMPOZYUMU**”nun başarılı geçmesini dileyerek huzurlarınızda sempozyumun başlığı ve konusuyla ilgili olarak iki önemli hususa dikkat çekmek istiyorum:

Birincisi, ilimiz sınırlarında medfun bulunan büyük düşünür, arif ve alim Ahmed-i Hânî'nin isminin gelenekselleşmiş bir sempozyum vesilesiyle gelecek nesillere aktarılmasının isabetli bir seçim olduğunu düşünüyorum. Çünkü kadim kültürümüzü günümüze taşıyan şahsiyetlerin rol modeller olarak genç nesillerimize tanıtılması gerekmektedir. Milletimiz geçmişte kendisini güneş gibi aydınlatan kurucu öncülerini tanımak ve onların bize miras olarak bıraktıkları bilgi, bilim, kültür ve medeniyeti gelecek nesillere taşımakla beka imkânını yakalar. Bu nedenle bir ayağını geçmişe, diğer ayağını da geleceğe dayandıran bir köprü olarak bu tür bilimsel etkinliklerin sürdürülmesi önem arz etmektedir.

İkinci olarak bu senenin temasının “*İslâm'da Sağlık ve Koruyucu Hekimlik*” başlığıyla sunulması da büyük önem arz etmektedir. Zira bugün bütün insanlık Covid-19 sınavından geçmeye çalışırken ve bu hastalığa karşı mücadele ederken kazanacağı yeni bilgi ve birikimleri birbiriyle paylaşmak durumunda kalmıştır. Bu çerçevede tam da büyük bir ihtiyacın duyulduğu bu derece zor bir ortamda “*İslâm'da Sağlık ve Koruyucu Hekimlik*” konusunun ana tema olarak seçilmesinin önemli bir tespit olduğunu belirtmek isterim. Bu sempozyumda sunulacak bildirilerin bilim dünyamıza ufuklar açacağını, gelecek nesillere bilgi ve birikim sunacağını, insanlığın ortak problemlerinin çözümüne büyük katkılar sağlayacağını, bu çerçevede sorunlarımızın çözümünde maddi ve manevi değerlerimizin bütünleşmiş bir şekilde insanlığa hizmet etmesinin gerekliliği konusunda büyük mesajlar taşıdığını ifade etmek isterim.

Burada şu hususlara da dikkat çekmek isterim: Koronavirüs (Covid19) salgınının dünyaya yayıldığı ilk günlerden beri Sayın Cumhurbaşkanımız başta olmak üzere ülkemizin ve devletimizin bütün yetkilileri, özellikle de sağlık çalışanları büyük özverilerle üstlerine düşen her türlü görevi eda etmişler, hasta insanlarımızın tedavi edilmesi ve bulaşma riskinin azaltılması konusunda büyük bir seferberlik başarısına imza atmışlardır. Ayrıca din adamlarımızın da hem Cuma ve Bayram hutbelerinde, hem de cami hoparlörlerinde halkımızı bilinçlendirdiğini, bilimsel teknikleri uygulamaya çalışan Sağlık Bakanlığımızın hizmetlerine manevi destek sağladığını,

sağlık personelleri ve diğer kurumlarımızın personelleriyle birlikte köy, mahalle başta olmak üzere bütün büyük ve küçük yerleşim birimlerinde büyük hizmetler sunduğunu da hatırlatmak isterim. Ülkemizin bütün kurum ve kuruluşlarıyla birlikte Ağrı Valiliği olarak bu hastalığın toplum sağlığı ve kamu düzeni açısından oluşturduğu riski yönetme, sosyal izolasyonu temin, fiziki mesafeyi koruma ve hastalığın yayılım hızını kontrol altında tutma amacıyla Sağlık Bakanlığı ve Koronavirüs Bilim Kurulunun önerileri ve Sayın Cumhurbaşkanımızın talimatları doğrultusunda birçok tedbir kararı alarak uygulamaya geçirmiş bulunmaktayız. İlimizin ve bütün ilçelerimizin yetkili ve ilgili kurum ve kuruluşlarıyla çeşitli toplantılar yaparak Ağrılı hemşehrilerimizin sağlığının korunması bağlamında elimizden gelen her türlü tedbiri aldığımızı açıklıkla söyleyebilirim.

Ancak bu tür maddi çalışma ve uygulamaların yanında bir de işin manevi boyut açısından desteklenmesi gerekmektedir. Temizliği imanın yarısı, ibadetin şartı ve parçası olarak kabul eden, insan ve hayvan sağlığını korumayı ilahi emanete sadık olmanın bir gereği sayan, tedavi olmayı da ibadet olarak telakki eden bir dinin mensupları olarak İl Müftülüğümüzün iştiraki ve Üniversitemizin öncülüğünde düzenlenen bu sempozyumun manevi değerlere yüksek kıymet atfeden halkımızın söz konusu tedbirlere uymaları konusunda önemli bir destek olduğuna inanıyorum.

İşte düzenlemiş bulduğumuz **“IV. ULUSLARARASI AHMED-İ HANİ SEMPOZYUMU”**nda bu senenin teması olarak **“İslâm’da Sağlık ve Koruyucu Hekimlik”** konusunun esas alınmasının gayet isabetli bir karar olduğunu görmekteyiz. Böylece bir taraftan ülkemizin ve Ağrı’mızın bir değeri olan Ahmed-i Hânî’yi tanımak ve tanıtmak, diğer taraftan da Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan’ın talimatları doğrultusunda içinde bulunduğumuz bu süreçte kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına alan Koronavirüs Salgını ile mücadele kapsamında ilimizde yürütülen çalışmalar ve alınacak ilave tedbirlerin bir parçası olmak üzere bu sempozyumumuzda tebliğ sunacak olan bütün bilim adamlarımıza, araştırmacılarımıza başarılar diliyorum.

Bu vesileyle bu sempozyumda büyük emek sarf eden Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Sayın Abdulhalik Karabulut’a, Ağrı İl Müftümüz Tandoğan Topçu’ya, İslami İlimler Fakültemiz Dekanı Prof. Dr. Âdem Yerinde’ye, Sempozyumumuza katılan Diyanet İşleri Başkanımız Sayın Prof. Dr. Ali Erbaş ve Belediye Başkanımız Sayın Savcı Sayan’a, bilimsel çalışmalarıyla katkı sunan saygıdeğer hocalarımıza, sempozyumun bu seviyeye gelmesinde her türlü emek ve katkısı bulunan herkese teşekkür ediyor, nice nice güzel bilimsel şöenlerde buluşma temennisiyle hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Dr. Osman VAROL
Ağrı Valisi

DIYANET İŞLERİ BAŞKANI PROF. DR. ALİ ERBAŞ'IN KONUŞMASI

بسم الله الرحمن الرحيم.
الحمد لله رب العالمين.
والصلاة والسلام على رسولنا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين.

Bismillahirrahmanirrahim

Bizleri en güzel şekilde yaratan, sayısız nimetlerle donatan ve Kur'an-ı Kerim'i bir şifa kaynağı olarak bizlere gönderen Rabbimize sonsuz hamd-ü senalar olsun.

Hız. Âdem'den beri hakkın-hakikatin öncüsü bütün peygamberlere ve bilhassa getirdiği değerlerle insanlığın ufkunu aydınlatan, sünnetiyle en güzel hayatı gösteren Sevgili Peygamberimiz Hız. Muhammed Mustafa' ya (s.a.v.) sonsuz salat ve selam olsun.

Muhterem hocalarım, ilim insanları, Değerli katılımcılar, Kıymetli kardeşlerim!

Sözlerime başlarken hepinizi hürmet ve muhabbetlerimle selamlıyorum.

Esselamu aleykum ve rahmetullahi ve berakatuh.

Allah'ın eşsiz sanatının seçkin bir eseri olan insan, kendisine bahşedilen akıl, bilgi, duygu ve düşünce gibi özellikler sayesinde diğer varlıklara üstün kılınmış mükerrerem ve mükellef bir varlıktır.

İnsanı en güzel şekilde yaratan Yüce Allah, insan hayatını, onurunu ve maddi-manevi sağlığını dokunulmaz kılmıştır. Buna mukabil, "halife" sıfatıyla yeryüzüne gönderdiği insandan, başta Rabbine kulluk vazifesi olmak üzere kendisi, çevresi ve bütün varlıklarla ilişkisinde sorumluluk bilinciyle hareket etmesini istemiştir. Vahiy ve nübüvvetin rehberliğinde; insanı fitratından uzaklaştıracak, tabiatını zedeleyecek ve itibarına gölge düşürecek tutum ve davranışlardan sakınmanın yollarını beyan etmiştir. Bunun için de hayata ve varlığa dair evrensel ilkeler ve hükümler vaz etmiştir.

Biliyoruz ki, İslam ahlakını ve ahkâmını oluşturan bütün hüküm ve prensiplerin temel hedefi, "zarurât-ı hamse" veya "makasıd-ı diniyye" diye ifade ettiğimiz canı, akı, malı, nesli ve dini korumaktır. Dolayısıyla Allah'ın insandan istediği en temel görevin, fitri özelliklerini muhafaza ederek yaratılışına uygun onurlu ve erdemli bir hayat yaşaması olduğu açıktır.

Tabii, yaşamak, tekdüze ve statik bir olgu değil; bilakis bir takım dâhili ve harici etkenler sebebiyle inişli-çıkışlı bir yoldur. Dünya hayatı insan için aynı zamanda bir imtihan alanıdır.

Bu bağlamda Rabbimizin

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ

“Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla; mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltmekle sınavacağız. Sabredenleri müjdele!” (Bakara, 2/155) ilahî fermanı, insanın iman ve irade mukavemetinin çeşitli sıkıntılar, afetler, musibetler ve hastalıklarla test edildiğini göstermektedir.

Nitekim Allah’ın en seçkin kulları olan peygamberler dahi çeşitli imtihanlara maruz kalmışlardır. Bu bakımdan Hz. Eyyub’un ağır hastalıklar karşısındaki sabır, metanet ve tevekkülü, müminler için çok önemli ve anlamlı örneklerden biridir.

Muhterem hazirun!

Dinimiz İslam, bizlerden, hastalıklar ve musibetler gelmeden sağlığın kıymetini bilmemizi ve sağlıklı bir hayat için gereken tedbirleri almamızı istemektedir. İslam’ın gerek biyolojik ve psikolojik gerekse bireysel ve toplumsal sağlığı koruma konusunda öngördüğü tedbirlerin başında önleme ve caydırma yani “koruyucu hekimlik” prensibi yer almaktadır. Bunun içindir ki ibadetten ticarete, ziraattan çevreye ve evlilikten sosyal hayata kadar her alanda emirler, yasaklar, helaller ve haramlar esasında insanın fitratına uygun bir hayatı yaşamasını temin etmek içindir. Yani İslam’ın ortaya koyduğu bütün kural ve prensiplerin odağında, insanın hem beden hem de ruhen sağlıklı ve huzurlu bir şekilde yaşamasını sağlama gayesi vardır.

Kuşkusuz, bu konudaki en önemli prensip, İslam’ın ilk emirlerinden biri olan temizliktir. İslam, ruh, akıl, niyet, beden, elbise ve çevre temizliğine büyük önem vermiş, hatta hem maddî hem de manevî temizliği başta namaz olmak üzere birçok ibadetin ön şartı saymıştır. (Bk. Müddessir 74/1-5; Mâide 5/6)

İnsan sağlığı konusunda bir diğer önemli etken de gıdadır. Gıda meselesi, İslam’ın helaller ve haramlar bağlamında ayrıntılı bir şekilde üzerinde durduğu bir alandır. Burada dikkat çeken en önemli husus ise yiyeceğin helal ve temiz olmasıdır.

Yüce Rabbimiz bu konuda şöyle buyurmaktadır:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطَوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ

“Ey insanlar! Yeryüzündeki şeylerin helal ve temiz olanlarından yiyeğin! Şeytanın izinden yürümeyin. Çünkü o sizin için apaçık bir düşmandır.” (Bakara 2/168)

Ayrıca İslam, insanın ruh ve beden sağlığını tehdit eden her türlü zararlı maddeyi necis kabul etmiş ve insanları bunları kullanmaktan men etmiştir.

Zira insanın ruhî ve bedenî tabiatına olumsuz etki yapacağından helal ve temiz olmayan gıdalarla beslenmek yasaklanmıştır. Dolayısıyla bütün bu yasaklar, Allah’ın kullarına karşı sonsuz merhametinin bir tecellisi olarak görülmelidir.

Bu konuda üzerinde önemle durulması gereken bir diğer prensip de beslenmede ölçülü olmaktır. İslam, her alanda olduğu gibi yeme-içme konusunda da aşırılıkları yasaklamıştır. Kur’an-ı Kerim’in, “Yiyiniz, içiniz ama israf etmeyiniz. Allah israf edenleri sevmeyiz” (A’raf, 7/31) ayeti, bir taraftan savurganlığı yasaklarken, diğer taraftan da yeme ve içme konusunda müminleri ölçülü olmaya davet etmektedir.

Maalesef, İslam'ın bu evrensel prensibinin göz ardı edildiği günümüz dünyasında aşırı ve düzensiz beslenmenin bir sonucu olarak yaygınlaşan obezite, insan ve toplum sağlığını tehdit etmektedir. Diğer yandan imkânsızlıklar içerisinde en temel besin maddelerinden bile mahrum kalmış milyonlarca insanın varlığı da tam anlamıyla bir trajedidir.

Kıymetli Kardeşlerim!

İslam, bireysel sağlığın yanı sıra, toplum ve nesil sağlığına da özel bir önem vermiştir. Bu doğrultuda Allah, *“Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o, son derece çirkin bir iştir ve çok kötü bir yoldur”* (İsrâ,17/32) buyurmak suretiyle bir taraftan insan sağlığını korurken diğer yandan da aileyi, toplumu ve nesli ifsat edecek bir tehlikenin bertaraf edilmesini istemiştir.

Ayrıca, beden sağlığının ruh sağlığıyla ciddi bir ilişkisi olduğu da unutulmamalıdır. Bu sebeple ruh sağlığını tehdit eden ve toplumsal barışa zarar veren yalan, iftira, gıybet, alay, dedi-kodu, haset, fitne, kibir, nifak, riya gibi olumsuz tavır ve davranışlar da haram kılınmıştır. Ruh sağlığının sürdürülebilir olması ise güçlü bir iman, tevekkül, zikir, sabır ve dua ile ilişkilendirilmiştir. Zira güçlü bir inanç, insanın hastalık ve musibetlerle daha kolay baş etmesinde çok önemli bir avantaj sunmaktadır.

Bu çerçevede Rabbimizin, *وَنَزَّلَ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ* “Kur'an'ın mü'minler için şifa ve rahmet” (İsrâ 17/82; Yûnus 10/57) olduğunu ifade etmesi, yüce kitabımızın ruh ve beden, fert ve toplum sağlığını korumaya yönelik ortaya koyduğu hayat prensipleri sebebiyledir.

Değerli kardeşlerim!

Her türlü musibetin insan için imtihan olduğu gerçeğinin yanı sıra, özellikle modern çağda yeni yeni hastalıkların zuhur etmesinde, insanın zaaflarının ve ihtiraslarının da önemli bir rolü olduğu göz ardı edilmemelidir. Nitekim bugün, insanoğlunun sorumsuzca yaklaşımı sebebiyle havanın, suyun ve toprağın kirletilmesi; tohumun, ekinin ve neslin bozulması; tabiatın hoyratça kullanılması ve kaynakların alabildiğine israf edilmesi gibi beşerî unsurların, birçok hastalığın ve küresel felaketin oluşmasında ve yaygınlaşmasında büyük etkisi vardır.

Bu anlamda, Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmaktadır:

وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ

“Başınıza her ne musibet gelirse, kendi yaptıklarınız yüzündendir. O, yine de çoğunu affeder.” (Şura 42/30).

İşte, bugün bütün dünyayı etkisi altına alan koronavirüs salgını da bu bağlamda üzerinde düşünülmesi gereken ibretimiz bir durumdur.

Yeri gelmişken dikkatlerinize sunmak isterim ki bulaşıcı hastalıklar konusundaki İslam'ın yaklaşımı, koruyucu hekimlik bağlamında insanlık için yol gösterici bir rehberdir. Nitekim Allah Resulü; *“Bir yerde salgın hastalık çıktığını duyarsanız oraya girmeyin, bulunduğunuz yerde salgın hastalık çıkarsa o bölgeden de ayrılmayınız”* buyurarak (Buhari, Tıp 30; Muslim, Selam 32/92-96.) karantina uygulamasına dikkat çekmiştir. Bir diğer hadis-i şerifinde de *“Bulaşıcı hastalık taşıyanın sağlam olanlarla aynı ortamda bulunmasını engelleyiniz”* (Buhari,Tıp, 53) buyurarak salgın hastalığa karşı tedbirli ve

ihtiyatlı bir yol takip edilmesini vurgulamıştır. Hiç şüphesiz, İslam'ın kader anlayışına ve "sünnetullah" dediğimiz tabiat kanunlarına en uygun yaklaşım da budur.

Nitekim bu gerçeğin ifade bulmuş halini Hz. Ömer'in hayatında da görüyoruz. Halifeliği döneminde Suriye'ye gitmek üzere yola çıkan Hz. Ömer'in bölgede veba salgını olduğu haberini alıp geri dönünce; kendisine, "Allah'ın kaderinden mi kaçırıyorsun?" diyenlere, Allah'ın kaderinden yine O'nun kaderine sığındığını söylemiştir. Bu durum onun dinin ruhunu ve Hz. Peygamber'in sünnetini ne kadar güzel idrak ettiğinin göstergesidir.

Sonuç olarak şunu ifade edeyim ki insan, maruz kaldığı hastalıkları ve musibetleri ister ilahî imtihanın bir parçası olarak görsün, isterse beşerî ihmal ve istismarın bir yansıması olarak değerlendirsün; her hâlükârda sebeplere sarılarak elinden gelenin en iyisini yapmakla, tedbir almakla yükümlüdür.

Bu bağlamda, İslam'ın hayat veren ilkelerine gönül vermiş Müslümanların, bu ilkeleri başta kendi hayatlarına taşıma ve bütün insanlıkla buluşturma sorumluluğunun da altını çizmek istiyorum. Gelineen noktada küresel salgınlar, afetler, felaketler ve bunalımların yanı sıra gıda güvenliği ve iklim sorunları gibi devasa sıkıntılarla karşı karşıya olan insanlık, artık kendisiyle yüzleşmek zorundadır. Bu bağlamda fitratıyla yeniden buluşmak için Kur'an ve sünnetin rehberliğinde Yüce Yaratıcı'nın vaz ve beyan ettiği ölçülere riayet etmekten başka bir yol da bulunmamaktadır.

Sözlerimi burada noktalarken "Uluslararası Ahmed-i Hânî Sempozyumu"nun sağlık ve sorumluluklarımız hususunda bireysel, toplumsal ve küresel bir farkındalığa zemin oluşturmasını; sunulacak tebliğ ve müzakerelerin istifadeye medar olmasını temenni ediyorum.

Bu vesileyle ülkemizi, milletimizi ve tüm insanlığı içerisinde bulunduğumuz salgından kurtarmasını Yüce Rabbimizden niyaz ediyor; katılımcıları ve tüm kardeşlerimi hürmet ve muhabbetlerimle selamlıyorum.

Prof. Dr. Ali ERBAŞ
Diyanet İşleri Başkanı

BİRİNCİ TUR OTURUMLARI

BİRİNCİ TUR OTURUMLARI	
1. OTURUM KUR'AN AÇISINDAN SAĞLIK Moderatör Prof. Dr. Âdem YERİNDE Prof. Dr. Âdem YERİNDE, Korona Virüsünün Kaynağı ve Bulaşma Yollarına Dair Tezler Bağlamında Bir Kur'an Tabiri Olarak Tayyip Kavramı Dr. Öğr. Üyesi, Musa TURŞAK, Mekasidu's-Şeria Bağlamında Kur'an'da Ruh ve Beden Sağlığı Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ALTIN, Kur'an'ın Zikrettiği Ölçü ve Denge Bağlamında Sağlık ve Koruyucu Hekimlik Dr. Mansur YAYLA, Bilimsel Gelişmelerin Sağlıkla İlgili Ayetlerin Yorumlanmasına Etkisi Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Seyid GEÇİT, Kur'an'da Bazı Hastalıklar ve Tedavi Yöntemleri Doktora Öğrencisi/Vaiz İmdat BALKİS, Kur'an Açısından Hastalık ve Şifa Doktora Öğrencisi/Öğretmen Ömer DURMUŞ, Kuranı Kerim'deki Maddi Temizlenme İle İlgili Hükümlerin İnsan Sağlığı Açısından Değerlendirilmesi	

“KORANA VİRÜSÜNÜN KAYNAĞINA DAİR TEZLER BAĞLAMINDA BİR KUR’AN TABİRİ OLARAK TAYYİB KAVRAMI”

Prof. Dr. Adem YERİNDE¹

ÖZET

Arapça *tîb* (tâb) masdarından sıfat-ı müşebbehe olan *Tayyib* (الطيب) tabiri, temiz, hoş ve yararlı olduğu için insan tabiatının hoşlandığı, aklın ve dinin benimsediği şeyler hakkında kullanılan bir Kur’ân tabiridir. Arapça *tîb* (tâb) masdarından sıfat-ı müşebbehe olan *Tayyib* (الطيب) tabiri, temiz, hoş ve yararlı olduğu için insan tabiatının hoşlandığı, aklın ve dinin benimsediği şeyler hakkında kullanılan bir Kur’ân tabiridir. İnsanın genetik yapısının, Covid-19 (SARS-CoV-2)’nin doğal konağı olmak bakımından yarasa, domuz gibi bazı vahşî hayvanlarla ortak özellik göstermesi ve bunun, bazen salgın gibi büyük hasarlara yol açan hastalıklara davetiye çıkarması göz önünde bulundurulursa, Kur’an ve Sünnet’te vahşî/yırtıcı hayvanların tüketilmesine yönelik getirilen sınırlandırmanın hikmeti daha iyi anlaşılır.

Covid 19 (SARS CoV2)’un kaynağı henüz kesin biçimde belirlenememiş olsa da bu konuda ileri sürülen tezlerin en güçlüsü, bunun vahşî hayvanlar yoluyla insana bulaştığını söyleyen tezdır. Zira eldeki veriler bu tezi doğrulamaktadır. Bu bağlamda ana konak olarak üzerinde durulan hayvan yarasa ve pangolindir. Konak hayvanın veya onunla temasta olan ara konağın yemek olarak tüketilmesi virüsün hayvandan insana geçişinin ana nedenidir. Ondan sonra virüs, enfekte bir bireyle yakın temasta da sağlıklı bireylere geçmeye başlamıştır.

Şimdiye kadar gıdalarla (et, süt, yumurta vb.) bulaşma bildirilmemiş olmakla beraber bilim insanları bir koruyucu tedbir olarak et, süt gibi hayvansal ürünlerin iyice pişirilerek tüketilmesini, çiğ veya az pişmiş hayvansal ürünlerin tüketilmemesi tavsiye etmektedirler. Ayrıca el hijyenine dikkat edilmesi, eller yıkanmadan ağız, burun ve gözlerle temas edilmemesi önemle tavsiye edilmektedir.

Genellikle “kötü, pis, iğrenç ve zararlı şey” manasına gelen *Habîs*’in karşıtı olarak kullanılan *Tayyib* tabiri; “Duyuların ve nefsin haz aldığı, özü itibariyle temiz, güzel, lezzetli ve hoş şey” diye tarif edilmektedir. *Tayyib* tabirinin aslı olan *tîb* kökü türevleri Kur’ân-ı Kerim’de 50 yerde geçer. Bunların 46’sı *tayyib*, *tayyibe* ve bunların çoğulları şeklinde olup baskın anlamı, “temiz, güzel/lezzetli, üstün ve helal (meşrû)” dir.

¹ Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dekanı/Ağrı

Tebliğimiz Kur'an'da geçen tayyip mefhumu üzerinden hareket ederek son yıllarda karşılaştığımız Cronavirüs konusunu helal gıda açısından ele alacaktır.

MEKASİDU'Ş-ŞERİA BAĞLAMINDA KUR'AN'DA BEDEN VE RUH SAĞLIĞI

Musa TURŞAK²

ÖZET

Akıl, irade ve beyanda bulunma gibi yeteneklerle benzerlerine fark atan insan, ruh ve bedenden mürekkep bir varlıktır. Ulvî bir gaye için yaratılan bu istisnâî varlık teklif ve hitaba mazhar olmuştur. Dolayısıyla İslam inancına göre insan, görünen varlıklar içinde sorumluluğu olan tek varlıktır. İslam teşriinin asıl gayesi insanın ruh ve beden sağlığını temin etmek, böylece dünya ve ahirette mutlu olmasını sağlamaktır.

Bu incelemenin amacı, insanın en çok aldandığı, bir nefesi bir devlete bedel olan sağlığın İslam'daki yeri ve önemini belirtmek, sağlığı korumaya yönelik önleyici tedbirlere dikkat çekmektir. Bu bağlamda insanın beden ve ruh bütünlüğünü birlikte ele alarak, beden ve ruhun temel ihtiyaçları, bunları tehdit eden başta zararlı alışkanlıklar olmak üzere temel faktörleri tespit etmek ve bunlarla mücadele etmenin maddi-manevi yöntemleri üzerinde durmaktır.

Allah Teâla, "iki elimle yarattığım" dediği insana büyük önem atfetmektedir. Dolayısıyla İslâm Dini, insan hayatına ve sağlığına büyük önem vermektedir. Kur'an-ı Kerim'de ve Hz. Peygamber'in hadislerinde, hayat ve sağlığın, Yüce Allah'ın insana en büyük emanet ve nimeti olduğu beyan edilerek, bunların korunması emredilmiştir. İslâm nazarında beş şeyin korunmasında zaruret vardır. Bunlar; din, hayat, akıl, mal ve nesildir.

İslam'ın insan tasavvurunu iyice anlamak için her şeyden önce beden ve ruhtan müteşekkil insanın kişilik yapısını tanımak gerekir. Dolayısıyla her bakımdan sağlıklı bireylerin yetişmesi için şahsiyet yapısındaki bozulma ve sapma nedenlerini, psikolojik hastalık sebeplerini tespit etmek gerekir. Bu bağlamda, tutum ve davranışları düzeltmek, insanın mutluluk ve mutsuzluk nedenlerini ortaya koyabilmek için Kur'an'daki psikolojik kavramları tefsir literatürü içinde incelemeye ihtiyaç vardır. Bu amaçla insana, beden ve ruh bütünlüğü göz önünde bulundurularak yaklaşılmalıdır.

Anahtar Sözcükler:

Tefsir, Sağlık, İslam, Kur'an, Tedbir.

MENTAL AND BODY HEALTH IN THE QUR'AN IN THE CONTEXT OF MEKASIDU'S-SHERIA

ABSTRACT

Man, who makes a difference to others with abilities such as intelligence, will and declaration, is a creature made up of soul and body. This exceptional being created for a sublime purpose has been offered and addressed. Therefore, according to Islamic

² Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi /mtursak@beu.edu.tr/0000 0002 3366 2620.

belief, human beings are the only creatures that have responsibility among visible beings. The main purpose of the dissection of Islam is to ensure the spiritual and physical health of the human being and thus to make him happy in the world and the hereafter.

The purpose of this review is to indicate the place and importance of health in Islam, where one breath is worth a state, and draw attention to preventive measures to protect health. In this context, it is to determine the basic needs of the soul and body, the basic factors that threaten them, especially harmful habits, and to emphasize the material-spiritual methods of combating them by taking the spirit and body integrity of the human together.

Allah gives great importance to the human being, whom he says "I created with my two hands." Therefore, the religion of Islam attaches great importance to human life and health. In the Quran and Hz. In the hadiths of the Prophet, it is stated that life and health are the greatest blessings and entrusted to man by Almighty Allah, and it is ordered to protect them. In the view of Islam, it is necessary to protect five things. These; religion, life, mind, property and generation.

In order to fully understand the human imagination of Islam, first of all, it is necessary to know the personality structure of the human being composed of body and soul. Therefore, it is necessary to determine the reasons for the deterioration and deviation in the personality structure and the causes of psychological illness in order to raise healthy individuals in all respects. In this context, it is necessary to examine the psychological concepts in the Quran in the tafsir literature in order to correct attitudes and behaviors and to reveal the reasons for human happiness and unhappiness. For this purpose, human beings should be approached taking into consideration the integrity of the body and spirit.

Keywords:

Tafsir, Health, Islam, Quran, Measure.

KUR'ÂN'IN ZİKRETTİĞİ ÖLÇÜ VE DENGİ BAĞLAMINDA BEDEN VE RUH SAĞLIĞI

Mehmet ALTIN³

ÖZET

Kur'ân-ı Kerim, her şeyin belli ölçü ve dengeye göre yaratıldığını vurgulamaktadır. Nitekim Kur'ân-ı Kerim incelediğinde iktisadî, sosyal, psikolojik ve ekolojik denge ile ilgili hususlara varıncaya kadar hep "denge" konusunu içeren mesajlar vermekte olduğu görülecektir.

Allah, kâinatta her şeyi bir ölçü ve denge ile var ettiği gibi insanların da fert, aile ve toplum hayatlarında dengeli ve ölçülü olmalarını istemektedir. Kur'ân-ı Kerim insanın yemeğinde (A'raf 7/31), sesinde (Lokman 31/19), bakışında (Taha 20/131), yürüyüşünde (İsra 17/37), kelimelerinde (Bakara 2/83) ve daha birçok hususta ölçülü olmasını ister. Böylece Kur'ân insanlara, ifrat ve tefrit içinde olmaksızın bunların ikisi arası orta bir yol takip edilmesini tavsiye etmekte ve özellikle beden ve ruh sağlığını ilgilendiren hususları emretmektedir.

Biz bu bildirimizde Kur'ân'ın ortaya koyduğu ölçü ve denge bağlamında beden ve ruh sağlığını incelemeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler:

Kur'ân, Âyet, Denge, Ölçü, Sağlık

SUMMARY

The Quran emphasizes that everything is created according to a certain measure and balance. As a matter of fact, when the Quran is examined, it will be seen that it always gives messages containing the subject of "balance" up to the issues related to economic, social, psychological and ecological balance.

Just as Allah creates everything in the universe with a measure and balance, He also wants people to be balanced and measured in their individual, family and social lives. The Quran is in the food of man (A'raf 7/31), in his voice (Lokman 31/19), in his gaze (Taha 20/131), in his walk (Isra 17/37), in his words (Baqara 2/83) and more. He wants to be restrained in many aspects. Thus, the Qur'an recommends people to follow

³ Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Temel İslam Bilimleri, mehmet_altin13@hotmail.com Tel: 05332558563

a middle way between the two without being in extremes and divorce, and orders the matters concerning physical and mental health in particular.

In this paper, we will try to examine physical and mental health in the context of the measure and balance set forth by the Quran.

Keywords:

Quran, Verse, Balance, Measure, Health

BİLİMSEL GELİŞMELERİN SAĞLIKLA İLGİLİ AYETLERİN YORUMLANMASINA ETKİSİ

Mansur YAYLA⁴

ÖZET

Yeryüzünü imar ve inşa etme yeteneği yalnızca insanoğluna verildiğinden onun sağlığı diğer varlıkları da ilgilendirmektedir. Böylece bireyin sağlığı huzurlu bir yaşam, iyi bir toplum ve güzel bir çevre için önem arz eder. Bunun bilincinde olarak insanoğlu sağlığını korumak için tedbirler almayı ihmal etmemiştir. İslâm ise sağlıkla ilgili tedbirleri ilk insanla birlikte almıştır. İnsan sağlığı için koruyucu tedbirler alırken ruh ve bedeni bir bütün halinde dikkate alarak kanunlar koymuş ve ilkeler belirlemiştir. Bu genel ilkeler doğrultusunda Kur'ân'ın ortaya koyduğu hükümler de hem ruh hem de beden sağlığını ilgilendirmektedir. Günümüzde tıbbın ve koruyucu hekimliğin fazlasıyla önem verdiği temizlik konusunu Kur'ân çağlar önce beden ve ruh sağlığı açısından ele almış ve bu yönde ilkeler belirlemiştir.

Kur'ân sağlıkla ilgili birçok hüküm ve ilke belirlerken bunları konu edinen ayetlerin anlaşılması hususunda müfessirlerin tutum ve yaklaşımları farklılık arz etmiştir. Özellikle son dönemdeki bilimsel gelişme ve tespitlerin ayetleri yorumlama hususunda birçok müfessiri etkilediği görülmektedir. Nitekim bilimsel tefsir özelinde yapılan çalışmalara da modern dönemde rastlanılmaktadır. Bu çalışmada da abdest, gusül, namaz ve oruçla ilgili olan ayetlerin bilimsel yorumları ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler:

Bilimsel tefsir, Namaz, Oruç, Abdest, Gusül

THE EFFECT OF SCIENTIFIC DEVELOPMENTS ON INTERPRETATION OF VERSES RELATED TO HEALTH

ABSTRACT

As the ability to build and improve the world is only given to human beings, their health interests other creatures, as well. Thus, the health of individual is of importance for a peaceful life, a good society and for a better environment. Being conscious of this, human beings have not neglected taking precautions in order to keep themselves healthy. As for Islam, it has taken these precautions related to health starting with the first man. While Islam takes measures for the health of human beings, it has made laws and principles by considering soul and body as a whole. In accordance with these general principles, the provisions presented by Qur'an concern both mental and body health. The hygiene matter, which is given a lot of importance by medicine and preventive medicine in today's world, was discussed by Qur'an in terms of mental and body health and set principles within this direction many centuries ago.

While Qur'an sets out many principles and provisions about health, the approaches and attitudes about understanding the verses related to such topics by commentators (mufasssirs) have varied. It is seen that especially the recent scientific developments and findings have influenced many commentators in terms of commenting verses.

⁴ Dr., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, myayla@erzincan.edu.tr

Hence, studies done on specifically scientific commentary can be encountered in the modern period. In this study, the scientific commentaries of the verses about ablution, major ablution, salaah and fasting will be addressed.

Key Words: Scientific Commentary, Salaah, Fasting, Ablution, Major Ablution.

KUR'ÂN'DA BAZI HASTALIKLAR VE TEDAVİ YÖNTEMLERİ

Mehmet Seyid GECİT⁵

ÖZET

Kur'ân-ı Kerîm, Allah'ın kalamı olup insanların pratik hayatlarının tüm alanlarından bahseden eşsiz bir kitaptır. Onların itikâd, ibadet, muamelât, hukûk, ekonomi, edebiyat, siyaset, sağlık gibi alanlarından söz etmekte ve önemli önerilerde bulunmaktadır. İnsanların ihtiyaçlarını ihtiva eden yönleri vecîz ve kapsamlı formüller ve ilkeler sunmaktadır. Onların maddî ve manevî mutluluklarını temin eden yönlendirmelerde bulunmaktadır. Manevî hastalıklara çözüm ürettiği gibi maddî hastalıklara karşı da çözümler üretmiştir. Her alanla ilgili çözümler üreten bu kitapta, bildirimizin konusu olan hastalık ve tedavi yöntemlerine ilişkin bazı bilgilerin zikredildiği müşahade edilmektedir. Hz. Meryem'in doğumundan sonra hurma yemesinin teşviki, Hz. Yakub'un oğlu olan Hz. Yûsuf'un gömleğini gözüne sürmesinden sonra görür olması, Hz. Eyyub'un hastalanmasından dolayı Rabbine yalvarmasından sonra ayaklarının yere vurup şifalı maden veya kaplıca sularıyla tedavi görmesi gibi husûslar Kur'ân'da önerilen bazı hastalıkların tedavi yöntemleriyle beraber sağlık açısından önemli bazı ipuçlarını da göstermektedir. Böylece hastalıklara karşı tedavi yöntemlerinin araştırılmasını teşvik etmektedir.

Biz de bu tebliğimizde Kur'ân'da geçen hastalıklar ve tedavileri konusunda tefsîr kitapları ve günümüzün tıp kaynaklarından istifade ederek konumuzu işlemeye gayret edeceğiz, inşaallah...

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, Sağlık, Tedavi, Hastalık, Şifa

ABSTRACT

SOME DISEASES AND TREATMENT METHODS IN THE QUR'AN

The Quran is a unique book that is the word of God and mentions all areas of people's practical lives. He mentions and makes important suggestions on areas such as creed, worship, treatment, law, economy, literature, politics and health. It offers laconic and comprehensive formulas and primitives for aspects that include human needs. It provides directions that ensure their material and spiritual happiness. It produced solutions for spiritual illnesses as well as solutions for material illnesses. It is observed that some information about the disease and treatment methods that are the subject of our report is mentioned in this book, which produces solutions for every field. Hz. The encouragement of Mary to eat dates after her birth, Hz. Hz. The fact that Yusuf saw his shirt after rubbing his eyes on Hz. Issues such as Job's feet touching the ground and being treated with healing mineral or hot spring waters after he begged his Lord because of his illness show some important clues in terms of health along with the treatment methods of some diseases suggested in the Quran. Thus, it encourages the research of treatment methods against diseases.

⁵ Dr. Öğretim Üyesi, Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri (msejidgecit@hotmail.com)

In this communique, we will try to deal with our subject by making use of commentary books and modern medical resources about the diseases mentioned in the Quran and their treatments.

Keywords: Quran, Health, Treatment, Disease, Healing

KUR'ÂN AÇISINDAN HASTALIK VE ŞİFA

İmdat BALKİS⁶

ÖZET

İnsan türü tarih boyunca birçok badireler atlarmış ve çeşitli salgın hastalıklara maruz kalmıştır. Kimi zaman salgın hastalıklar toplumlarda çok ağır hasarlar bırakarak çeşitli travmalara sebep olmuştur. İnsan tabiatı, gerek maddi gerekse de manevi hastalıklara müsait bir yapıya sahiptir. Hastalıklara maruz kalma konusunda insanlar arasında ciddi bir ayırım söz konusu değildir. Hemen hemen her insan hayatının çeşitli evrelerinde değişik hastalıklara maruz kalmaktadır. Kur'ân'da Peygamberlerden Hz. Eyyûb'un müptela olduğu salgın hastalık dolayısıyla ağır bir imtihana tabi olduğu anlatılmaktadır. Hastalıklar sadece hasta olan bireyi değil onun yakın (akraba, ahab) ve uzak/(toplum, devlet) çevresini de doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir. Hastalıkların insanın bedeninde olduğu gibi ruhunda da derin izler bıraktığı bir gerçektir. Hem maddi hem de manevi hastalıkların tedavisinde inancın olumlu etkilerinin olduğu kabul edilmektedir. Salgın konusunun güncel olması sebebiyle Kur'ân açısından hastalıkların teolojik olarak nasıl anlaşılması gerektiği ve şifâ bulmada dini motivasyonun olumlu etkilerinin incelemesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Covit 19 salgınının yaşandığı bu zaman diliminde insanlara doğru/faydalı inançsal destek sunmak vicdani ve toplumsal bir gerekliliktir. Bu sebeple Kur'ân perspektifinden hastalık-tedavi ilişkisi ve inanç-tedbir ilişkisinin doğru anlaşılması önemlidir. Bu süreçte determinist sebeplerle tedbirin bir tarafa bırakılması veya toplumda cebri bir kader anlayışının yaygınlaşması sıkıntıların artmasına sebep olacaktır. Bu bağlamda Kur'ân'ın hastalık ve şifâ konusunu nasıl ele aldığı önemlidir. İslam dininin geçmişten günümüze; insan hayatı ve sağlığı konusunda vazettiği kurallar/nas ve sağlıklı yaşam için önerdiği önleyici tedbirler güncelliğini korumaktadır. Bunları topluma doğru aktarmak ve bir takım şaz düşüncelerden uzak durmak, bireysel ve toplumsal dokunun zedelenmesinin önüne geçmek açısından önemlidir. Zira manevi bağları kuvvetli ve sosyal dokusu sağlam olan fert ve toplumların salgın hastalıkların sebep olduğu buhranları nispeten daha hafif atlattığı malumdur.

Anahtar Kelimeler:

Kur'ân, İnanç, Hastalık, Salgın, Şifâ.

ABSTRACT

Throughout history, humankind has survived many adversities and has been exposed to various epidemics. In the historical process, epidemic diseases have caused severe damage and various traumas in societies. Human nature has a structure that is open to both material and spiritual diseases. Almost every human being is exposed to different diseases at various stages of her life. As a matter of fact, it is stated in the Quran that Ayyub, one of the prophets, was subjected to a severe test due to an epidemic that he was exposed to. Diseases affect not only the individual who is sick, but also his / her close and distant social environment directly or indirectly. It is a fact

⁶ Iğdır Üniversitesi Doktora Öğrencisi, Diyanet İşleri Başkanlığı/ Ağrı İl Vaizi, e-posta: İslamsalih@hotmail.com.

that diseases cause deep scars in the soul as well as in the body. However, it should be known that belief has positive effects in the treatment of both material and spiritual illnesses. Due to the fact that the topic of the epidemic is up-to-date, it is thought that it will be useful to examine the theological understanding of the diseases in terms of the Quran and the positive effects of religious motivation in finding healing. In this time of the Covid-19 epidemic, it is a conscientious and social requirement to provide people with correct and useful religious support. In this respect, it is important to understand the relationship between illness and treatment and the relationship between belief and prevention from the perspective of the Quran. Leaving aside precaution from a deterministic point of view or causing an absolute fatalistic understanding to become widespread in the society will increase the problems in this process. In this context, it is important how the Quran deals with the issue of illness and healing. The rules of the religion of Islam regarding human life and health from the past to the present and its preventive measures recommended for a healthy life are still up to date. In order to avoid some misleading thoughts and to prevent damage to the individual and social fabric, it is important to transfer them to the society. Forwhy It is hoped that individuals and societies with strong spiritual ties and strong social fabric will overcome the depressions caused by epidemics relatively lightly.

Keywords:

Qoran, Faith, Disease, Epidemic, Healing.

KUR'ÂN-I KERİM'DEKİ MADDÎ TEMİZLENME İLE İLGİLİ HÜKÜMLERİN İNSAN SAĞLIĞI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ömer DURMUŞ⁷

ÖZET

Kur'ân-ı Kerîm'de temizlik maddî ve mânevî olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'de maddî temizlenme "gusl, teyemmüm ve mesh" kavramlarıyla ele alınırken; mânevî temizlenme tezkiye, tevbe, taharetkelimeleri ve türevleriyle ifade edilir. İnsanın dünya ve âhiretini mamur etmek için gönderilen İslâm'ın, gönderiliş amacına uygun olarak insanı maddî ve mânevî anlamda sağlıklı ve temiz tutması, kirlendiğinde temizlemesi, onun ilâhî olduğunun göstergelerinden bir tanesidir. Her şeyden önce mü'minin, ibadetlerini tam ve devamlı bir şekilde yerine getirebilmesi için sağlıklı olması gerekir. İşte bunun için olsa gerek İslâm belli ibadetler ve davranışlardan öncesi/sonrası için temizlenmeyi şart koşmuştur. Çokça hikmetleri olan bu temizlenme vücudun belirli yerlerini belirli sayıda yıkamak ya da mesh etmek şeklinde su ile yapılır. Suyun olmadığı veya kullanılmasının mümkün olmadığı durumlarda ise su yerine insanın yaratıldığı ana unsur olan toprağa teyemmüm edilir. Bu yönüyle Kur'ân-ı Kerîm'in, belli cevârihin yıkanması ya da toprakla temasına yönelik emirlerinin insan sağlığı açısından faydaları, yadsınamaz bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar kelimeler:

Kur'ân-ı Kerîm, Temizlik, Sağlık, Abdest, İnsan

ABSTRACT

Cleaning is divided into two parts as material and spiritual in the Quran. While material cleansing is handled as "ghusl, tayammum and wiping" in the Quran; spiritual cleansing is expressed with the words "tawba", "tawba" and "tahera" and their derivatives. The fact that Islam, which was sent to make man's world and the hereafter, keeps man healthy and clean in material and spiritual sense in accordance with the purpose of sending, and cleans him when he gets dirty, is one of the signs that he is divine. First of all, a believer must be healthy in order to be able to perform his prayers fully and continuously. For this reason, Islam stipulated to be cleansed before / after certain prayers and behaviors. This cleansing, which has a lot of wisdom, is done with water by washing or wiping certain parts of the body a certain number of times. In cases where there is no water or it is not possible to use it, tayammum is applied to the soil, which is the main element that man was created, instead of water. In this respect, the benefits of the orders of the Quran regarding the washing of certain transcriptions or contact with the soil, in terms of human health, appear as an undeniable reality.

Key words:

Quran, Cleaning, Health, Ablution, Human

⁷ Doktora öğrencisi, MEB'te İHL meslek dersleri öğretmeni, omerdurmuss@gmail.com

2. OTURUM

HADİS LİTERATÜRÜNDE SAĞLIK

Moderatör Prof. Dr. Nesimi YAZICI

Prof. Dr. Nesimi YAZICI, Hz. Peygamberin İzinde Sağlık Alanında Birarada Yaşama Uygulamalarıyla Osmanlı Örneği

Doç. Dr. Yusuf ACAR, Sağlığın Korunmasına ve Önlenmesine Dair Hz. Peygamber'in Tasarruflarının Bağlayıcılığı ve İmanî-Ahlakî Boyutu

Dr. Öğr. Üyesi, Mehmet Emin ÇİFTÇİ, Hz. Peygamber'in Tıp İle İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi (Buhârî'nin Kitabu't-Tıb Özelinde)

Dr. Öğr. Üyesi Selahattin AYDEMİR, Yiyecek ve İçeceklere Üflemeyi Nehyeden Hadislerin Tahlili

Arş. Gör. Abdulalim ADIGÜZEL, Mevzûat Literatüründe Bulunan Sağlıkla İlgili Uydurma Rivayetlerin Tespiti ve Değerlendirilmesi

Hz. PEYGAMBERİN İZİNDE SAĞLIK ALANINDA BİRARADA YAŞAMA (UYGULAMALARIYLA OSMANLI ÖRNEĞİ)

Prof. Dr. Nesimi YAZICI⁸

ÖZET

Türklerin İslâm'ı kabulleri sonrasında kurdukları en önemli devletlerin başında gelen Osmanlılar, dinî ve etnik köken açısından farklı kavimler için iyi bir birlikte yaşama modeli oluşturmuştur. Bu noktadan hareketle bu tebliğ, farklı dinî ve etnik kökenli kavimlerin bir arada yaşamasının sağlık hizmetleri bağlamındaki yararı bakımından, Osmanlı sağlık hizmeti politikalarına dair muhtelif örnekleri değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Netice olarak, bu tebliğ, Osmanlı sağlık hizmeti politikalarının temel kaynaklarından biri olarak Hz. Peygamber'in sünnetinin günümüz toplumları için faydalanılması gereken bir örnek oluşturduğunu vurgulamak istemektedir.

Anahtar Kelimeler:

Sağlık, hastalık, tedavi, koruyucu hekimlik, karantina, hastahane.

COEXISTENCE IN CONTEXT OF HEALTHCARE IN THE FOOTSTEPS OF THE HOLY PROPHET MUHAMMAD: THE CASE OF THE OTTOMANS IN PRACTICAL CONTEXTS

ABSTRACT

The Ottomans, as the most important of the states established by the Turks after their conversion to Islam in history, proved a good model of coexistence for different communities with their multiple ethnic and religious origins. Thus, the present paper aims at evaluating various examples from the Ottoman health care services, highlighting the benefits of ethnic and religious multiplicity in context of healthcare policies. As a result, this paper emphasizes that the sunna of the Holy Prophet Muhammad, forming the basic origin of the Ottoman health care policies, forms a significant example for the modern time communities to benefit from in context of healthcare services.

KEYWORDS:

health, disease, medical treatment, preventive medicine, quarantine, hospital

⁸ İstanbul Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi Emekli Öğretim Üyesi.

SAĞLIĞIN KORUNMASINA VE HASTALIKLARIN ÖNLENMESİNE DAİR HZ. PEYGAMBER'İN TASARRUFLARININBAĞLAYICILIĞI VE İMANÎ- AHLAKÎBOYUTU

Yusuf Acar⁹

Özet

İnsanlığın sağlık bilimleri alanında ulaştığı nokta düşünüldüğünde, temel hadis kaynaklarımızda sağlıkla ilgili rivayetlere *tıp/الطب*/kelimesi üzerinden yaklaşılmasının ve bunun sonraki asırlarda *et-Tıbbu'n-Nebevî/Peygamber Tıbbı* kavramına dönüşmesinin hem kavramın kendisi hem de içeriği sebebiyle Hz. Peygamber'in insan sağlığına yönelik tasarruflarına bütüncül bakışı perdelediği görülmektedir. Zira sağlık bilimlerindeki gelişmeler, sağlığın korunmasının ve hastalıkların önlenmesinin tedaviden daha önemli olduğunu ve önce geldiğini ortaya koymaktadır. Her ne kadar son dönemlerde "Koruyucu Tıp ve Hekimlik" benzeri yaklaşımlar sergilendiği görülse de hem tarihsel hem de aktüel olarak *Tıbb-ı Nebevî* yaklaşımı daha ziyade tedavi odaklıdır. Bu yaklaşımın, Hz. Muhammed'in Kur'an merkezli oluşturduğu ve model olma özelliğini tarihin sonuna kadar sürdüreceği olan "Medine Saadet Asrı Model Toplum" projesinin *insan sağlığını koruma* perspektifini yansıtmadığı açıktır. Rasûl-i Ekrem'in (s.a.v.) insan sağlığıyla ilgili tasarruflarını bütüncül bir şekilde ortaya koymak için önerimiz; **"Beden, ruh ve sosyal yönden tam bir iyilik hali olan sağlığın muhafazasını ve sağlıklı olmama halinin/hastalığın önlenmesini merkeze alan, tedaviyi hekimlere bırakan ama hukukunu-ahlakını belirleyen, bu arada geleneksel bazı tamamlayıcı tedaviler de öneren"** şeklinde tarif ettiğimiz *Sünnette Sağlığın Korunması/Hıfzu's-sıhha fi's-sünneti'n-Nebeviyye* kavramıdır. Hıfzıssıhha, Müslüman bireyler için imanî ve ahlakî bir sorumluluğu haiz olup bu yönüyle modern sağlık bilimlerinde önemli bir problematik olarak görülen 'önleme çelişkisi'nin izalesinde anlamlı bir çıktı sağlaması mümkündür. Böyle bir kavramın ve tanımın, Hz. Peygamber'in konumu ve sağlığa dair tasarruflarını ifade etme bağlamında hem semantik/anlambilim hem de hermenötik/yorumbilim olarak daha isabetli olacağı kanaatindeyiz. Elbette bu kavram ve tanımı da çerçevesi ve muhtevası da bir öneri ve taslak olup gelişime açıktır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Tıbb-ı Nebevî, Koruyucu Sağlık, Hıfzıssıhha, Önleme Çelişkisi

THE BİNDİNGNESS OF THE PROPHET'S ATTITUDES AND HIS FAİTH- MORAL DİMENSİON ON HEALTH PROTECTİON AND DİSEASE PREVENTİON

Abstract

Considering the point reached by humanity in the field of health sciences, because the narrations about health in our basic hadith sources, are approached through the word *al-tıbb/الطب* and this has been transformed into the concept of *al-tıbb al-nabawi/prophetic medicine* in the following centuries, it is seen that this, with

⁹ Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, yusufacar42@gmail.com

the concept itself and its content, obscures the holistic view of the Prophet's actions towards human health. Likewise, the developments in health sciences reveal that the protection of health and the prevention of diseases are more important than treatment. Although it has been observed that approaches such as "conservation medicine and medical science" have been adopted recently, both historically and actually, al-tıbb al-nawawı approach is more focused on treatment. It is clear that this approach does not reflect the perspective of the protection of human health of Muhammad's "Madinan Age of Happiness Model Society" project which he created it centred on the Quran and will continue to be a model until the end of history. Our suggestion to reveal the Prophet's actions regarding human health in a holistic way is the concept of Protection of Health in Sunnah/ حفظ الصحة في السنة النبوية which we define it as an attitude that focuses on the preservation of health and the prevention of illness/illness, which is a complete state of body, spirit and social aspects, leaves the treatment to physicians, but determines its law-morality, and also recommends some traditional complementary therapies. Hıfz al-sıhhah has a religious and moral responsibility for Muslim individuals; in this respect, it is possible that it can provide a meaningful outcome in removing the "prevention paradox", which is seen as an important problematic in modern health sciences. We are of the opinion that such a concept and definition would be more appropriate both semantically and hermeneutically in the context of the Prophet's position and his attitude on health. Of course, this concept and its definition as well as its framework and content are a proposal and a draft and open to improvement.

Keywords: Hadith, Tıbb an-Nabawı, Preventive health, Hıfz aş-şıhha, Prevention Paradox

HZ. PEYGAMBER'İN TIB İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ (BUHÂRÎ'NİN KİTÂBÜ'T-TİB ÖZELİNDE)

Mehmet Emin ÇİFTÇİ¹⁰

ÖZET:

İslam dini insanın maddi ve manevi sağlığını korumayı amaçlar. Dinin iki temel kaynağı olan Kur'ân-ı Kerîm ve Hadîs-i şerîfler sağlığın muhafazası hususunda birçok mesaj vermiştir. Hz. Muhammed (s.a.v.) hastalık durumunda tedavinin gerekliliğine işaret ederek her hastalığın şifasının bulunduğunu ve dolayısıyla tedavinin yapılmasını tavsiye etmiştir. Bu tebliğde Hz. Peygamber'in sağlığa verdiği önemin tespiti için konuyla ilgili rivayetlerin incelenmesi yapılacaktır. Muhaddisler Hz. Peygamber'in sağlık ile ilgili rivayetlerini tasnif etmiş ve Kitâbu't-Tıb diye müstakil bölümlere almışlardır. Ancak bütün bu rivayetleri bir tebliğe sığdırmak mümkün olmadığından Hz. Peygamber'in tıb ile ilgili rivayetlerin değerlendirilmesi Buhârî'nin Camiu's-Sahih adlı eserinin Kitabu't-Tıb bölümünün özelinde yapılacaktır. Daha sonra âlimlerin bu rivayetler ile ilgili görüşleri tetkik edilecektir. Resûlullah'ı bu mesajları vermeye sevk eden kültürel ve sosyal amiller çerçevesinde metin değerlendirilmesi yapılacaktır. Hadisler bütüncül bir değerlendirme ile incelenip Hz. Peygamber'in vermek istediği mesajı sağlıklı bir şekilde tespiti amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler:

Hz. Peygamber, Hadis, Rivayet, Buhârî, Sahîh, Tıp

Evaluation of the Prophet's Narrations About Medicine (Special for Bukhari's Book of Medicine)

The religion of Islam aims to protect the material and spiritual health of people. The Quran and Hadith, which are the two main sources of religion, gave many messages about the preservation of health. Hz. Muhammad (s.a.v.) pointed out the necessity of treatment in case of illness and recommended that every disease has a cure and therefore treatment should be done. In this message, In order to determine the importance given to health by the Prophet, the rumors related to the subject will be examined. Muhaddis they classified the narrations of the Prophet about health and put them into separate sections called Kitabu't-Tib. However, since it is not possible to fit all these narrations into a message, The evaluation of the Prophet's narrations about medicine will be made in the special of the Kitabu't-Medicine section of Bukhari's story called Camiu's-Sahih. Later, the views of the scholars regarding these narrations will be examined. The text will be evaluated within the framework of cultural and social actors that prompted the Messenger of Allah to give these messages. Hadiths are examined with a holistic evaluation and it is aimed to determine the message the Prophet wanted to give in a healthy way.

Keywords: Prophet, Hadith, Narration, Bukhari, Sahih, Medicine

¹⁰ Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dr. Öğretim Üyesi, <https://orcid.org/0000-0002-8710-3998>

YİYECEK VE İÇECEKLERE ÜFLEMİYİ NEHYEDEN HADİSLERİN TAHLİLİ

Selahattin Aydemir¹¹

ÖZET

İslâmî ilimler arasında mümtaz bir yeri olan tıbb-ı nebevî, İslâm tarihi boyunca Müslüman toplumun sıhhatli bireylerden teşekkül etmesine katkı sağlamak için Hz. Peygamber'in sağlığa dair söz ve fiillerinin nasıl anlaşılması gerektiği üzerinde hassasiyetle durmuştur. Fıkhi yönü daha ağır basan sahâbe, bu konudaki sünnetlerden hangisinin bağlayıcı olup olmadığını belirlemeye gayret göstermiş, tâbiîn ve onları takip eden nesiller de ilgili hadîslerin bağlayıcılığı hususunda ciddi bir çaba içine girmişlerdir. İslâm toplumunda bu hadîslere dair farklı anlayışların çeşitli yaklaşımları olmakla birlikte üzerinde pek çok açıklama yapılması bu meselelerle ilgili rivâyetlere vakıf olunmak istendiğine işarettir. Hatta kimileri modern tıbbın her türlü gelişmesi ve imkânına rağmen ilgili hadîsler çerçevesinde alternatif çözüm yolları aramaya devam ettiklerine şahit olunmaktadır. Rasûlullâh'ın tasarrufları arasında insanların afiyet içinde bir yaşamı devam ettirmeleri için yeme ve içmeye dair rivâyetlerin belli bir yekûn oluşturmaları da bu konuya özel bir önem verildiğini gösteren en önemli deliller arasındadır. Özellikle yiyecek ve içeceğe üfleme men eden hadîsler yemek âdâbı veya yemeğin bereketini giderdiği çerçevede incelenmesine karşın günümüzde hastalıkların bulaşmasında en önemli faktörlerden biri kabul edilen teneffüs yoluna dair bir hikmetin var olup olmadığını akla getirmektedir. Bu yüzden Dünya Sağlık Örgütü'nün resmi adını COVID-19 olarak ilan ettiği hastalığın en fazla temas ve solunum yoluyla bulaşmasının öncü faktörler arasında olması Allah Rasûlü'nün yiyeceğe ve içeceğe üfleme yasaklayan hadîslerin nasıl anlaşılması ve yorumlanması hususunda dikkatleri bir kez daha ilgili rivâyetlere çekmeye neden olmuştur. Bundan dolayı bu çalışmada asırlar önce dile getirilen yemek ve içeceklere üflemenin men edilmesi hususunda irfana dair bir uyarı içerip içermediği, şerh literatüründe ilgili rivâyetlerin bu yönde ele alınıp alınmadığı tespit edilmeye çalışılacaktır. Sünnetin her daim aktüel değerini kaybetmemesi açısından kıymetli bir örnek olan bu konunun güncel bir meseleye dönüşmesi hasebiyle elde edilen bilgiler ışığında oluşan kanaatimizi de paylaşarak bir görüş ve öneri oluşması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler:

Hadîs, Sağlık, Yiyecek, İçecek, Üfleme.

Analysis of the Hadiths Prohibiting Blowing into Food and Drink

Being of a significant place in Islamic sciences, the Prophetic Medicine, throughout the Islamic history, has conscientiously dealt with how the words and actions of the Prophet regarding health should be understood with the aim of contributing to that the Muslim community consist of healthy individuals. The

¹¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kayseri Üniversitesi Develi İslami İlimler Fakültesi Hadîs Anabilim Dalı, [selarayd@yahoo.com.tr](mailto:selayayd@yahoo.com.tr), <https://orcid.org/0000-0001-8102-7405>

companions whose fiqhi aspect outweighs have strived to determine which ones of the Sunnah pertaining to this issue are binding or not; and, their followers and the generations who followed them also seriously endeavoured into the point of the related hadiths being binding. Whereas there are various approaches of different conceptions of these hadiths in Islamic community, providing many explanations upon this issue is a signifier of demanding for a grasp of the narrations related to these issues. It is even witnessed that some continue searching for alternative solutions within the framework of related hadiths despite all kinds of opportunities and development of contemporary medicine. Among the preferences of the Prophet, the narrations regarding food and drink to help people lead a healthy life make up an amount so that it can be seen as one of the most important evidence for the specific significance placed on it. Notably, even though the hadiths prohibiting blowing into food and drink are analysed in the context of its removing eating etiquette and fruitfulness of the food; it appears in mind that there is any wisdom or not regarding the respiration which is accepted as one of the most important factors in contamination of diseases today. Therefore, the disease officially named COVID-19 by the World Health Organization is mostly transmitted to humans through physical contact and respiration which are among primary factors; and, this, one more time, has led to a shift in the attention towards the narrations about the prohibition of blowing into food and drink by the Prophet in terms of how they should be interpreted and understood. For this reason, it will be attempted to ascertain whether or not the issue of prohibiting blowing into food and drink articulated centuries ago includes any warnings related to wisdom and the concerning narrations are dealt with in the sharh literature in this aspect. It is aimed to establish a viewpoint and a proposal in conjunction with sharing our own opinion created in the light of the accumulated information because of that this issue which is an invaluable example in terms of the Sunnah's not losing its actual value all the time has turned into an actual one.

Keywords: Hadith, Health, Food, Drink, Blowing.

MEVZÂAT LİTERATÜRÜNDE BULUNAN SAĞLIKLA İLGİLİ BAZI UYDURMA RİVAYETLERİN TESPİTİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Abdulalim ADIGÜZEL¹²

ÖZET

İnsan sağlığının korunması, insanlık tarihinin başlangıcından bu yana önemli bir mesele olmuştur. Bu anlamda sözüne itibar edilen şahsiyetlerin sağlıkla ilgili tavsiyelerine kulak verilmiş, sarf ettikleri sözlere değer atfedilmiştir. İslam dininin ikinci temel kaynağı olan ve Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerini ifade eden hadislerde de insan sağlığının korunması ve bazı tedavi önerileri ile alakalı değerli bilgiler bulmak mümkündür. Ancak Hz. Peygamber'in vefatından bir süre sonra bir kısım art niyetli kişi ve gruplar tarafından çeşitli nedenlerle peygamber adına onun söylemediği sözler, yapmadığı filler uydurularak ona nispet edilmiştir.

İslam alimleri ilk andan itibaren hadis olmayan bu haberleri ayıklamaya çalışmış buna yönelik çeşitli eserler kaleme almışlardır. Peygamber adına uydurulmuş mevzû rivayetlerin bir araya getirildiği bu eserler mevzûat literatürü adı altında toplanmaktadır. Bu tebliğde, mevzûat literatürü içerisinde halk arasında yayılmış ve hadisçiler tarafından tespit edilmiş sağlıkla ilgili uydurma rivayetlerin bir araya getirildiği bölümler ve seçilmiş bazı rivayetler tetkik edilmeye çalışılacaktır. Bununla beraber İslam dininin anlaşılmasında ve yaşanmasında önemli bir yere sahip olan hadislerin, insan sağlığının söz konusu olduğu bir meselede art niyetliler tarafından hadis kılıfında uydurma diye aktarılmış olmasının engellenmesi adına, hadis alimlerinin çabası da müşahade edilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Hadis, Rivayet, Uydurma, Mevzû Hadis, Mevzûât Literatürü,*

IDENTIFICATION AND EVALUATION OF SOME FABRICATED HADITHS ABOUT HEALTH FROM THE LITERATURE OF FABRICATED HADITHS

Abstract

Protection of human health has always been an important issue since the beginning of the history of humanity. In this sense, the advices by credited and respected people have always been followed and their statements have been paid great attention. Therefore, it is also possible to find valuable information about protecting human health and some treatment recommendations among the second basic source of the Islam religion, namely  ad iths, which state the words, actions and declarations of the Prophet. However, shortly after the Prophet's death, some evil-minded people and groups fabricated words he did not say and actions he did not practise for various reasons, and they attributed those to the Prophet.

Scholars of Islam have tried to eliminate these reports which are not hadiths and they have written a variety of books for this aim. These books in which fabricated

¹² Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı, abdulalim@atauni.edu.tr; abdulaliim@hotmail.com.

narrations on behalf of the Prophet are collected have been compiled under the name of the literature of fabricated hadiths (al-Mawdu'at). In this paper, some chapters in which fabricated narrations related to health which have spread among the society and determined by the hadith scholars, and some chosen narrations from them will be tried to be analysed. Along with that, the efforts made by these scholars in favour of preventing the hadiths, which have an important place in understanding and living the Islam religion, from being transmitted as fabricated using the name of hadiths by some evil-minded people in a matter of human health will be observed.

Key Words: Ḥadīth, Narration, Fabricated, al-Mawdu' Hadith, al-Mawdu'at Literature.

3. OTURUM
HZ. PEYGAMBER ve KORUYUCU HEKİMLİK
Moderatör Prof. Dr. Mustafa ÖZKAN

Prof. Dr. Mustafa ÖZKAN, Hz. Muhammed (S.A.V.)'in Koruyucu Hekimlikle İlgili Belirlediği Temel Bazı İlkeler

Dr. Öğr. Üyesi, Recep ERTUGAY, Hadislerde Koruyucu Hekimlik Tedavi ve Karantina

Dr. Öğr. Üyesi Ruhullah ÖZ, Peygamber Tasavvurunda Kalp Safiyetinin Ruh ve Beden Sağlığına Etkisi

Dr. Rifai ERTEN (Öğretmen), Dinler Tarihine Göre Tıbb-ı Nebevi ve İslam Dünyasında Sağlık Anlayışı

Dr. Öğr. Üyesi Ali Çelik, Tâûn İle İlgili Hadisler Bağlamında İslamın Karantiya Bakışı Ve Günümüz Sağlık Örgütlerinin Görüşleriyle Karşılaştırılması

HZ. MUHAMMED VE KORUYUCU HEKİMLİK

Mustafa ÖZKAN¹³

ÖZET

Her toplumda olduğu gibi Hz. Muhammed (s.a.v.)'in yaşadığı toplumda da belli bir tıp anlayışı ve tedavi yöntemleri mevcuttu. Dönemin tıp anlayışının, büyük oranda hurafelere/bilim dışı bilgilere dayalı olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum da kaçınılmaz olarak sağlık konusunda önemli istismar ve mağduriyetleri beraberinde getiriyordu. Hz. Peygamber ise hayatın diğer alanlarında olduğu gibi, sağlık alanında da yeni ve evrensel ilkelerin belirleyici olduğu bir sağlık anlayışını oluşturmak istemiştir. Söz konusu sağlık anlayışının dayandığı en önemli ilke ise hiç kuşkusuz Koruyucu Hekimlik ilkesi olmuştur. Genel anlamada Koruyucu Hekimlik, hastalanmamak için gereken tedbirlerin önceden alınmasını ifade eder. Bu tebliğde, Hz. Peygamberin oluşturmaya çalıştığı Koruyucu Hekimlik anlayışının dayandığı temel ilkeler üzerinde durulmaktadır. Çalışmada, söz konusu ilkeler bağlamında şu tespitler yapılmaktadır: Bir; sağlığın bir nimet ve emanet olduğu bilincini toplumda yerleştirmek. İki; sağlıklı beslenme, gerektiği kadar dinlenme ve uyumanın yanı sıra manevî gelişimi (ibadet, dua) bir kültür haline getirmek. Üç; yemekten önce ve sonra el yıkama; ağız-diş sağlığı; beden, elbise ve çevre temizliğine dikkat etme bilincini oluşturmak. Dört; sağlık hizmetini işin ehlinde alınmasını ve insan sağlığını istismar edenlerin önüne geçilmesini sağlamak. Beş; bulaşıcı hastalık taşıyanların yerlerinde kalmalarının ve bu tür hastalıkların olduğu ortamlardan uzak durulmasının kritik bir öneme sahip olduğu şeklindeki bilinci toplumsal bir kültür haline getirmek.

Anahtar Kavramlar:

Sağlık, Koruyucu Hekimlik, Beslenme, Hastalık, Tedavi Yöntemleri.

THE PROPHET MUHAMMAD AND PREVENTIVE MEDICINE

ABSTRACT

As in any society, there was a certain understanding of medicine and methods of treatment in the society in which the Prophet Muhammad (pbuh) lived. It is possible to say that the understanding of medicine of that era was largely based on superstitions/unscientific knowledge. This inevitably led to significant health abuse and victimization. As in other areas of life, the Prophet wanted to create an understanding of Health in which new and universal principles were decisive in the field of Health. The most important principle on which the understanding of health is based is undoubtedly the principle of Preventive Medicine. In general understanding, preventive medicine refers to taking the necessary measures in advance to avoid getting sick. In this study, the basic principles on which the understanding of

¹³Prof. Dr. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi Siyer-i Nebi ve İslam Tarih Anabilim Dalı, b.ozkan02@gmail.com

Preventive Medicine that the Prophet tried to create is based are emphasized. In this study, the following definitions are made in the context of the principles: the first is to place the awareness that health is a blessing and a trust in society. The second is healthy diet, rest, and sleep as much as necessary, as well as spiritual development (worship, prayer) into a culture. The third is hand washing before and after eating; oral-dental health; creating awareness of paying attention to body, dress and environmental cleanliness. The fourth is ensure that the health service is taken away from the people of work and that those who abuse human health are prevented. The fifth is to make a social culture aware that it is of critical importance for those who carry infectious diseases to remain in their places and to stay away from environments where such diseases exist.

Keywords:

Healthy, Preventive Medicine, Nutrition, Disease, Treatment Methods.

İSLAM PEYGAMBER'İNİN HADİSLERİNDE KORUYUCU HEKİMLİK TEDAVİ VE KARANTİNA

Dr. Öğretim Üyesi Recep ERTUĞAY¹⁴

ÖZET

Hastalık, kişinin tahammül sınırlarını zorlayan bir olgu ve başarılması direnç gerektiren önemli bir sınavdır. Bu durum, hastaya, hastanın yakın akrabalarına uzak akrabalarına, komşularına, dostlarına ve tedavi sürecinde rol alan sağlık çalışanlarına kadar yerine getirilmesi gereken çeşitli yükümlülükleri barındırmaktadır.

2019 Aralık ayında başlayıp bütün dünyaya yayılan Covid-19 sürecinde yaşananlar insanların; sağlıklı beslenmesinin, temizlik kurallarına riayet etmesinin, bulaşı riskine karşı kendini ve çevresini koruma altına almasının önemini göstermektedir. Dikkat edilmesi gereken bu hususlar koruyucu hekimlik olarak isimlendirilmektedir.

Koruyucu ve önleyici tedbirlere rağmen hastalıkla yüzyüze kalındığı takdirde hekime başvurmak ve tedavi kurallarına riayet etmek gerekmektedir. Bu kapsamda unutulmaması gereken önemli bir husus da psikolojik tedavi açısından moral-motivasyonun yüksek tutulmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Sünnet, Hadis, Koruyucu hekimlik, Hasta, Tedavi, Karantina

PROTECTIVE MEDICAL TREATMENT AND QUARANTINE IN THE HADITH OF ISLAMIC PEYGAMBER

Abstract:

The disease is a phenomenon that pushes the limits of endurance and an important test that requires resistance to be achieved. This situation has various obligations to be fulfilled, from the patient, the patient's close relatives to his distant relatives, neighbors, friends and healthcare professionals involved in the treatment process. The words and practices of the Prophet Sallahü Aleyhi and Salam covering the subjects of "Preventive Medicine", "Tawawi" and "Quarantine" will be included.

What happened in the Covid-19 process that started in December 2019 and spread all over the world; It shows the importance of a healthy diet, compliance with the rules of hygiene, and protection of itself and its environment against the risk of contamination. These issues to be considered are called preventive medicine.

If the disease is faced with protective and preventive measures, it is necessary to consult a physician and comply with the treatment rules. In this context, an important issue that should not be forgotten is to keep morale-motivation high in terms of psychological treatment

¹⁴ Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Bilim Dalı Öğretim Üyesi.

In this message, The words and practices of the Prophet Muhammad Sallahü Aleyhi and Salam covering the subjects of "PreventiveMedicine", "Tawawi" and "Quarantine" will be included.

Keywords:

Circumcision, Hadith, Preventive Medicine, Patient, Treatment, Quarantine

PEYGAMBER TASAVVURUNDA KALP SAFİYETİNİN RUH VE BEDEN SAĞLIĞINA ETKİSİ

Ruhullah ÖZ¹⁵

ÖZET

Peygamber tasavvurunda bir metafor olarak kalp, biyolojik aktivitesiyle beraber psikolojik etkinliği de olan bir organdır. İslam peygamberi kalbi "Dikkat edin! Vücutta öyle bir et parçası vardır ki o iyi olursa bütün vücut iyi olur, o bozulursa bütün vücut bozulur. Dikkat edin! O, kalptir." şeklinde tanımlamıştır. İslam peygamberi, insan bedenini bir ülkeye benzeterek kalbe o ülkenin payitahtlık payesini vermiştir. Bu nedenle İslam irfan geleneğinin merkezinde bu hadis yer almıştır. Varlığı maddeye, insanı bedene hapsetmeyen İslam kalbi de bedene kan pompalayan bir mekanizmadan ibaret saymamıştır. İslam, beden yapısını münferit bileşenlerden oluşan tekil mekanizmalar olmaktan çok kolektif bir yapının ana umdeleri olarak görmüştür. Peygamberin kalbe biçtiği rol, ruh ile beden arasındaki ilişkiyi düzenlemesi açısından önemlidir. Kalbin biyolojik bir organ olarak beden yapısı içerisindeki ehemmiyeti yadsınmadığı gibi manevi boyutuyla ruhsal psikoloji üzerindeki etkisi de inkâr edilemez. Bu açıdan İslam literatüründe kalp, psikolojik açıdan hissiyatın merkez üssü ve deruni idrakin kaynağı sayılmıştır. Modern insanın en büyük problemlerinden biri ruhsal bunalım ve psikolojik sorunlardır. Kalbin diğer organların eylemi üzerindeki etkinliği psikolojik açıdan inkâr edilemez bir gerçektir. Bu nedenle İslam peygamberi ruhsal hastalığın tedavisinde kalp safiyetini referans göstermiştir. Çalışmamızda kalp safiyetinin ruhsal sıhhatine ve bedensel arzuları zapturapt altına almasına olan etkinliği kalamî bir perspektiften ve psikolojik açıdan analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kelam, kalp, beden, ruh, hastalık, sağlık

THE EFFECT OF HEART PURITY UPON MENTAL AND BODY HEALTH IN THE PROPHET'S IMAGINATION

Abstract

As a metaphor in the prophet's envisagement, the heart is also an organ that has psychological activity as well as its biological activity. The Prophet of Islam says that "Be careful! There is such a piece of flesh in the body that if it is good, the whole body will be fine, if it is broken, the whole body will deteriorate". "Be careful! It is the heart", he stated. The prophet of Islam gave the heart the title capital of a country by resembling the human body to a country. For this reason, this hadith has been at the center of the Islamic lore tradition. Islam, which does not confine existence to matter and human beings to the body, does not regard the heart to be merely a mechanism that pumps blood to the body. Islam regards body structure as the main principles of a collective structure rather than singular mechanisms composed of individual components. The Prophet's role assigned to the heart is important in terms of arranging the relationship between soul and body. The importance of the heart as a biological organ within the body structure cannot be denied, and its effect on spiritual

¹⁵ Dr. Öğr. Üyesi, Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, ozruhullah@gmail.com

psychology with its spiritual dimension cannot be ignored. From point of this respect, the heart has been considered the epicenter of psychological feeling and the source of deep understanding in Islamic literature. One of the modern people's biggest problems encountering is mental depression and psychological problems. The effect of the heart on the action of other organs is an undeniable fact from a psychological point of view. Therefore, the Prophet of Islam referred to the purity of the heart in the treatment of mental illness. In our study, the effectiveness of heart purity on spiritual well-being and capturing bodily desires will be analyzed from a theological perspective and psychologically.

Keywords:Kalam, Heart, Body, Soul, Illness, Health

DİNLER TARİHİNE GÖRE TİBB-I NEBEVİ
(TİBB-I NEBEVİ ACCORDING TO THE HISTORY OF RELIGIONS)

Dr. Rifai ERTEN¹⁶

ÖZET

İnsanlık tarih boyunca pek çok sorunla karşılaşmıştır. Bunların çözümleri de üretilmiştir. Çözüm arama girişimleri esnasında bazen büyük bedeller ödenmiştir. Ancak çözüm bulmak için yapılan her girişim medeniyet oluşturmada insanoğlunun bir adım ileriye atmasına sebep olmuştur. Böylece medeniyetler oluşmuştur. İnsanlığın temel sorunları bireysel olanlarından kitleleri etkileyecek kadar geniş çaplı olanlarına kadar geniş yelpazede kendisini göstermektedir.

Hz. Muhammed'in sağlık ile ilgili uygulamaları her zaman dikkat çekici olmuştur. Kendisinin diğer tavsiyeleri gibi günümüz tıbbına uygun olan tedavi ve koruyucu hekimliğe dair tavsiyeleri de farklı bilim dalları açısından değerlendirilmeye tabi tutulması gerekir. Bu açıdan Dinler Tarihi bakış açısıyla konunun değerlendirilmesi önemlidir.

Anahtar Kavramlar:

Şifa, Hz. Muhammed, Sağlık, Tıp.

SUMMARY

Humanity has faced many problems throughout history. Solutions for these have also been produced. At times, great prices have been paid in attempts to seek solutions. However, every attempt to find a solution has led human beings to take a step forward in creating civilization. Thus, civilizations were formed. The fundamental problems of humanity manifest themselves in a wide spectrum, from individual ones to those that are wide enough to affect masses.

Hz. Mohammad's health practices have always been remarkable. Like his other recommendations, his recommendations on treatment and preventive medicine, which are suitable for today's medicine, should be evaluated in terms of different branches of science. In this respect, it is important to evaluate the subject from the perspective of the History of Religions.

Key Concepts:

Healing, Hz. Mohammed, Health, Medicine.

¹⁶Milli Eğitim Bakanlığı, İhl Meslek Dersleri Öğretmeni

TÂÛN İLE İLGİLİ HADİSLER BAĞLAMINDA İSLAMIN KARANTİYA BAKIŞI VE GÜNÜMÜZ SAĞLIK ÖRGÜTLERİNİN GÖRÜŞLERİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

Dr. Öğr. Üyesi Ali ÇELİK¹⁷

ÖZET

Kâinatı bir düzen ve denge halinde yaratan Allah’uTeâla insanları başıboş bırakmamış, onlara doğruyu ve hikmeti öğretmeleri için peygamberler göndermiştir. Ahir zaman Peygamberi olan Hz. Muhammed insanların sadece ebedimutluluğu için çalışıp çabalamamış aynı zamanda dünyada da huzurlu, mutlu ve sağlıklı yaşamaları için bazı tavsiye ve uyarılarda bulunmuştur. Hz. Peygamber’in yaptığı uyarılardan bir tanesi de tâûn/salgın ile ilgilidir. Bilim ve teknolojinin yaygınlaşmadığı 14 asır önce Hz. Peygamber, ümmetine, dolayısıyla insanlığıda karşılaşılabilecekleritâûna karşı yapmaları gerekenleri söylemiştir. Günümüz sağlık örgütleri de aynı şekilde tâûna/salgına karşı Hz. Peygamber’in önerilerine benzer tavsiyelerde bulunmuş ve salgının önemine dikkat çekmek için sürekli bu tavsiyeleri gündemde tutmaya çalışmışlardır. Bu tavsiyelere uyan ülkeler bu salgınıhızlıca bertaraf edip az zayıyla kurtulurken, tavsiyelere uymayıp karantınayı önemsemeyen bazı ülkeler ise çok büyük kayıplar ve sağlık noktasında büyük krizler yaşamışlardır. Bu bildirimizde Hz. Peygamber’in karantinayla ilgili rivayetleri ile günümüz sağlık örgütlerinin tavsiyelerini ele almaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler:

Hz. Peygamber, Rivayet, Tâûn, Sağlık Örgütleri, Karantina

¹⁷ Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Öğretim Üyesi.

İKİNCİ TUR OTURUMLARI

1. OTURUM

İSLAM HUKUKU AÇISINDAN SAĞLIK

Moderatör Dr. Öğr. Üyesi Arif ATALAY

Dr. Öğr. Üyesi İsmetullah SAMİ,¹⁸ İslam Hukuku Açısından Salgın Dönemlerinde Uygulanan İdari Tedbirlere Uymama Fiilinin Cezai Yapıtırımı

Dr. Öğr. Üyesi Arif ATALAY, Toplum Sağlığı Açısından İslam Hukukunda İçki Suçu ve Cezası

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Harun KIYLIK, Sosyal Bir Hastalık ve Gayr-I Meşru Bir Evlilik: “Nikâh-ı Makt”

Dr. Öğr. Üyesi Ekrem KOÇ, Fıkhn Cinsel Yolla Bulaşan Hastalıklara ve Üreme Sağlığına Bakışı

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet CENGİZ, İslâm Hukukunda Tıbbî Açıdan Erkek ve Kadının Birbirini Tedavi Etmesinde Şer’î Ölçüler

Mr. Suheyib ELDERSEVI-Mr. Abdullah ELDERSEVİ- Dr. Öğr. Üyesi. Amer ALDERSHEWİ, The Role Of Health Waqf Institutions In Combating Health Pandemics: Future Prospects

¹⁸ Sempozyuma online katılarak sunumunu yapmış olup tebliğ göndermemiştir.

TOPLUM SAĞLIĞI AÇISINDAN İSLAM HUKUKUNDA İÇKİ SUÇU VE CEZASI

Arif ATALAY¹⁹

ÖZET

Toplumda bireyin suç işlemede etken olan birçok unsur bulmak mümkündür. Bu unsurları; psikolojik, sosyolojik, ahlaki, ekonomik ve nihayet kültürel unsurlar olarak ifade edebiliriz. Bununla birlikte çağın getirdiği yeniliklere göre başka unsurları da eklememiz mümkündür. Bu çerçevede suç da suça verilecek ceza da bu etkenler etrafında şekillenmekte veya değişmekte ya da birkaç alternatiften birini tercih edilip uygulanmaktadır.

İşte içki içme suçunun cezası da bu tür cezalardan biridir. Zira içki içme suçunun cezası Resulullah (s.a.v) döneminde tedricen farklı miktarlarda uygulanmış, Hz. Ömer döneminde gerekçeleri ortaya konularak farklı miktarda uygulanmıştır. İslam ceza hukuku suçları ve onlara tayin edilen cezaları tespit ederken def-i mazarrat celb-i menfaat prensibini dikkate almaktadır. Bunun sağlanması için tedricilik gerekirse tedricilik uygulanmış, alternatif cezalar varsa ve bu alternatiflerden hangisi caydırıcı olarsa o tercih edilerek yerine getirilmiştir.

İçki içme bireyin hem beden sağlığına hem de ruh sağlığına zarar vermektedir. Çünkü bedensel yönden zarar daha çok bireyi etkilerken ruhsal yönden zarar bireyin içinde yaşadığı; ailesini, komşularını, akrabalarını, arkadaşlarını kısacası bütün sosyal yapıyı etkilemekte ve onların sağlığına zarar vermektedir. Bu gibi durumlarda İslam ceza hukukunda uygulanan cezalar her ne kadar suçluya acı ve ıstırap verse de cezalandırmadan asıl maksat bu değildir, bu sadece cezalandırmanın bir yönüdür. Bu uygulamadan asıl elde edilmek istenilen suçlunun ve etrafındaki kimselerin ruh hallerinde ve psikolojilerinde meydana gelecek sonuçlara engel olmak ve toplumun maslahatını muhafaza etmektir.

Bildirimizde; İslam hukukunun içki içme suçuna caydırıcı cezalar vermek suretiyle hem bireyi hem de onun etrafındaki insanları korumasını, onların maslahatlarını sağlamasını, toplumda bir denge, barış ve esenlik meydana getirmesini değerlendirmeye çalışacağız. Bildirimizin ilk bölümde içki suçunu, ikinci bölümde içki suçunun cezasını ve üçüncü bölümde de içki suçu cezasının toplum sağlığını koruma açısından gerekliliği işlenecektir.

Anahtar Kelimeler:

Alkol, Hamr, İslam Ceza hukuku, Celde, Sağlık.

DRINK CRIME AND PENALTY IN ISLAMIC LAW IN TERMS OF COMMUNITY HEALTH

ABSTRACT

It is possible to find many factors in the society that cause an individual to commit a crime. These elements; We can express it as psychological, sociological, moral, economic and finally cultural elements. However, it is possible to add other

¹⁹ Dr. Öğr. Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Temel İslam Bilimleri İslam Hukuku Anabilim Dalı.

elements according to the innovations brought by the age. In this context, both the crime and the punishment to be given to the crime are shaped or changed around these factors or one of several alternatives is preferred and applied.

The punishment for the crime of drinking is one of such punishments. Because the punishment of the crime of drinking was applied gradually in different amounts in the period of the Messenger of Allah and In the Omar period, it was applied in different amounts by giving the reasons. While determining the crimes of Islamic criminal law and the punishments assigned to them, it aims to eliminate evil and benefit. In order to achieve this, gradualism was applied if necessary, and alternative penalties, if any, and whichever of these alternatives would be a deterrent was preferred.

Drinking harms both the physical and mental health of the individual. Infact, the damage to mental health is perhaps more than the damage to body health. Because bodily harm mostly affects the individual, psychological damage is experienced in the individual; It affects their family, neighbors, relatives, friends, in short, the whole social structure and harms their health. In such cases, although the penalties applied in Islamic criminal law cause pain and suffering to the criminal, this is not the main purpose of punishment, it is only an aspect of punishment. How to obtain from this practice is to prevent the consequences that will occur in the mood and psychology of the criminal and the people around him and to protect the public interest.

In our declaration; We will try to evaluate the fact that Islamic law protects both the individual and the people around him by imposing deterrent penalties for drinking, ensuring their interests, and establishing a balance, peace and well-being in the society. In the first part of our declaration, the constitution of drinking crime, the second part the punishment of drinking crime, and the third part, the necessity of the punishment of drinking crime in terms of protecting public health will be discussed.

Keywords:

Alcohol, Hamr, Islamic Criminal Law, Celde, Health

FIKİH'İN CİNSEL YOLLA BULAŞAN HASTALIKLARA ve ÜREME SAĞLIĞINA BAKIŞI

Dr. Öğr. Üyesi Ekrem KOÇ²⁰

ÖZET

Fıkıh, bilmek, kavramak, derinlemesine anlamak manalarına gelir. Ebu Hanife'ye atfedilen tanımla *"Kişinin (amel bakımından) lehine ve aleyhine olan şeyleri bilmesi"*dir. Fıkıh, genel anlamda usul ve fûru fıkıh şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Usul, fıkıhın temellerini, ilkelerini çizmekte iken; fûru kısmı ise, aktüel/pratik hayata bu ilkeler ışığında insanlara yol gösterici bilgiler sunmaktadır. Fıkıh, yalnız başına kullanıldığında fûru fıkıh anlaşılır.

Usul alimleri, şer'î hükümlerin ana hedefinin, maslahatın temini olduğunu belirtirler. Bu anlamda maslahat, faydalı olanın elde edilmesi, zararlı olanın giderilmesi anlamındadır. Maslahata ilişkin tasnifleri farklı açılardan ele almakla birlikte şahıs ve toplum hayatındaki gereksinimi açısından üç kısma ayırmışlardır. Zaruret derecesinde olan maslahatlar dinin, canın, aklın, neslin ve malın muhafazasına yöneliktir. Konumuzla ilgili olması bakımından bu beş zaruriyyat kavramından can, akıl ve neslin korunması doğrudan/bizatihi "sağlık" mefhumu ile ilintilidir.

Tıp ilminin verilerine baktığımızda cinsel yolla bulaşan AIDS, frengi, bel soğukluğu, klamidyâ vs. gibi birçok hastalık mevcuttur. Biz bu çalışmamızda bu nevi bulaşıcı hastalıklardan sadece frengi ve AIDS üzerinde duracağız. Fıkıhın usul ve fûru verilerini kullanarak cinsel yolla bulaşan hastalıklara ve onlardan korunma yollarına ilişkin bakışını ve sağlıklı üreme konusunda fikhî birikimi yansıtmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler:

AIDS, fıkıh, sağlık, cinsel, bulaşıcı, salgın.

ABSTRACT

Islamic law, means to know, to grasp and to understand deeply. Definition attributed to Abu Hanifa, *"It is knowing the things that are for and against the person."* Islamic law is generally divided into two as *usul/method* and *fiqh*. While the *usul* draws the foundations and principles of *fiqh*; the *fiqh* part is to offer people guiding information in the light of these principles to practical life. When Islamic law is used alone, it can be understood as *fiqh*.

Usul scholars state that the main goal of religious decrees is to provide charity. In this sense, maslahat means obtaining what is beneficial and removing what is harmful. Although maslahat handles the classifications from different tangles, they divided them into three parts in terms of personal and social needs. Maslahat at the level of imperative: It is aimed at the preservation of religion, life, mind, generation and merchandise. In terms of being related to our subject from these five concepts of imperative protection of life, mind and generation is directly related to the notion of "health".

When we look at the data of medical science, sexually transmitted AIDS, syphilis, gonore, chlamydia, etc. There are many diseases such as. In this study, we will focus on syphilis and AIDS among such infectious diseases. We will try to reflect the

²⁰ Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dr. Öğretim Üyesi

viewpoint of sexually transmitted diseases and ways of protection from them, and the legal knowledge about healthy reproduction by using *usul* and *fiqh* of Islamic law.

Keywords:

AIDS, Islamic law, health, sexual, infectious, epidemic.

İSLÂM HUKUKUNDA TIBBÎ AÇIDAN ERKEK VE KADININ BİRBİRİNİ TEDAVİ ETMESİNDE ŞER'Î ÖLÇÜLER

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet CENGİZ²¹

ÖZET

Bozguncu olmayan toplumlar ve rabbini tanıyıp ona samimiyetle itaat eden bireyler inşa etmek İslâm'ın temel hedeflerinden biridir. İslâm dini bunu sağlamak için kendi hukuku içinde “makâsıdü’ş-şerîa/şeriat’ın gayeleri” adı altında din, nefis/can, akıl, ırz/nesil ve mal esaslarını korunması gereken beş zorunlu esas/zarûriyât’ı-hamse olarak kabul etmiştir. Bu esasların tümü özellikle de canı ve akli koruma zarureti, İslâm’ın ruh ve beden sağlığını koruma altına alma gayesini doğrudan ortaya koymaktadır. Bu yönüyle insanın ruh ve beden sağlığını korumayı kendisine asli vazife kabul eden tıp ilmine en büyük hediye İslâm dini sunmuştur. Öyle ki İslâm, hastalık öncesi korunma yöntemlerinden hastalık sonrası tedavinin meşruiyeti ve önerilerine varıncaya kadar sağlıkla ilgili her safhada sözünü söylemiştir. Hatta tedavide doktor-hasta arası ilişkilerine dair ölçüler dahi belirlemiştir. Çünkü İslâm’a göre hastalığın tedavisi önem arz ettiği gibi hem hastanın hem de doktorun mahremiyetinin şer’î ölçüler içinde muhafaza edilmesi de aynı şekilde önem arz etmektedir.

İşte biz bu tebliğimizde doktorun erkek, hastanın kadın veya doktorun kadın, hastanın erkek olması gibi farklı cinsler olmaları durumunda doktor/hasta ilişkisinin nasıl olması gerektiğiyle ilgili İslam hukukunun çizdiği sınırları ve belirlediği şer’î ölçülerini sunduk. Konuyla ilgili âyet ve hadis nasslarının genel ilkeleriyle beraber fikhî mezheplerin görüşlerini ve konuyla ilgili delillendirmelerini tetkik edip sunduk. Buna göre bir zaruret veya ihtiyaç olmaksızın erkeğin, kadının avret yerlerine bakması veya bedenine dokunması câiz değildir. Aynı şekilde kadının da bir zaruret veya ihtiyaç olmadan kendisine nâmahrem/yabancı erkeğin avret sayılan yerlerine bakması veya dokunması câiz değildir. Çünkü Allah’ın, “Mü’min erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Bu davranış onlar için daha nezihtir. Şüphe yok ki Allah, onların yaptıklarından hakkıyla haberdardır. Mü’min kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar...” en-Nur 24/30-31. şeklindeki âyeti bu konu için bir düstur mahiyetindedir.

²¹ Sırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, İslam Hukuku anabilim Dalı
mehmetcengizfakih@gmail.com<https://orcid.org/0000-0002-1341-6553>

Anahtar Kelimeler:

İslâm Hukuku, Tıp, Tedavi, Câiz, Erkek, Kadın

Ecclesiastical (Shariah) Measurements of Men and Women Treating Each Other in Medical Terms of Islamic Law

One of the Islam's main goals is to found non-destructive societies and individuals knowing their Lord and candidly obey Him. In order to ensure this, the faith of Islam has accepted the religion's principles, soul/soul, mind, chastity/generation and property as five imperatives essentials/zarûriyât'ı-hamse under the name of "the aims of al-shariah". All of these principles, especially the necessity of protecting the soul and mind, directly exhibit the Islam's aim to protect the mental and physical health. From this respect, Islam has offered the greatest gift to the science of medicine, which considers protecting the mental and physical health of people as Islam's fundamental duty. So much, Islam has commented at every stage of health, from pre-illness prevention methods to legitimacy and recommendations for post-illness treatment. Even It has determined measurements concerning the relationship between doctor and patient in treatment. According to Islam Faith, because the disease treatment is important and it is equally important to preserve the privacy of both the patient and the doctor within the religious standards.

There, in this paper, we have presented the boundaries of the Islamic law and the sharia measurements determined by the Islamic law on how the doctor/patient relationship should be if the doctor is male, the patient is a woman or the doctor is a female, the patient is a man. We have examined and presented the general principles of verses and hadith nasses (firmness) as well as the views and evidences of the fiqh sects, Pursuant thereto, it is not permissible for a man to look at a woman's private parts or touch her body without any necessity or need. In the same way, it is illicit for a woman to look at or touch the man's private parts that are strangers to him or a non-mahram man without any necessity or need. Because Allah says, "Tell the faithful men, let their eyes avoid illicitness (haram) and protect their chastity. Because Allah says, "Tell the believing men, let their eyes avoid haram and protect their chastity. There is no doubt that the Lord is fully aware of what they do. Tell the faithful women to keep their eyes off the haram and bless their chastity..." Nour 24 / 30-31. This verse is a rule for this issue.

Keywords:

Islamic Law, Medicine, Treatment, Licitness, Male, Female

SOSYAL BİR HASTALIK VE GAYRİMEŞRU BİR EVLİLİK: “NİKÂHU’L-MAKT”

Mustafa Harun KIYLIK²²

ÖZET

İslâm, câhiliye örf ve adetlerine dayanan hususlar içerisinde uygun olanları almış, fâsid unsur barındıranları bu unsurlardan arındırmış, tamamen yanlış olan uygulamaları da kaldırmıştır. İslâm’da önemine binaen dizayn edilen alanlardan biri de toplumun en küçük yapı taşı olan ailedir. Sağlıklı bir toplum, geleceğe emin adımlarla ilerlemek isteyen her millet için büyük önemi haizdir. Böyle bir toplum, ancak sağlıklı bir aile yapısı ile mümkündür. Câhiliye dönemi Arap toplumunda birçok alanda olduğu gibi aile hayatında da bir disiplin yoktu. Duyulduğu zaman insanların tüylerini ürpertecek türden evlilik, birliktelik ve boşama şekilleri yerleşik bir hal almıştı. Vahiyden uzak yaşanan hayat, insanları sosyal, ekonomik ve ahlaki alanlarda infiale sebebiyet verecek tasarruflarda bulunmaya sevk ettiği için, doğru yoldan sapan bu topluma ilahi müdahale kaçınılmaz olmuştur. Bu doğrultuda sağlam itikada sahip bir toplum oluşturulduktan sonra aile hayatı dâhil tüm alanlardaki yanlış uygulamalar ortadan kaldırılmıştır. İslâm’da soy bağı ve nesillerin korunması büyük ehemmiyet arz ettiği için sadece evlenilmesi haram olan kişilerin kimler olduğunun beyan edilmesi ile yetinilmemiş, aileye yönelik başka tedbirler de alınmıştır. Bu çalışmada, câhiliye döneminde sosyal bir hastalık olarak uygulama alanı bulan ve literatüre “nikâhu’l-makt” (nefret evliliği) şeklinde geçen evlilik türü ele alınmıştır. “Babasının ölümünden sonra oğlun, üvey annesiyle evlenmesi” anlamındaki bu nikâhı yasaklayan Nisâ Sûresi’nin 22. ayetinde zikri geçen “nkh” (nikâh) kelimesinin İslâm hukukçuları tarafından nasıl anlaşıldığı ve buna bağlı olarak söz konusu nikâhın failine ne tür bir ceza verileceği hususu mevcut görüş ayrılıkları çerçevesinde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslâm Hukuku, Nikâhu’l-Makt, Nisâ Sûresi, Haram.

A SOCIAL İLLNESS AND AN İLLEGAL MARRIAGE: “NİKÂHU’L-MAKT”

ABSTRACT

Islam took the appropriate ones among the issues based on the customs and traditions of the time of Jahiliyya, eliminated those with corrupt elements from these elements, and removed completely wrong practices. One of the areas reorganized due to its importance in Islam is the family, the smallest unit of the society. A healthy society is of great importance for every nation that wants to take firm steps towards the future. Such a society is only possible with a healthy family structure. There was no discipline in family life as in many other fields in Arab society during the Age of Ignorance. The forms of marriage, adultery, and divorce that made people nervous were common. Divine intervention was inevitable in this society that deviated from the right path, as the life that lived away from revelation prompted people to make savings that would cause indignation in social, economic and moral fields. In this direction, after

²² Dr. Öğr. Üyesi, Van YYÜ İlahiyat Fakültesi İslâm Hukuku Anabilim Dalı, harunkiylik@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8238-0144>.

establishing a society with strong beliefs, wrong practices in all areas including family life were eliminated. Since descent and protection of generations are important in Islam, it is not contented with explaining who the people who are forbidden to marry are, but other measures have been taken for the family. In this study, the type of marriage, which found an application area as a social disease in the period of “câhiliye” and which was mentioned in the literature as “nikâhu’l-maqt” (hate marriage) was discussed. Nisa, 22. which prohibits this marriage which means “the son marries his stepmother after the death of his father” It is explained how the word marriage mentioned in the verse is understood by Islamic jurists. In addition, the issue of what kind of punishment will be given to the perpetrator of this marriage has been examined within the framework of existing differences of opinion.

Keywords:

Islamic Law, Nikâhu’l-Maqt, Surah an-Nisaâ, Forbidden.

İSLAM TARİHİ ve MEDENİYETİNDE SAĞLIK

Moderatör Doç. Dr. Mahmut DÜNDAR

Doç. Dr. Mahmut DÜNDAR, İslam Medeniyet Tarihinde Sağlık Kurumları ve Hastaneler

Dr. Öğr. Üyesi İsa AKALIN, İslâm Medeniyetinde Vakıf Sağlık Hizmetleri

Dr.Öğr. Üyesi Gülşen İSTEK, Haçlı Seferleri Esnasında Görülen Salgın Hastalıklar ve Tedavi Yöntemleri

Dr. Öğr. Üyesi Talip DEMİR, Orta Çağdan Günümüze İslam Toplumlarda Tıbbın Gerilemesinin Sosyolojik Nedenleri

Dr. Öğr. Üyesi Hasan TELLİ, Osmanlı'nın Son Dönemlerinde Hicaz Bölgesinde Görülen Salgın Hastalıklara Karşı Mücadele

Arş. Gör. Kamil ÇAYIR, II. Abdülhamid Döneminde Bulaşıcı Hastalıklara Karşı Alınacak Korunma ve Temizlik Tedbirleri Hakkında Hazırlanan Bir Nizamname ve Değerlendirilmesi.

İSLAM MEDENİYET TARİHİNDE SAĞLIK KURUMLARI VE HASTANELER

Mahmut DÜNDAR²³

ÖZET

İnsanoğlu tarihin her sürecinde karşılaştığı zorlukların üstesinden gelebilmek için birtakım gayretlerde bulunmuştur. Tabi ki karşılaşılan hastalıklar bu zorlukların kaçınılmazlarındandır. Bundan kurtulmanın yolları aranırken her dönemin şartlarına uygun gerek hastalıkların teşhis ve tedavisi ve gerekse hastaların moral motivasyonu sağlamak üzere sağlık kurumları ve hastaneler kurulmuştur. Özellikle vahiy bilgi kaynağından beslenen peygamberler diğer konularda olduğu gibi hastalıklara tedavi konusunda da toplumun öncüleri olmuşlardır. Tıpkı Hz. Musa'nın cüzzam hastalığına ve Hz. Muhammed'in veba hastalığına karşı insanları karantinaya almaları ve Hz. İsa'nın birtakım hastalıklara tedavi yöntemlerini uygulaması gibi. Böylece bu konuda Peygamberlerden sonra da din adamları hep başvurulanlar olmuşlardır. İslam medeniyet tarihinde cami, mescit, tekke ve medreseler gibi hastaneler de yöneticilerce hep itibar görmüş, desteklenmiş ve giderek işlevsel hale getirilmiştir. İlk sıralarda sadece tedavi amaçlı kurulan hastaneler daha sonraları tıp ilmi eğitiminin yapıldığı eğitim kurumları haline de getirilmiştir. Ciddi sağlık hizmetlerini sunmaya vesile olan bu kurumlar İslam'dan önce bulunup İslam'a kazandırılan kurumlar şeklinde olabildiği gibi tamamen Müslümanlarca kurulan kurumlar da olabilmektedir. Nitekim (m.241-271) yıllarında İran'da kurulan Cündişâpûr Tıp Okulu'ndan mezun olan Arapların en meşhur tabibi Haris b. Kelede, tedavi için sahabenin kendisine gitmelerini öneren Hz. Peygamberin tavsiyesine mazhar olmuştur. İran'ın (m.636) yılında Hz. Ömer tarafından fethiyle ele geçirilen bu okul korunmuş ve bilimsel tıp işlevselliği devam ettirilmiştir. Hz. Peygamber döneminde Hendek Gazvesi sırasında yaralıları tedavi etmek için Medine'de bir çadır kurduğu ve burada yaralılara hizmet vermek üzere Rufeyde ve diğer adlarındaki kadınları görevlendirdiği gibi Medine'de "Darü's-Şifa" denilen revir veya küçük hastane de kurmuştur. Daha sonraki dönemlerde tıp medreseleri de diyebileceğimiz medreseler dâhil olmak üzere İslam dünyasında hastanelerin kurulduğu her alanda tıp ilmi gelişmiş ve yaygınlaşmıştır. Dolayısıyla sağlığı koruma hassasiyetini kazanma bakımından ilgili konulara değinmek büyük önem arz etmektedir.

Çalışmamızda İslam'ın sağlığa verdiği önemden bahsettikten sonra Hz. Peygamber döneminde uygulanan tedavi yöntemlerinden, sağlıkla ilgili gelişme dönemleri ile yapılan ilmi faaliyetlerinden, kurulan sağlık kuruluşlarından söz edilecektir.

Anahtar Kelimeler:

İslam, medeniyet, sağlık, kurum, hastane.

²³ Doç. Dr. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, mahmutlardan@hotmail.com.
(ORCID ID:<https://orcid.org/0000-0003-1856-6494>.)

HEALTH INSTITUTIONS AND HOSPITALS IN ISLAMIC CIVILIZATION HISTORY

Abstract

Mankind has made some efforts to overcome the difficulties faced in every process of history. Of course, the diseases encountered are among the inevitable of these difficulties. While looking for ways to get rid of this, health institutions and hospitals have been established in order to diagnose and treat diseases and provide moral motivation to patients. Especially the prophets, who were fed from the source of revelation knowledge, became the pioneers of the society in the treatment of diseases as in other subjects. Just like Hz. Moses' leprosy and Hz. Muhammad's quarantine against plague and Hz. Like Jesus' treating some ailments. Thus, religious leaders were always consulted after the Prophets. In the history of Islamic civilization, hospitals such as mosques, masjids, dervish lodges and madrasahs have always been respected, supported and gradually made functional by the administrators. The hospitals, which were initially established for treatment purposes only, were later transformed into educational institutions where medical science education was also provided. These institutions, which are instrumental in providing serious health services, can be in the form of institutions that were found before Islam and converted to Islam, as well as institutions established entirely by Muslims. As a matter of fact, the most famous doctor of the Arabs, who graduated from Cündüşapür Medical Faculty established in Iran (m.241-271), Haris b. Kelede received the advice of the Prophet for the Companions to go to him for treatment. Hz. With the conquest of Iran by Umar (m.636), this school was preserved and its scientific medicine functionality continued. Hz. During the time of the Prophet, he set up a tent in Medina to treat the wounded in the Battle of the Trench, and assigned Rufeyde and other women to serve the wounded, and also established an infirmary or a small hospital called "Darü's-Şifa". In the later periods, the science of medicine developed and became widespread in every field where hospitals were established in the Islamic world, including the madrasas, which we can call medical madrasas. Therefore, it is of great importance to address the relevant issues in terms of gaining the sensitivity to protect health. After expressing the importance Islam gives to health in our study, Hz. The treatment methods used in the time of the Prophet, the scientific activities and the health institutions established will be mentioned.

Keywords:

Islam, civilization, health, institution, hospital

İSLÂM MEDENİYETİNDE VAKIF SAĞLIK HİZMETLERİ

İsa AKALIN²⁴

ÖZET

Medeniyet tarihimizde eğitim-öğretim, kültür, din, sağlık, sosyal yardım, ulaşım, temizlik, şehircilik hizmetleri ve daha birçok sosyal faaliyet ve hizmet, diğer bir deyişle adalet, askerlik ve emniyet hizmetleri dışında bütün hizmetler vakıflar aracılığıyla sunulmuştur.

Tedavi ve hasta bakım işleri olarak da tanımlanan vakıf sağlık hizmetleri, beden ve/veya ruh sağlığını kısmen veya tamamen yitirmiş kişilere, gelir durumuna bakılmaksızın ücretsiz olarak verilen (tedavi, koruyucu hekimlik, ilaç tedariki vb) sağlık hizmetlerini kapsamaktadır.

Gerek Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu Devletlerinde ve gerekse Osmanlı Devletinde hastaneler (dârüşşifâ, şifâhâne, bîmârhâne, bîmâristân, mâristân) büyük bir sosyal ihtiyacı karşılamıştır. Selçuklu ve Osmanlı devletlerinde Anadolu, Balkanlar, Suriye, Irak, Arabistan ve Kuzey Afrika baştanbaşa medrese, cami, han, hamam, imaret, zaviye, köprü ve hastanelerle mamur edilmiştir. Bu imar faaliyetlerinde, sağlık hizmetlerinin sunulduğu dârüşşifâlar çok önemli yer işgal etmiştir. Meşhur seyyah İbn Battuta'nın deyişiyle Anadolu "şefkat yurdu" olmuştur. Anadolu Selçukluları döneminde inşa edilen hastaneler, "şifâhiye medreseleri" olarak anılmışlardır.

Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde hükümdar, hükümdar ailesi fertleri ve diğer devlet ricâli tarafından yaptırılmış olan vakıf sağlık kurumları, tıp bilimlerinin ve mesleğinin gelişimine çok büyük katkılar sağlamıştır. Büyük Selçuklular devrinde Anadolu, Suriye ve Irak'ın birçok şehrinde vakıf sağlık kurumları inşa edilmiştir. Selçuklu ve Osmanlı tabipleri, hangi din ve ırktan olursa olsun, kendilerinden önceki dönemlerde yaşamış bütün tıp bilginlerinden faydalanmışlar ve tıp bilimlerini daha ileri noktalara taşımışlardır.

İslâm medeniyetinde vakıf sağlık hizmetlerinin sunulduğu yerler aynı zamanda bugünkü karşılığıyla eğitim ve araştırma hastanesi ile tıp fakültesi görevlerini de yerine getirmiştir.

²⁴ Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi, isaakalin@akdeniz.edu.tr.

HAÇLI SEFERLERİ ESNASINDA GÖRÜLEN SALGIN HASTALIKLAR VE TEDAVİ YÖNTEMLERİ

Gülşen İSTEK²⁵

ÖZET

1096-1291 yılları arasında cereyan eden Haçlı Seferleri, sadece Batı tarihi ile değil İslam tarihi ile de yakından ilgilidir. Görünürde Kudüs'ü Müslümanların elinden kurtarmak amacıyla yapılan bu seferler, esasen ardında birçok politik ve maddi çıkar taşıdığından İslam dünyasında da siyasi, ekonomik ve kültürel anlamda ciddi değişikliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Müslümanlar savaş dönemlerinde Haçlılara karşı mücadele ederken, barış dönemlerinde ticari ve kültürel ilişkiler kurarak onları daha yakından tanıma fırsatı bulmuştur. Nitekim dini, dili, kültürü ve fiziksel yapıları Müslümanlardan farklı olan Haçlıların sağlık alanındaki uygulamaları da Müslümanlardan farklıdır. Zira onlar, dinsel faktörler, batıl inançlar, rahiplerin öngörüler, büyücülük ya da sihirbazlıkla hastalıklara çözüm bulmaya çalışırken, Müslümanlar ise şifalı bitkiler kullanarak, hastanelerde ve cüzzamhânelerde hastalarını tedavi etmişlerdir. Ayrıca İslamiyet'in temel düsturlarından biri olan temizlik anlayışı, -günümüzde de tavsiye edildiği üzere- ve sünnete riayet edilmesi Müslümanları birçok hastalığa karşı korumuştur. Öyle ki bu durumu fark eden Haçlılar, Müslümanlar gibi haftada bir kez yıkanmaya, hamamlara gitmeye ve bununla birlikte temiz kıyafetler giymeye başlamışlardır. Bununla birlikte yeme-içme kültürlerinde de ciddi değişikliklere gitmişlerdir.

Bu tebliğde Haçlı Seferleri döneminde ortaya çıkan salgın hastalıklar üzerinde durulmuş, Müslümanların ve Haçlıların bu hastalıklar karşısında uyguladıkları tıbbi yöntemlerden bahsedilmiştir. Bununla birlikte hastalıkların hangi sebeplerden dolayı ortaya çıktığına da değinilmiştir. Ayrıca söz konusu hastalıklardan vefat eden Müslüman ve Haçlı liderlerden de örnekler verilmiştir. Mukayeseli bir metot üzerine inşa edilmiş bu çalışma sonucunda; söz konusu dönemde Müslüman hekimlerin tedavi yöntemleri, hangi yöntemlerin Haçlılar tarafından benimsenerek Batı'ya taşındığı hususunda bir fikir sahibi olunabilecektir.

Anahtar Kelimeler:

İslâm Tarihi, Haçlı Seferleri, Salgın Hastalıklar, Tedavi

EPIDEMIC DISEASE AND TREATMENT METHODS DURING THE CRUSADES

Abstract

The Crusades between 1096-1291 are closely related not only to Western history but also to Islamic history. These wars, which are claimed to be fought to save Jerusalem from the hands of Muslims, essentially carry many political and material interests behind them. This situation has led to serious political, economic and cultural changes in the Islamic world. Muslims fought against the Crusaders during times of war and tried to get to know them better by establishing commercial and cultural relations in times of peace. As a matter of fact, the Crusaders, whose religion, language, culture and physical structure are different from Muslims, are also different from Muslims in the field of health. For they have cured diseases by religious factors,

²⁵ Dr. Öğr. Üyesi, Siirt Üniversitesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, gulsenistek@siirt.edu.tr

superstitions, predictions of priests, sorcery or magic. Muslims, on the other hand, used medicinal plants and treated their patients in hospitals and lepers. In addition, one of the basic rules of Islam, the understanding of cleanliness, -as recommended today- and observance of the sunnah protected Muslims against many diseases. So much so that the Crusaders, who realized this situation, imitated the Muslims and started to wash once a week, go to the baths and wear clean clothes. However, they have also made serious changes in their eating and drinking culture.

In this presentation, a research was made on the epidemic diseases that emerged during the Crusades and the medical methods applied by Muslims and Crusaders against these diseases were mentioned. However, the reasons for the occurrence of epidemic diseases are also mentioned. In addition, examples of Muslim and Crusader leaders who died of these diseases are given. As a result of this study built on a comparative method; It will be possible to have an idea about the treatment methods of Muslim doctors and which methods were imitated by the Crusaders and carried to the West during the period in question.

Key Words:

Islamic History, Crusades, Epidemics, Treatment.

ORTA ÇAĞDAN GÜNÜMÜZE İSLAM TOPLUMLARINDA TIBBIN GERİLEMESİNİN SOSYOLOJİK NEDENLERİ

Talip Demir²⁶

ÖZET

Doğası gereği sosyal bir varlık olan insan, tarihin en eski dönemlerinden itibaren topluluklar halinde yaşamıştır. Bu birliktelik formunun yapısı birbiriyle sürekli etkileşim halinde olan kurumlardan meydana gelmiştir. Bunlar arasında en kadim olanları ise din ve tıp kurumlarıdır. Nitekim bu iki toplumsal kurum her daim hem birbirlerini hem de topyekûn toplumsal değişmeyi ve gelişmeyi etkilemiştir. Bu durum bilhassa Orta Çağ İslam toplumlarında daha da belirgin hâle gelmiştir. Zira “İslam’ın Altın Çağı ya da Aydınlanması” olarak adlandırılan 8-13. yüzyıl arasında diğer bilimlerde olduğu gibi tıp alanında da İbn Sina, Ebu Bekir er-Razi, Huneyn bin İshak, Ali bin İsa gibi dehalar eliyle tarihin seyrini değiştirecek ilerlemeler yaşanmıştır. Ancak Batı’da Rönesans’ın başladığı 14. yüzyıldan itibaren İslam toplumları diğer bütün pozitif bilimlerde olduğu gibi tıp alanında da gerileme yaşamaya başlamıştır. Elbette söz konusu gerilemenin birçok boyutu ve sebebi vardır. Ancak çalışmamızda söz konusu gerileme süreci üzerinde rol oynanan bazı sosyokültürel faktörler ele alınacaktır. Bu faktörler sekülerleşme korkusu ve tepkisi, Tıbb-ı Nebevi kültürünün etkisi, hastalık ve şifanın Allah’tan olduğuna dair inancın beslediği kadercilik zihniyeti, bedenın kutsal ve dokunulmaz kabul edilmesi ve İslam ilim çevrelerinde felsefenin ve akılcılığın dışlanması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda çalışmamızın amacı Orta Çağdan günümüze yaşanan bu sürecin nedenlerini anlamak ve İslam toplumlarında özelde tıbbın genelde ise bilimin gelişimini yavaşlatan sosyolojik süreçleri ortaya koymaktır. Bu tür bir analizin hem mevcut durumu daha iyi kavrayabilmek hem de bilimsel alanda gelişebilmek adına atılması gereken adımlara rehberlik edeceği öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler:

İslam, Bilim, Tıp, Sekülerleşme, Rasyonellik.

Abstract

As a social being by one’s nature, human beings have lived in communities since the earliest periods of history. The structure of this coexistence form consists of institutions that are in constant interaction with each other. Among these, the most ancient ones are religion and medicine as social institutions. As a matter of fact, these two social institutions have always affected each other and the overall social change and development. This situation became even more pronounced in medieval Islamic societies. Because between the 8th and 13th centuries, which are called “The Golden Age or Enlightenment of Islam”, advances that will change the course of history have been experienced in the field of medicine by geniuses such as Ibn Sina, Abu Bakr ar-Razi, Huneyn bin Ishaq, Ali bin Isa, as in other sciences. However, from the 14th century when the Renaissance began in the West, Islamic societies started to decline in the field of medicine as in all other positive sciences. Of course, this regression has many dimensions and causes. However, in our study, some socio-cultural factors that played a role in the said regression process will be discussed. These factors appear as the fear and reaction to secularization, the effect of Prophetic Medicine, the fatalism mentality encouraged by the belief that illness and healing are from God, the

²⁶ Dr. Öğr. Üyesi, Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, talipdemir83@gmail.com

acceptance of the body as sacred and untouchable, and the exclusion of philosophy and rationality in Islamic sciences. In this context, the aim of our study is to understand the reasons of this process from the Middle Ages to the present and to reveal the sociological processes that slow down the development of medicine and science in Islamic societies. It is predicted that such an analysis will guide what needs to be done to better understand the current situation and to develop in the scientific field.

Keywords:

Islam, Science, Medicine, Secularization, Rationality.

OSMANLI'NIN SON DÖNEMLERİNDE HİCAZ BÖLGESİNDE GÖRÜLEN SALGIN HASTALIKLARA KARŞI MÜCADELE

Hasan TELLİ²⁷

ÖZET

Hiz. Peygamber'in yaşadığı dönemde Müşrik Araplar, çocuklara karşı yanlış inanışlara ve uygulamalara sahipti. Müşrikler, çocuklarını diri diri toprağa gömerek öldürüyorlar, savaş ve baskınlarda çocukları esir alıp köleleştiriyorlar, çocuklara merhametsiz ve adaletsiz davranıyorlar, kız çocuklarını hor görüyorlar ve ebeveyni ölen çocukların hukuklarını yok sayıyorlardı. Onların bu uygulamaları bir gelenek haline gelmişti. Bu durum çocuklar açısından Müşrik Arap toplumunun en büyük sorunlarından ve yaralarından biriydi. Hiz. Peygamber, bu toplumsal soruna karşı nasıl bir yaklaşım sergilemiş, çözüm üretmiş ve insanlığa bu konuda nasıl bir yön vermiştir? Bu çalışma, cahiliye döneminde Arap toplumunda yaşanan çocukların öldürülmesi, çocuk ölümleri ve yakınlarını kaybeden çocukların durumuyla ilgili olaylar kapsamında ele alınmıştır. Hiz. Peygamber'in bu olaylar karşısındaki yaklaşımı veriler ışığında tespit ve analiz edilmeye çalışılmıştır. Çalışma, çocuk ve ölüm ilişkisindeki olaylara Hiz. Peygamber'in yaklaşımı konusunu müstakil olarak ele alması ve değerlendirmesi açısından özgün bir değere sahiptir. Konu tümevarım ve örneklem yöntemiyle incelenmiştir.

Anahtar Kelime:

İslam Tarihi, Hiz. Peygamber, çocuk, ölüm, mev'ûde

PROPHET MUHAMMAD'S APPROACH TO EVENTS IN THE CONTEXT OF CHILDREN AND DEATH

During the time of Prophet Muhammad, the polytheist Arabs had wrong beliefs and practices against children. The polytheists were killing their children by burying them alive, were capturing and enslaving children in wars and raids, were treating children ruthlessly and unjustly, were despising girls and were ignoring the laws of children whose parents died. Their practices had become a tradition. This situation was one of the biggest problems and wounds of the polytheist Arab society for children. What approach did the Prophet Muhammad take against this social problem, produced solutions and how did he direct humanity in this matter? This study deals with the events related to the murder of children in the Arab society during the period of ignorance, child deaths and the situation of children who lost their relatives. Prophet Muhammad's approach to these events was tried to be determined and analyzed in the light of data. The study has a unique value in terms of handling and evaluating the issue of Prophet Muhammad's approach to the events in the relationship between child and death independently. The subject was analyzed by induction and sampling method.

Keywords: Islamic History, The Prophet Muhammad, child, death, mev'ûde

²⁷Dr. Öğr. Üyesi, Mersin Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, tellihasan@mersin.edu.tr

I. ABDÜLHAMİD DÖNEMİNDE BULAŞICI HASTALIKLARA KARŞI ALINACAK KORUNMA VE TEMİZLİK TEDBİRLERİ HAKKINDA HAZIRLANAN BİR NİZÂMNÂME VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Kâmil ÇAYIR²⁸

ÖZET

Salgın hastalıklar insanoğlunun tarih boyunca karşılaştığı ve mücadele etmek durumunda kaldığı hususlardan biridir. Osmanlı Devleti de hüküm sürdüğü yıllar boyunca salgın hastalıklarla mücadele etmek için birtakım tedbirler almıştır. Bu bildiride II. Abdülhamid'in saltanatının son yıllarında; 21 Ağustos 1906 tarihinde "*İlel-i Sarihîye Karşı İttihaz Olunacak Tedabir-i Tahaffuziye ve Tathirat-ı Fenniye ile Heyet-i Sıhhiye ve Belediye ve Etibba-yı Hususuiye'nin ve Tebhirhane Memurlarının Vezaifine dair Nizamname Suretidir*" başlığıyla suret halinde hazırlanan ve bulaşıcı hastalıklar konusunda hastalıktan korunma ve temizlik tedbirleri ile bu konuda görev yapacak kimselerin vazifelerine dair hususların kayıt altına alındığı Nizamname maddeleri incelendikten sonra günümüz uluslararası Covid-19 salgını kapsamında ülkemizde alınan korunma ve temizlik önlemleriyle mukayesesi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, bulaşıcı hastalık, korunma, tedbir, temizlik.

Abstract

Epidemic diseases are one of the issues that mankind has faced and struggled with throughout history. The Ottoman Empire also took some measures to combat epidemic diseases during the years of its rule. In this article, in the last years of Abdulhamid II's reign; On 21 August 1906, with the title "*İlel-i Sarihîye Karşı İttihaz Olunacak Tedabir-i Tahaffuziye ve Tathirat-ı Fenniye ile Heyet-i Sıhhiye ve Belediye ve Etibba-yı Hususuiye'nin ve Tebhirhane Memurlarının Vezaifine dair Nizamname Suretidir*" prepared as a copy and disease prevention and cleaning measures for infectious diseases and after examining the articles of the Nizamname in which the duties of the persons who will work in this field a comparison will be made with the protection and cleaning measures taken in our country within the scope of the international Covid-19 outbreak.

Keywords: Ottoman Empire, infectious disease, prevention, caution, cleaning.

²⁸ Arş. Gör. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, kcayir@agri.edu.tr

3. OTURUM

AHLAK/MANEVİYAT -RUH ve BEDEN SAĞLIĞI

Moderatör Doç. Dr. Muhammed KIZILGEÇİT

Doç. Dr. Muhammed KIZILGEÇİT, Ruh ve Beden Sağlığı Korumada Din: Bir Model Önerisi

Doç. Dr. Zeki TAN, Ahlak ve Sağlık İlişkisi

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim YILDIZ, Kur'ân'a Göre Manevî Hastalıklara Zemin Hazırlama Açısından Aşırı Mal Sevgisi ve Tedavi Yolları

Dr. Öğr. Üyesi İsmet TUNÇ, Din-Kültür Perspektifinden Tedavide Dinsel-Büyüsel Pratikler Üzerine Bir Değerlendirme

Öğrt. Üyesi M. Latif BAKIŞ-Ayda KARGAR, Temel Değerler ve Temel Elementler Bağlamında Tıp ve Ahlâk İlişkisi (Medicine And Moral Relationship In The Context Of Basic Values And Basic Elements)

RUH VE BEDEN SAĞLIĞI KORUMADA DİN: BİR MODEL ÖNERİSİ

Doç. Dr. Muhammed KIZILGEÇİT²⁹

ÖZET

Bir topluluk hem var olabilmek hem de varlığını devam ettirebilmek için değerlere ihtiyaç duyar. Değerler, aynen kalbi besleyen damarlar gibi işlev gören sağduyuya dayalı ortak eylemleri oluşturur. Değerlerin oluşmasında din ve ahlakın oynadığı rol tartışılmayacak kadar açıktır. Bireyin bedensel ve psikolojik açıdan kendisiyle, benimsediği inançları ve değer yargılarıyla, yakın ve uzak çevresinde aynı kültürü paylaştığı insanlarla, kendisini kuşatan fiziksel dünyayla uyumlu ve barışık olması, geleceğe yönelik bir takım amaçlarının, beklentilerinin olması ve bunları gerçekleştirmek için çaba sarf etmesi, dünyaya karşı iyimser bir bakış açısına sahip olması ruh sağlığının ve hayatı anlamlandırmanın bir ölçüsü sayılmaktadır. Buna karşın hayatın olumsuzlukları karşısında yaşama sevincini yitirerek, amaçsız, hedefsiz bir hale gelmesi, dünyaya karşı karamsar bir bakış açısı sergilemesi insanlarla olan ilişkilerini yeterli görmeyip kendini kimsesiz hissetmesi, ruhsal ve bedensel rahatsızlıkların kaynağı olarak. Ruh sağlığını etkileyen en önemli faktörlerden biri dindir. Bu bağlamda tüm dinlerin temel amaçlarından biri, müntesiplerine mutluluk verici bir yaşam tarzı sunmaktır. Bunu gerçekleştirmek için dinler, kendi müntesiplerine birtakım prensipler vaaz etmiştir. Dikkatli bir şekilde incelediğinde, bu prensiplerin sadece birtakım inanç ve ibadet ilkelerini içermediği, aynı zamanda ruh ve beden sağlığına ilişkin önemli bazı esasları içerdiği görülmektedir. Fakat dinin mutluluk hissine katkıda bulunması, kaygı, stres içeren hayat olaylarına karşı koruyucu tampon görevi yapması, kullanılan başa çıkma türüne, kişinin hayatında dine atfedilen öneme ve maruz kalınan yalnızlık, kaygı ve stres düzeyine göre değişmektedir. Din gerek zihniyet yönünden gerekse psikolojik ve ahlakî yönden, kendi içinde tutarlı ve dengeli, aşırılıklardan uzak, bütünleşmiş, sosyal ilişkilerinde bir denge, ümit ve emellerinde ölçü sahibi bir kişilik tipinin oluşmasında önemli bir etkidir. Dinî hayatın önemli noktalarından biri, bireyin benliğinin, kendisinin fikir yönünden tarife sığabilen alışılmış kişiliğinden çok daha derin olduğunun keşfedilmesidir. Din ve ruh sağlığı ilişkisi, din psikolojisi ve genel psikoloji alanında en çok çalışılan konulardan biridir. Ruhsal problemlerle başa çıkma çok boyutlu, kişisel, çevresel ve olayın akışı gibi faktörlerden etkilenen bir süreçtir. Bu sürecin en etkin bir nitelikte sürdürülmesi konusunda önerilen yaklaşımlar süzülürken; karşımıza çıkan temel çözüm odaklı yaklaşımların şu şekildedir: Stack, dindarlığın ruhsal problemleri en az üç şekilde etkilediğini öne sürmektedir. Birincisi, “toplumsal bağlılık” (social cohesiveness) şeklindedir ki buna göre din, dinî çevreden gelen toplumsal destek sağlamaktadır. Böyle bir destek bireye, hem duygusal hem entelektüel hem de depresyon riskini azaltan diğer bazı özellikleri kazandırır. İkincisi “tutarlılık” (coherence) yaklaşımıdır. Buna göre din kadere boyun eğme (fatalism) yerine ümit ve iyimserlik (optimism) duygusu vererek ruhsal problemleri azaltır. Üçüncüsü de “hikmet” boyutudur ki, buna göre din, elem ve ıstırapları negatif olarak

* Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi ABD Öğretim Üyesi.

²⁹ Bu tebliğ, “KIZILGEÇİT, Muhammed. Yalnızlık Umutsuzluk Ve Dindarlık Üzerine Psiko-Sosyal Bir Çalışma. Gece Kitaplığı. Ankara 2015” adlı çalışmada aktarılan bilgilerin geliştirilmesi ile oluşturulmuştur.

algılama potansiyelini olumlu yönde değiştirir (Stack, 2000, s. 75-83). Yani din, insanlara her hadisede ilahî bir hikmet, kaderî bir sebep bulunduğu inancını yerleştirmekte ve onların olaylara daha sağduyulu ve iyimser bir bakış açısı ile bakmalarını sağlamaktadır. Ruh sağlığı ve dindarlık arasındaki olumlu ilişkinin teorik açıklamasını yapan araştırmacılar, yukarda belirtilen yöntemlere “davranış düzenleme teorisi veya dini emir ve yasaklar modeli” adında bir yöntemi de ilave etmektedirler (Apaydın, 2010, s. 68). Bu tebliğ ile belirtilen yaklaşımların ruh sağlığını hangi nitelikte etkilediği, çerçevesi çizilen modelle ele alınmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler:

Din, hikmet, Psikoloji, Ruh ve Beden Sağlığı

DİN, AHLAK VE SAĞLIK İLİŞKİSİ

Doç. Dr. Zeki TAN³⁰

ÖZET

Kur'an ayetlerinin tarihsel nüzulünün kronolojik seyrine baktığımızda fert ve toplumun inşası sürecinde İlahi ve evrensel olan vahyin farklı bir hiyerarşik sıra takip ettiğini görürüz.

Bu inşada öncelikle, ferdin zihin ve gönül dünyasına ait olan inanç alanı gelir. Sonrasında bireydeki itikadın aksiyona dönüşüm süreci ve bunu takiben değişimin gerektirdiği ahlak alanı ve nihayet insan-Allah ilişkisinin somut bir ifadesi olan ibadetler pratiği gelir.

Konumuzun esasını teşkil eden ahlak-sağlık ilişkisine bakıldığında dinin sağlığa ait fertlerden talep ettiği kuralların büyük kısmının aynı zamanda ahlaki ilkeler olduğu görülmektedir. Çünkü ahlak; din ve insanın içinde yaşadığı toplum tarafından iyi veya kötü olarak nitelendirilmesine sebep olan meziyetleri, huyları ve bunların etkisiyle ortaya koyduğu iradeli davranışlarıdır. Bu davranışların yaptırımında rol oynayan belirleyici faktör çevre baskısı değil bireyin kendisinde gerçekleştirdiği içsel ahlaki tutumdur.

Ahlakilik, bir bakıma insanda bir davranışın meleke halinde yerleşmesinde o eylemin zorunlu değil ihtiyari olarak yapılması durumudur. Mesela, sağlıkla ilgili olarak dış temizliğinden tutun da hijyenik kurallara kadar olan fiillerimizin yaptırımı talimatlarla değil de ahlaki normlar üzerinden icra edildiğinde bunların daha etkili ve devamlı olmasını sağlar. Yoksa bireyleri korumak için bütün uygulama ve pratikleri mevzuat ile belirlemek hayatı içinden çıkılmaz bir hale getirir.

Günümüzde sıkça şahit olduğumuz hastasını özveriyle tedavisi karşılığında doktorların ve sağlık çalışanlarının şiddet görmesi durumu, ahlakı devre dışı bıraktığımızda göreceğimiz zararın en somut örneğidir.

Anahtar Kelimeler:

Ahlak, Din, sağlık, Vahiy, Zihin.

Relationship between Religion, Morality and Health

Summary

When we look at the chronological course of the historical prophecy of the Qur'anic verses, we see that the divine and universal revelation follows a different hierarchical order in the process of building the individual and society.

In this construction, first comes the field of belief that belongs to the individual's mind and heart world. Then comes the process of transformation of creed in the individual into action, followed by the field of morality required by change, and finally the practice of worship, which is a concrete expression of the human-God relationship.

Considering the relationship between moral and health, which constitutes the core of our subject, it is seen that most of the rules that religion demands from individuals belonging to health are also moral principles. Because morality It is the virtues, habits and willful behaviors that cause them to be described as good or bad by religion and the society in which they live. The determining factor that plays a role in

³⁰ Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

the enforcement of these behaviors is not the environmental pressure, but the internal moral attitude of the individual.

Morality, in a sense, is the situation where a behavior in a person is settled as an talent aptitude, not necessarily but voluntarily. For example, when the sanctions of our acts related to health, from dental hygiene to hygienic rules, are executed not by instructions but by moral norms, it makes them more effective and continuous. Otherwise, determining all practices and practices to protect individuals with legislation makes life difficult.

The fact that doctors and healthcare professionals are subjected to violence in return for self-sacrificing treatment of their patients, which we often witness today, is the most concrete example of the harm we will see when we disable morality.

Keywords:

Morality, Religion, health, Revelation, Mind.

KUR'ÂN'A GÖRE MANEVÎ HASTALIKLARA ZEMİN HAZIRLAMA AÇISINDAN AŞIRI MAL SEVGİSİ VE TEDAVİ YOLLARI

İbrahim YILDIZ³¹

ÖZET

İslâm'a göre imanın yarısı olan temizlik, hem maddî hem manevî temizliği kapsamaktadır. Manevî temizlik, kötü ahlâkın kalpten sökülüp atılmasıyla olur. Bedenî hastalıklar, insana sadece dünyada zarar verirken manevî hastalıklar hem dünyada hem de ahirette zarar vermektedir. Bu durum manevî hastalıklarla mücadele etmenin ne kadar gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Kur'ân'da insanlara dünya malının sevdirdiği haber verilmiştir. Fakat mal sevgisinde aşırıya gidilmesi, birçok manevî hastalığa neden olacağı için kötülenmektedir. Aşırı mal sevgisinin en önemli nedeni kişinin hayatı boyunca dünyevî zevklerden olabildiğince faydalanmak istemesidir. Kişiyi, bu arzusuna sahip olduğu malı ulaştıracağı için de ona karşı sevgi besler. Eğer bu sevgi, malı elde etme ve biriktirme konusunda kural tanımaz bir düzeye ulaşırsa birçok manevî hastalığa zemin hazırlar. Bu hastalıkların en kötüsü malın kişiye dünyada ebedi kalacağı düşüncesini aşılmasıdır. Bunun yanında bencillik, cimrilik, hırs, kıskançlık, kibir, açgözlülük ve zalimlik gibi pek çok kötü ahlâkî özelliklerin doğmasına, toplumda huzurun ve yardımlaşmanın yok olmasına sebebiyet verir. Böyle kişiler, manevî olarak tedavi edilmezlerse kendi hayatlarını mahvedecekleri gibi ailesinin ve toplumun hayatını da mahvederler. Kur'ân, malın asıl sahibinin Allah olduğunu ve o mallarda fakirlerin de haklarının bulunduğunu hatırlatır. Bencillik duygusunun temelini oluşturan mala karşı aşırı sevgi, onu elde etme konusunda gösterilen şiddetli hırs, elde ettikten sonra onu kaybetmemek için yapılan cimrilik, toplumun temel dinamiği olan insanî ilişkileri kökünden çürütür. Kur'ân, bu manevî hastalıkların tedavisi için infakı ön plana çıkarır. Böylece kişi, sahip olduğu her türlü imkânı başkalarıyla paylaşarak, bunun da ötesinde onları kendisine tercih ederek bu hastalıklarını tedavi etmelidir. Dolayısıyla hem kişisel hem de toplumsal huzuru elde etmek, bu tür manevî hastalıklardan kurtulmak ile mümkün olacaktır.

Anahtar Kelimeler:

Tefsir, Manevî Hastalıklar, Emrâzu'l-kalb, Mal Sevgisi, Cimrilik.

Excessive Love of Property and Ways of Treatment in Terms of Preparing a Ground for Spiritual Illnesses According to the Quran

Abstract:

Cleanliness, which is half of faith according to Islam, includes both material and spiritual neatness. Spiritual cleansing occurs when bad morals are removed from the heart. While physical diseases only harm people in the world, spiritual diseases harm both in the world and in the hereafter. This situation reveals how necessary it is to struggle with spiritual illnesses. It is stated in the Quran that worldly goods are endeared to people. However, excessive love of property is denigrated as it will cause many spiritual illnesses. The most important reason for excessive love of possessions is that people want to benefit from worldly pleasures as much as possible throughout their life. For this reason, human beings have a love of goods. If this love, reaches an extreme level in obtaining and collecting goods, it sets the stage for many spiritual

³¹ Dr. Öğr. Üyesi, Mersin Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, i.yildiz@mersin.edu.tr.

Bu bildiri, yazarın "Kur'ân'a Göre İnsanların Yanılgıları" başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

illnesses. The worst of these diseases is that the goods instill in the person the idea that it will remain in the world forever. In addition, selfishness causes many bad moral characteristics such as stinginess, greed, jealousy, arrogance, greed and cruelty, and the destruction of peace and cooperation in the society. Such people will destroy their own lives as well as the lives of their family and society if they are not treated spiritually. The Qur'an reminds us that the real owner of the property is Allah and that the poor also have rights in those properties. Excessive love towards property that forms the basis of the feeling of selfishness, violent ambition to acquire it; stinginess, not to lose it after obtaining it, undermine human relations, which are the basic dynamics of the society. The Qur'an emphasizes infaq (donation) for the treatment of these spiritual diseases. Thus, individuals are ought to treat these diseases by sharing every facility they have with others and to prefer others to themselves. Therefore, achieving both personal and social peace will be possible by getting rid of such spiritual illnesses.

Keywords:

Tafsîr, Spiritual Illnesses, Love of Property, Stinginess.

DİN-KÜLTÜR PERSPEKTİFİNDEN TEDAVİDE DİNSEL-BÜYÜSEL PRATİKLER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

İsmet TUNÇ³²

ÖZET

Günümüz koşullarında modern tedavi yöntemleri oldukça yaygın ve bilinmektedir. Tıbbi imkanlar her kesimden insan için ulaşılır şekilde yürütülmekte ve devletin sağlık politikaları buna uygun sürdürülmektedir. Sağlık koşullarındaki iyileştirmelere rağmen hem geleneksel hem de modern yaşam tarzlarına sahip olan toplumlar tedavide dinsel-büyüsel uygulamalara başvururlar. Geleneksel tıp ya da halk tıbbi olarak adlandırılan bu uğraş temelde sağlık ve hastalığa ilişkin ortaya çıkan ve uygulanan tedavi biçimlerinin uzun yıllar kuşaktan kuşağa aktarılması anlamına gelmektedir. Aynı zamanda tedavide kullanılan bazı otların ve çeşitli uygulamaların kutsal kitaplarda yer alması, peygamber vb. dini önderlerin bu yöndeki tavsiyeleri bu alana ilginin devam etmesini sağlamaktadır. Bu bakımdan şifacılar çoğunlukla üstün güçlere sahip olan kimseler olarak kabul edildiklerinden din ve tıp arasındaki ilişki oldukça anlaşılmaya değerdir. Dolayısıyla her aşamasında "yeniden üretim" olarak tanımlanacak bu süreç çeşitli ve sayısız tedavi biçimlerini bünyesinde barındırır. Bunların ve büyü temelli kutsallık atfedilen çeşitli simgeler, nesneler, bu alandaki uzman kişiler, şifacılar, kabile şefleri/büyüğüleri, dini önderler, ziyaret yerlerini de bünyesinde barındırmaktadırlar. Özellikle hastalık-sağlık arasındaki kültürel ilişki incelendiğinde, bu uygulamaların çağdışı ya da toplumların geri kalmışlığının bir sonucu olarak ortaya çıkan uygulamalar olmadıkları bilinmelidir. Bu çalışma, modern uygulamaların yanında, halkın tedavi amacıyla tercih ettiği geleneksel tedavi yöntemlerinin dinsel-büyüsel açıdan ele alacaktır. Ayrıca tedavi amaçlı gidilen ziyaret yerleri, buralarda yapılan dini içerikli uygulamalar, dinler tarihi, antropoloji ve halkbilimsel perspektiften bir değerlendirilmeye tabi tutulacaktır.

Anahtar Kelimeler:

Halk İnançları, Dinsel-Büyüsel Uygulamalar, Geleneksel Sağaltma Yöntemleri, Din ve Büyü İlişkisi, Geleneksel Tıp.

Abstract

In today's conditions, modern treatment methods are quite common and known. Medical facilities are carried out in a way that and accessible to people from all walks of life and the health policies of the state are carried out accordingly. Despite the improvements in health conditions, societies that have both traditional and modern lifestyles resort to religious-magical practices in treatment. This occupation, which is called traditional medicine or folk medicine, basically means the transfer of the emerging and applied treatment forms related to health and disease from generation to generation for many years. At the same time, some herbs used in treatment and various applications are included in the holy books, prophets, etc. The religious leaders' advice in this direction keeps interest in this area. In this regard, the relationship between religion and medicine is highly understandable, as healers are often regarded as gifted. Therefore, this process, which will be defined as "reproduction" at every stage, includes various and countless forms of treatment.

³² Dr. Öğr. Üyesi, Şırnak Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi ABD., tuncismet@gmail.com,
Orcid: 0000-0002-4767-8412

These include various symbols and objects attributed to sacredness based on religion and magic, experts in this field, healers, tribal chiefs / elders, religious leaders, visiting places. Especially when the cultural relationship between disease and health is examined, it should be known that these practices are not outdated or emerging as a result of the backwardness of societies. In this study, besides modern applications, the traditional treatment methods preferred by the people for treatment will be dealt with religiously and magically. In addition, the places visited for therapeutic purposes will be evaluated from the perspective of religious practices, history of religions, anthropology and folklore.

Keywords:

Folk Beliefs, Religious Magical Practices, Traditional Treatment Methods, The Relationship between Religion and Magic, Traditional Medicine.

TEMEL DEĞERLER ve TEMEL ELEMENTLER BAĞLAMINDA TIP ve AHLÂK İLİŞKİSİ

M. Latif BAKIŞ³³

Ayda KARGAR³⁴

ÖZET

Felsefe, Psikoloji ve Ahlâk disiplinlerinin temel ve ortak amaçları, insanın mutluluğu meselesidir. İnsanın mutluluğu meselesi, insanın değerleriyle ve varlıklar âlemiyle bir bütün oluşu gerçeğine göre incelenmektedir. Mutluluk ise “iyi-kötü” ve “haz-elem” denilen zıtların ve farklılıkların insan düşünce ve ruh dünyasındaki izdüşümüne göre kritik edilmesi ile farkına varılan bir husustur. Kant’ın “neyi bilebilirim?” şeklinde formülize ettiği yaklaşım, Ahlâk Felsefesi ve Psikoloji disiplinleri tarafından biraz farklı bir hüvviyete bürünmüş olsa da insanın mutluluğu için yine kullanılmıştır: “Nasıl mutlu olabilirim?”.

Genel olarak mutluluğun bir kaç ilke üzerine temellendirilmiş olduğu gözlenmektedir: a)İnsanın varoluş gayesinin bilincine varması, b)İnsanın tabiatı çok iyi tanıyıp kendisinin buradaki konumunu ayırt etmesi ve c)İnsanın anatomik bir varlık olarak kendini iyi bilmesi... Gayeye uygun bir bilinçli yaşamın mutluluğun esrarını barındırdığını düşünen Antik Yunan düşünürlerinden Stoacılar, tabiat kanunlarına tabi olmanın gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Bu hususu İslam ahlâk filozofları daha da ileri bir seviyeye taşımışlar. İlk insanın tabiatındaki nizam ve gayeye uygun hareket etmesi gerektiği şeklinde bir ahlakilik hassasiyeti ile konuya yaklaşmışlardır; bu tutum sosyal/toplumsal düzen için esas kabul edilmiştir. İkinci olarak ise insanın da dört temel elementten oluşmuş bileşik bir varlık olduğu gerçeğine uygun bir şekilde, insanın, içinde bulunduğu evrenle fiziksel (organik) ve ruhsal olarak nasıl bir etkileşim içerisinde olduğu hakkındadır. Birinci yaklaşımıyla sosyolojiye konu olan hususun ikinci yaklaşımı, savımızın konusu olarak insan biyolojisi ve psikolojisi ile tıp ve ahlâk münasebetine dair bir problemi inceler. Varlığın oluşumunda esas kabul edilen dört temel elementler olan ateş, hava, su ve toprak unsurlarının insan organizmasında da karşılıklarının olduğu; bunların kan, balgam, sarı safra, siyah safra olduğu; daha genel bir yaklaşım ise varlıkların temelinde sıcaklık, soğukluk, kuruluk ve yaşlık özelliklerinin bulunduğu şeklindedir. Bu özelliklerin fiziki coğrafya ile münasebetleri; coğrafyanın da insan ahlâk ve kişiliğine ve dolayısıyla da kültürüne etkileri ele alınmakta olup; konu, ruhsal gelişim ve fizik tabiat özelinde temellendirilmeye ve bağlamlar oluşturularak bir sonuca ulaşılmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler:

Ahlâk, Değer, Temel Unsurlar, Tıp, Fizik Tabiat

THE RELATIONSHIP OF MEDICINE AND MORALITY IN THE CONTEXT OF FUNDAMENTAL VALUES AND FUNDAMENTAL ELEMENTS

³³Öğretim Görevlisi, AİÇÜ İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü (Felsefe Tarihi) bakislatif@gmail.comgsm: 0505 875 05 61 ORCID: 0000-0002-1794-7765

³⁴Doktorant, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü (Din Psikolojisi), Ayda.karegar@yahoo.comgsm: 0534 714 60 74 ORCID: 0000-0001-9644-6573

Abstract

The basic and common goals of the disciplines of Philosophy, Psychology and Ethics are the matter of human happiness. The issue of human happiness is examined according to the fact that man is a whole with his values and the realm of beings. Kant's "What can I know?" Although his view, which he formulated in the form of a slightly different identity by the disciplines of Moral Philosophy and Psychology, was used again for human happiness: "How can I be happy?"

In general, it is observed that happiness is based on a few principles: a) The awareness of the human purpose of existence, b) The human being to know the nature very well and distinguish his own position here, and c) The human being to know himself as an anatomical being. The Stoics, one of the ancient Greek thinkers, who thought that a conscious life suitable for the purpose contained the mystery of happiness, emphasized the necessity of being subject to the laws of nature. Islamic moral philosophers have carried this issue to an even more advanced level. First of all, they approached the issue with a moral sensitivity that man should act in accordance with the order and purpose of nature; this attitude has been accepted as the basis for the social / social order. Secondly, it is about how human beings interact physically (organic) and spiritually with the universe in which they live, in line with the fact that human beings are also a composite entity composed of four basic elements. The second approach, which is the subject of sociology with the first approach, examines a problem of human biology and psychology, as well as the relationship of medicine and morality, as the subject of our argument. The four basic elements of fire, air, water and earth, which are considered essential in the formation of existence, have their equivalents in the human organism; These are blood, sputum, yellow bile, black bile; A more general approach is that assets are based on temperature, coldness, dryness and wetness. Relationship of these characteristics with physical geography; The effects of geography on human morality and personality and thus on culture are discussed. The subject tries to be grounded in spiritual development and physical nature and to reach a result by creating contexts.

Keywords:

Morality, Value, Basic Elements, Medicine, Physics, Nature.

ÜÇÜNCÜ TUR OTURUMLARI

SAĞLIKLA İLGİLİ ÇEŞİTLİ KONULAR

Moderatör Doç. Dr. Adil ŞEN

Doç. Dr. Adil ŞEN, Karantina Tarihinden Bir Sayfa (1867 Tarihli Karantina Nizamnamesi Tahlili)

Dr. Öğr. Üyesi Cuma KARAN, Tarihu'l-Zuknîni'ye Göre El-Cezire Bölgesindeki Salgın Hastalıklar (Miladi 587-774 Yılları)

Dr. Hamdullah ARVAS, “ Takdir-i İlahi” Söylemi Üzerine Kelami Bir Tahlil

Tabip – İdris DEMİR, 1.Basamak ve Koruyucu Hekimlik

Dr. Ercan AVCI, Tıbbi Konuların İslami Bir Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi (Evaluating Medical Issues From An Islamic Perspective)

Dr. Öğr. Üyesi Hayati TETİK, İslâm Eğitiminde Sağlığın Önemi

**KARANTİNA TARİHİNDEN BİR SAYFA
(1867 TARİHLİ KARANTİNA NİZAMNAMESİ TAHLİLİ)**

Adil ŞEN³⁵

ÖZET

İslam dininin geldiği tarih ve yayıldığı coğrafyada da sağlıkla ilgili birikim tabiatıyla mevcut idi. Hz. Peygamber'in de sağlıkla ilgili birçok tavsiyesi olmuştur. Bu tavsiyeler 'Tıbb-ı Nebevî' başlığı altında kavramlaşmıştır. İlk Müslümanlar da kendilerinden önceki birikimi reddetmeden önce öğrenmişler, sonra da çok erken zamanlardan itibaren Tıpla ilgili orijinal eserler vücuda getirmişlerdir. Dünya ilim tarihi bu çalışmaların şahididir.

Bir İslâm devleti olarak Osmanlı devleti de kendisinden önceki muazzam birikime sahip çıkmıştır. Tıp sahasında talim, tedris, telif ve tatbikatı içine alan geniş sağlık teşkilatına sahne olmuştur. Kuruluş döneminden modern zamanlara kadar bu teşkilat çeşitli safhalardan geçmiştir. 'Tedbîr-ü's-Sıhha' veya daha yaygın kullanımla 'Hıfzıssıhha' her zaman olmuşsa da bugünkü anlamda 'Karantina' tedbirlerinin uygulanması ve teşkilatlanmasında XIX. yüzyılın Kolera salgınlarının büyük etkisi olmuştur. İlk karantina uygulaması 1831 yılında Dünya'da birçok ülkeyi etkileyen büyük kolera salgını sırasında olmuştur. Bundan sonra 1838 yılında 'Karantina Meclisi' kurulmuş, yurt içi teşkilatlanma yurt dışı anlaşmalar devreye girmiştir. 1866 yılında bu meyanda İstanbul'da milletlerarası bir sağlık konferansı yapılmıştır. Bu konferanstan kısa bir süre sonra alınacak tedbirler ile alakalı yayınlar, yaptırımlarda bir artış göze çarpmaktadır. Elimizdeki nizamname 1867 tarihli olup, 1893 yılındaki müstakil matbu yayının metin incelemesi ve muhteva analizinden ibarettir.

Nizamname, toplam 15 sayfa olup, 'Kolera Karantinası Hakkında Nizâmname' başlığı altında yayımlanmıştır. Fasil fasıl ve her fasılın içinde müteselsil maddeler halinde devam etmektedir. Toplam beş fasıl ve on altı maddeden ibarettir. Sekizle on üçüncü sayfalar 'Kolera nizamnamesi ahkâmını şerh ve izahını havi zeyiller'e ayrılmıştır. Nizamname, 'Her nerden olursa olsun Kolera illeti bulaşıklığı ile temiz bir limana gelecek sefayine icra ettirilecek 'Karantina hakkında Nizamnamedir' şeklinde başlayıp devam etmektedir.

Bu matbu Nizamname daha sonra alınan tedbir ve çıkarılan yönetmeliklere de emsal olmuştur. Tahlili ve muhtevasının yayımlanıp paylaşılması teorik ve pratik yönden günümüz insanı ve saha elemanları için faydalı olacağı kanaatini taşımaktayım.

Anahtar kelimeler:

İslam tarihi, Tıp, Karantina, salgın, nizamname, patent, pratika

³⁵ Doç. Dr. Adil ŞEN, Osmangazi Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Öğretim Üyesi.

A Page from the Quarantine History (1867 Quarantine Regulation Analysis)

Abstract

After In The Islamic World, There was big knowledege of healthcare. There are lots of advices of Prophet Muhammad about heath. These advices were conceptualized as “ Tıbb-ı Nebevi”. Early Muslims benefited from former health literature and sat a up their own health literature.

As an Islamic State Ottomans also benefited from pre-Islamic health literature and had an abundant literature, education and praticce of healthcare. From its establishment to end, its “Hıfzı-Sıhha” means quarantina evolved, but in 19. Century, when cholera pandemic hits all of world, its measures became modernized. In Ottomans, modern quarantina was in 1831. In 1838, Quarantina council was assembled and internatioanal treaties were made about thisissue. After this conference, number of writings about this issue, increased. There is an instruction paper was published in 1867. This paper of instruction named as “Kolera Karantinası Hakkında Nizamname” which consists of 15 pages. It includes 5 parts and 16 specifications. From 8th to 13th pages are about “Kolera Nizamnamesi Ahkâmını Şerh ve izahını havi zeyiller”. The paper of instruction starts with the state of “Her nereden olursa olsun kolera illeti bulaşıklığı ile temiz bir limana gelecek sefayine icra ettirilecek karantina hakkında nizamnamedir” means “Instructions to practice to crews, no matter who are coming from any where to a safe port, with cholera septicity.”

This instruction became an example for latter instructions and measures. I believe in publishing its contents and analysis will be beneficial for ordinary people and scholars of our day.

Key Words:

Islamic history, medicine, quarantine, epidemic, regulation, patent, practice

TARİHU'Z-ZUKNÎNÎ'YEGÖRE EL-CEZİRE BÖLGESİNDEKİ SALGIN HASTALIKLAR (MİLADİ 587-774 YILLARI)

Cuma KARAN³⁶

ÖZET

Tarihu'z Zuknînî ismiyle günümüze ulaşmış beş bölümden oluşan eserin beşinci ve son bölümü, milâdî 587-775 yılları arasında el-Cezîre bölgesinde yaşanan doğal afet ve musibetlerle beraber siyasi olaylardan detaylıca bahsetmektedir. Çalışmamıza konu olan eserin müellifinin ismi bilinmemesine rağmen rahiplik yaptığı bilinmektedir. Müellif, bu bağlamda bölgede yaşanan olumsuzlukların sebebini, toplumun bozulan gidişatına bağlamakta bu sebeple olaylara genişçe yer verdikten sonra bu durumun kader boyutuna temas etmektedir.

Tarihu'z Zuknînî eserinde mezkûr bölge üzerinde cereyan eden savaşlar, kuraklık, sel, deprem ve bazen de aşırı yağmur ve kar yağışlarından dolayı oluşan salgın hastalıklara detaylıca yer verilmektedir. Bu hastalıkların insanları -olumsuz bir şekilde- doğrudan etkilediğinden bahsedilmiş, hayvanlara hatta ziraî ekinlere kadar sirayet ettiği eserde zikredilmiştir. Nakledilen bilgiler arasında, şiddetli salgın sebebiyle insanların bir anda yere yığıldıkları, bazı meşhur şahsiyetlerin vefat ettikleri, salgın hastalıkların üç sene gibi uzun bir süre devam ettiği, toplumun bu bağlamda büyük sıkıntılar ile mücadele ettiği, insanların bu hastalıklardan korunmak için dağlara, meralık alanlara sığındığı gibi salgının dehşet boyutunu tasvir eden bilgiler mevcuttur.

Salgının boyutunu müellif şu şekilde dile getirmektedir: *"Bu ve buna benzer durumları yazmaya gerek yoktur, sadece bakıp geçeriz. Ancak geçmiş yıllarda benzeri olmayan, çok sert geçen ve dayanılmaz kışları, kıtlık ve hayvanların açlığı sebebiyle telef olmalarına bağlı olarak bulaşıcı hastalıklar sebebiyle insanların çekirgeler gibi çırpınıp helak olmasına da yer vereceğiz."*

O, aynı zamanda açlık ve salgınların toplumdaki yansımaları şöyle belirtir: *"Çarşıları kendilerine adeta yatak edinenler, açlık ve susuzluktan çok çekiyorlardı. Nebi'nin işaret ettiği gibi, "Açlık ve ölüm yüzünden sokaklara atılmış olacaklar, onları defnedecek eşleri ve çocukları de olamayacaktır. Onlar, kötülükleriyle baş başa kalırlar." Herhangi bir köye girdiğinde, insanların açlık ve acılar çektiğini görürdün. Şehre indiğinde de vebaya yakalanmış insanları görürdün."*

Anahtar Sözcük:

Salgın, el-Cezire, Tarihu'z Zuknînî, Kuraklık.

EPIDEMICS IN AL JAZEEERA (587-774 AC) ACCORDING TO TARİHU'Z ZUKNINI

Abstract

Tarihu'z Zuknînî is a work consists of five chapters that have survived, and the fifth and final part of the work discusses in depth the political events along with the natural disasters and calamities that happened in the al-Jazeera region between the

³⁶ Dr. Öğr. Üyesi, Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları ABD. cumakaran@hotmail.com

years of 587-775 AC. Even though the writer's name of the work, which is subject to our study, is unknown, it is known that he was a priest. The writer touches upon the aspect of the fate of the situation after giving wide coverage of the events by connecting the cause of the negativities experienced in the region in this context with the deteriorating course of the society.

In *Tarihu'z Zuknîni*, the epidemics caused by occurring wars, drought, floods, earthquakes, and sometimes excessive rain and snow precipitation in the aforementioned region are introduced in detail. It is mentioned in the work that these epidemic diseases, negatively, affect people directly and spread to animals and even crops. Among the information conveyed, there is also information that depicts the extent of the horror of the epidemic such as people collapsing suddenly due to severe epidemic, some reputed individuals dying, the epidemics continuing for a long time like three years, the society's struggling with tribulation in this sense, people taking refuge in mountains and pasture areas to protect themselves from these diseases.

The writer signifies the extent of the epidemic as follows: *"There is no need to write this and the situations similar to this, we just look and pass on. However, we will also include harsh and unbearable winters like no other in the past as well as people's fluttering like locusts and perishment due to the contagious diseases depending upon animal's perishment because of famine and starvation."*

He also states the reflection of famine and epidemics in society as follows: *"Those who adopt the bazaars as a bed for themselves were suffering a lot from hunger and thirst. Just like the Prophet indicated, "They will be thrown into the streets due to famine and death, and they will not have a spouse and children to bury them. They are left alone with their iniquitousness." When you walk into any village, you would see people starving and suffering. When you go to town, you would see plague-stricken people."*

Key Word:

Epidemic, al-Jazeera, *Tarihu'z Zuknîni*, Drought.

“TAKDİR-İ İLÂHÎ” SÖYLEMİ ÜZERİNE KELÂMÎ BİR TAHLİL

Hamdullah ARVAS³⁷

ÖZET

İnsanlar gündelik hayatta sevinçlerini, özlemlerini paylaşmak veya yaşadıkları sıkıntılarla başa çıkmak için sıklıkla kaderci dinî söylemlere müracaat etmektedirler. Bu söylemlerden bazıları yanlış anlamlarda kullanılmaktadır. “Allah’ın takdiri”, “Allah’ın izni olmaksızın hiçbir şey gerçekleşmez”, “Allah ne dediyse o” şeklindeki çift kutuplu kaderci dinî söylemlerin ilâhî boyutu doğru olsa da beşerî boyutu yanlış eylemlere gerekçe yapılmaktadır. Bu gerekçeler bireylerin ve toplumların siyasi, ekonomik ve kültürel gelişimini engelleyen teolojik blokalara dönüşmektedir. Takdîr-i ilâhî telkini ile karşılaşan insanlar, günlük hayatın son derece küçük meseleler karşısında bile önlem almamakta, her şeyi Allah’ın iradesine bağlayarak sorumluluktan kurtulacaklarına, belki de pasif kadercilikle sorunlarını çözebileceklerine inanmaktadırlar. Bu tarz söylemler kriz durumlarında nerdeyse bütün toplumu tehlikeye atan riskleri beraberinde getirmektedir. Bu riskin en son örneği COVID-19 salgınında yaşanmıştır. COVID-19 salgınında ülkemizde tedbirlere hakkıyla riayet edilmemiştir. Bu dönemde düğün, sünnet ve taziyeler gizli bir şekilde sürdürülmeye çalışılmış, hiç olmazsa mevlid organizasyonları şeklinde icra edilmiştir. Bu gerekçelerle hazırlanmış tebliğde dinî söylemlerdeki çift kutuplu hakikat dikkate alınmakta, söylem ile dindarlık arasındaki ilişkiden hareketle bir söylemin hangi durumda aktif veya pasif kaderci anlayışa girdiğinin tespit edilmesi konusunda bir yöntem sunulmaya çalışılmaktadır. “Takdîr-i ilâhî” söyleminin bâtil bir bağlamda kullanılmasının engellenmesi için müphemlikten nasıl arındırılacağı hususunda bilgiler verilmektedir. Araştırmada geçtiği üzere takdîr-i ilâhî gibi söylemlerin hakikatte ontolojik bir sabite olduğu fakat bu söylemlerin insanın irade hürriyetini ve sorumluluğunu ortadan kaldıran bir anlama yorumlanmaması gerektiği, insanların kendi sorumluluklarını kabul etmeleri, kişisel tedbirleri almaları, ellerinden gelen bütün çabayı gösterdikten sonra tevekkül etmeleri sonuç önerisi olarak belirtilmektedir.

Anahtar Kavramlar:

Kelâm, Kader, Tevekkül, Ecel, Salgın

AN ANALYSIS ON THE DISCOURSE OF "TAQDIR AL-ILÂHÎ" IN VIEW OF MUTAKALLÎM PERCEPTION

Abstract:

People often apply to fatalistic religious discourses to cope with troubles and share their joys and aspirations in everyday life. Some of these statements are used in wrong meanings. This situation turns into theological blockages that hinder the political, economic, and cultural development of individuals and societies. Even though the divine edge of the bipolar fatalistic religious discourses such as "God's

³⁷ Dr., Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Kelam Ana Bilim Dalı. E-posta: harvas13@gmail.com
Orcid Number: <https://orcid.org/0000-0003-3710-5618>

will", "Nothing happens without the permission of God", " It occurs that whatever God said" is true, the human dimension has made the reason for wrong actions. The people who are faced with the divine indoctrination do not take precautions against even the smallest issues of daily life, they believe that they will be freed from responsibility by binding everything to the will of Allah and that they can solve their problems within such as passive fatalism. Such discourses bring the risks that almost the whole society will damage in a catastrophic event. The latest example of this situation was experienced in the COVID-19 epidemic. In this process, It has not paid attention properly to measures the outbreak in Turkey. During this period, weddings, and condolences were tried to be maintained in secret, at least as a mawlid organization. This study is prepared for these reasons, the bipolar truth in religious discourses is taken into consideration, the method is tried to be presented to determine in which state a discourse enters into an active or passive understanding of fate, based on the relationship between discourse and religiosity. With this method, information is given on how to cleanse the ambiguity in order to prevent the use of the discourse of "God-willingness" in a superstitious context. As mentioned in the research, it is stated as a conclusion suggestion that discourses, such as divine determination, are in fact an ontological constant, but that these discourses should not be interpreted as a meaning that eliminates the responsibility of the human act, that people accept their own responsibilities, take personal precautions, and trust after making all the effort they can.

Key Words:

Kalam, Destiny, Submission, Death, Plague

KORUYUCU HEKİMLİK VE AİLE HEKİMLİĞİ

Dr. İdris Demir³⁸

"Şayet bir yerde taun (bulaşıcı hastalık) olduğunu işitirseniz oraya gitmeyin. Sizin bulunduğunuz bir yerde meydana gelmiş ise oradan da ayrılp çıkmayın" (Hadis-i Şerif).

Aslında yukarıdaki cümle her şeyin özeti. Pandemide koruyucu hekimlik yada koruyucu tıp ancak bu kadar güzel ve net anlatılabilirdi. Tıbbi Nebevide aslında çok böyle nokta var. Peki Sağlık nedir, hastalık nedir, koruyucu hekimlik nedir ve nasıl gelişmiştir ona ilk bakmak lazım?

Sağlığın Tanımı Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımına göre; sağlık yalnız hastalık ve sakatlığın olmayışı değil, bedence, ruhça ve sosyal yönden tam bir iyilik halidir.

Hastalığın Tanımı Hastalık, doku ve hücrelerde yapısal ve fonksiyonel olmayan değişikliklerin yarattığı bir tablodur.

Koruyucu hekimlik ve sağlık; hastalığın nasıl başladığı ya da kişileri nasıl hasta ettiğine göre koruma mekanizması geliştirilerek, bilinen veya yeni yöntemlerle epidemiyoloji bilimi çerçevesinde faaliyetlerini sürdürmektedir.

Koruyucu Hekimlik Uygulamaları, bir hastalığın kişi veya toplumda hangi aşamada olursa olsun ilerlemesinin(progresyon) durdurulmasını amaçlar. Bu alanda yürütülen çalışmalar, çevreye yönelik ve insana yönelik olmak üzere ikiye ayrılırlar. Çevreye yönelik uygulamalar sağlık çalışanlarının yanında kimyager, mühendis, veteriner gibi mesleklerle birlikte yürütülürken; insana yönelik koruyucu hekimlik uygulamaları temelinde hekimin bulunduğu tüm sağlık çalışanları ile birlikte sunulan koruyucu sağlık hizmetleridir.

Kökeni eski tarihlere dayanması karşın, profesyonel ve sistemik bir şekilde yapılması20.yyda olmuştur koruyucu hekimliğin. Özellikle Veba ve cüzzam yüzünden, kitlesel hareket ve hastalık ilişkisi koruyucu sağlığı ön plana çekmekte, bu ise din/inanç sistemi içerisinde bununla ilgili farkındalık oluşturmaktaydı. Nitekim sadece İslam inancında değil birçok inanışta bu algı gelişmiş ve bu nitelikte insanların yetişmesi sağlanmıştır.

³⁸ (Ağrı Aile Hekimliği Derneği Başkanı)

TIBBİ KONULARIN İSLAMİ BİR BAKIŞ ACISIYLA DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Ercan Avcı³⁹

Tıbbi uygulamaların ve sağlık hizmetlerinin, sadece bilimsel bilgi ve tıbbi gereklilikler çerçevesinde belirlenmesi gerektiği ileri sürülebilir. Ancak, hastaları, sağlık hizmetlerinin temel bir paydaşı olarak kabul eden günümüz etik anlayışı, hastaların kültürel, dini ve ahlaki değerlerinin dikkate alınmasını gerektirmektedir. Söz konusu bu yaklaşım, hastaların, dini kaynaklı olanlar dahil, bireysel değerlerine saygı gösterilmesini zorunlu kılan özerkliğe saygı ilkesinden kaynaklanmaktadır. İnanç sistemlerinin de, tıbbi ve teknolojik gelişmeleri ele alarak ve bunları yorumlayarak, bunlara dair kendi dinsel tutumlarını açık biçimde izah etmeleri beklenmektedir. Bu sebeple, İslam dünyası, tıbbi ve teknolojik ilerlemeleri irdeleyerek biyoetik konulara ilişkin İslami bakış açısını belirlemelidir.

Ancak, mezhepler arası fikir ayrılıkları, dini bir otoritenin yokluğu ve akademik çalışmalarındaki eksiklik, bir İslami biyoetik kural silsilesinin ortaya konmasını zorlaştırmaktadır. *Kuveyt Belgesi* olarak da bilinen *İslami Tıbbi Etik Kuralları*, etik konulara ilişkin İslami perspektifi izah eden en kapsamlı çalışmadır. Bağlayıcılık özelliği olmamasına karşın, Kuveyt Belgesi; hasta-hekim ilişkisi, insan hayatının kutsallığı ve tıbbi gelişmeler hususları da dahil, pek çok konuyu dinsel bir bakış açısıyla incelemektedir. Fakat, söz konusu Belge, 'ölüm nedir,' 'bir hastanın, kendisinin yaşamını devam ettirmeye yardımcı sağlık hizmetlerini sonlandırma hakkı var mı' ve 'hayat ne zaman başlar' şeklindeki çok sayıdaki önemli sorunun cevabını içermemektedir. Bu nedenle; akademisyenler, sağlık çalışanları, ilahiyatçılar ve eğitim kurumları, İslami biyoetik alanında gerekli fikri altyapıyı oluşturmak amacıyla, tıbbi işlem ve uygulamaları yeniden ele alarak değerlendirmelidirler.

Bu çerçevede, işbu sunumun amacı, sağlık alanındaki değişik sorunlara ilişkin İslami bakış açısının ne olduğunun incelenmesine dair ihtiyaca dikkat çekmek ve İslami değerler, kurallar ve ilkeler ışığında bu problemlerin tartışılması için akademik kuruluşları, bilim insanlarını ve yetkilileri harekete geçirmeye teşvik etmektir.

Anahtar Sözcükler:

Biyoetik, Sağlık Hizmetleri, Tıbbi ve Teknolojik Gelişmeler, İslami Bioetik, Kuveyt Belgesi

EVALUATING MEDICAL ISSUES FROM AN ISLAMIC PERSPECTIVE

ABSTRACT

Some may claim that medical procedures and healthcare services should merely be determined by scientific wisdom and medical requirements by utilizing medical knowledge. However, contemporary ethical requirements regard patients as a primary stakeholder of healthcare and necessitate taking patients' cultural, religious, and moral values into consideration. This approach results from the principle of

³⁹Sağlık Bakanlığı Başmüfettişi, avciercan@yahoo.com

respect for autonomy that obligates healthcare professionals to honor patients' individual values including religious ones. Religions should assess and reinterpret medical and technological developments according to its doctrine. In this view, the Islamic world needs to focus on medical and technological advancements to clarify its position on bioethical issues.

However, certain situations, such as the diversity in the Muslim denominations, the lack of a religious authority for determining ethical standpoints, and the shortage of academic works, complicate the emergence of a set of bioethical norms in the Islamic tradition. The *Islamic Code of Medical Ethics*, which known as the *Kuwait Document*, is the most comprehensive script proving an insight into the Islamic viewpoint on some ethical matters. Even though not a binding declaration among Muslims, the Kuwait Document examines several ethical issues in healthcare from a religious perspective, including doctor-patient relationship, the sanctity of human life, and medical advances. However, there are still various fundamental questions, such as 'what death is,' 'whether a person has the right to withdraw life-sustaining support,' or 'when life begins,' on which the Document does not elaborate. Therefore, academicians, healthcare professionals, theologians, and educational institutions should revisit healthcare procedures and practices in order to generate solid arguments on Islamic bioethics.

In this context, the aim of the oral presentation is to take attention to the need for inquiring an Islamic standpoint on different problems in healthcare and urge academic institutions, scholars, and authorities to discuss these problems in accordance with the Islamic values, norms, and principles.

Keywords:

Bioethics, Healthcare, Medical and Technological Advances, Islamic Bioethics, Kuwait Document

İSLÂM EĞİTİMİNDE SAĞLIĞIN ÖNEMİ

Dr. Öğr. Üyesi Hayati TETİK⁴⁰

İSLÂM EĞİTİMİNDE SAĞLIĞIN ÖNEMİ

ÖZET:

İslâm dini, bireyin hem ruh hem de beden sağlığına ehemmiyet veren, bu konuda birçok hüküm belirleyen bir din kavrayışı belirlemiştir. İslâm eğitim sistemi de bireyi esas alarak, onun gerek dünyevi gerekse uhrevi faydası için evrensel kurallar ihdas eden bir din anlayışının oluşumuna katkı sağlamıştır. Dolayısıyla İslâm eğitim sistemine bakıldığında fertlerin aleyhine olabilecek hiçbir olumsuz durumun söz konusu olmadığı söylenebilir. İslam dininin en büyük özelliklerinden biride bireylerin sağlığı üzerinde önemle durmasıdır. Zira sağlık, İslâm eğitiminin de ana konuları arasındadır. Dinimiz, sağlıklı hayat üzerinde önemle durarak, insanın en kıymetli servetlerinden birinin sıhhat olduğunu vurgular. Buna göre insanın ruh eğitimi ve sağlığı önemli olduğu gibi, beden sağlığı ve beden eğitimi de oldukça önem arz eder. Hz. Peygamber'e hangi dua daha üstündür? diye üç ayrı gün soran birine, her defasında: "Rabbin" den dünyada da ahirette de sağlık vermesini iste? diye cevap verir. Burada afiyet talebi demek, sıhhatli olmak için gerekli olan şartları yerine getirmek, fiilen tedbirler almak demektir.

Bu düşünceden hareketle bu bildiride; koruyucu hekimlik (temizlik, beslenme, spor, istirahat, ibadetler), hastalık ve tedavi yolları üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler:

İslâm, eğitim, sağlık, beden ve ruh sağlığı.

THE IMPORTANCE OF HEALTH IN ISLAMIC EDUCATION

Abstract:

The religion of Islam has determined a religious conception that gives importance to both mental and physical health of the individual and determines many provisions on this issue. The Islamic education system, on the basis of the individual, has provided the formation of a religious understanding that establishes universal rules for both worldly and ethereal benefits. Therefore, when looking at the Islamic education system, it can be said that there is no negative situation that may be against individuals. One of the most important features of Islam is that it emphasizes the health of individuals. Because health is also among the main subjects of Islamic education. Our religion emphasizes healthy life and emphasizes that one of the most precious assets of man is health. Accordingly, as well as mental education and health of human beings, physical health and physical education are also very important. Hz. Which prayer is superior to the Prophet? Each time someone asks for three days, "Ask your Rabbin to give you health in the world and in the hereafter.? he replies. Here, the demand for bon appetite means fulfilling the conditions required to be healthy and taking actual measures. Based on this thought, in this statement; preventive medicine

⁴⁰ Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Din Eğitimi Bilim Dalı Öğretim Üyesi

(cleaning, nutrition, sports, rest, prayers), illness and treatment methods will be emphasized.

Keywords: Islam, education, health, physical and mental health.

2. OTURUM

SAĞLIKLA İLGİLİ İSLAMİ LİTERATÜR

Moderatör Doç. Dr. Mehmet Salih GEÇİT

Doç. Dr. Mehmet Salih GEÇİT, Et-Tabib El-Hâkim Ebu Hamid Muhammed b. Ali B. Ömer Necib Es-Semarkandî (Ö. 619/1222)'nin "Risâletün Fî Müdâvâti Vec'i'l-Mefâsil" Adlı Eserinde Eklem Ağrıları ve Tedavisi

Doç. Dr. Nesim SÖNMEZ, Molla Muhammed Arvasi ve Onun Tıbbı Arvasi Adlı Eserinin Koruyucu Hekimlik Açısından Analizi

Dr. Sait YILTER, Mecmua-ı Kasaid ve Gazeliyyat'ta (Süleymaniye Ktp. Hâlet Efendi Mülhakı 245) Birkaç İlaç Tarifi

Dr. Öğr. Üyesi Üyesi Ahmet ADIGÜZEL, Tertîb-i Muâlece'de Yer Alan Hastalık Adları

Dr. Öğr. Üyesi Saadet ALTAY, Çağdaş İslam Düşüncesinde Geleneksel İslam Tıbbına Yaklaşım Biçimi (Fazlurrahman Örneği)

Arş. Gör. Ömer Faruk GÜLER, Emrî Divânı'nda Tabâbetle İlgili Kullanımlar

**ET-TABİB EL-HÂKİM EBU HAMİD MUHAMMED B. ALİ B. ÖMER NECİB ES-
SEMARKANDÎ (Ö. 619/1222)'NİN “RİSÂLETÜN FÎ MÜDÂVÂTİ VEC'Î'L-
MEFÂSİL” ADLI ESERİNDE EKLEM AĞRILARI VE TEDAVİSİ**

Doç. Dr. Mehmet Salih GECİT⁴¹

ÖZET

İslam Dini çıktığı ilk günden beri sağlık ve koruyucu hekimlik konusuna büyük önem vermiştir. Bu sebeple ilk dönemden günümüze kadar İslam Âlimleri tıp konusunu da dini ilimlerin bir parçası sayarak medreselerde okutmuş, bu konuda birçok eser yazmışlardır. Bu tebliğimizde Müslüman âlimlerden birisi olan et-Tabib el-Hâkim Ebu Hamid Muhammed b. Ali b. Ömer Necib es-Semarkandî (ö. 619/1222)'nin “*Risaletun Fi'l-Mefasil*” diye meşhur olan “*Risâletün fî Müdâvâtî Vec'î'l-Mefâsîl*” yani “Eklem Ağrılarının Tedavisi Hakkında risale” adlı eserini tanıtip tahlil edeceğiz. Bu eserde geçen tıbbî konuları günümüz tıp ilmi açısından da değerlendirmeye gayret göstereceğiz. Bu eser, insan bedeninde önemli olan eklemleri ve bu eklemlere arız olan ağrıları ele almaktadır. Günümüzde tüm dünyada yaygın olan Corona hastalığının en önemli semptomlarından birisinin eklem ağrıları olduğu göz önünde bulunursa, eserin içerdiği bilimsel tesbitlerin Covid-“9 virüsünün sebep olduğu eklem ağrıları konusunda bir takım ipuçları vereceği, bu konuda günümüz bilim adamlarına ufuk açıcı bazı fikirler bahşedeceği umulmaktadır. Eser el yazması halinde olup, United States of America Armed Forcec Medical Library adlı askeri kütüphanesinde saklıdır. Biz de çalışmamızı bu mahtut nüsha üzerinde yapacağız. Çalışmamızda hem risalenin aslının edisyon kritiği yapılacak, hem Türkçeye tercümesi sunulacak, hem de ilmi ve tıbbi tesbitleri değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler

Sağlık, Tıp, Semerkandi, Mefasil, Eklem Ağrıları, Tedavi

⁴¹ Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Kelam Öğretim Üyesi

MOLLA MUHAMMED ARVASI VE ONUN TIBBI ARVASI ADLI ESERİNİN KORUYUCU HEKİMLİK AÇISINDAN ANALİZİ

Nesim SÖNMEZ⁴²

ÖZET

İnsanoğlunun hastalıklarla baş etmesinin en ucuz ve kolay yolu, hastalığa yakalanmadan önce gerekli tüm koruyucu önlemleri almasıdır. Doktorların var olan hastalıkların tamamını ortadan kaldırmaları mümkün değildir ama hastalıkların gidiş seyrini ve insanların yaşama biçimini değiştirmede etkileri söz konusu olabilir. İnsanların hastalanmamaları için almaları gereken tedbirler ya da hasta olanların takip etmeleri gereken tedavi yöntemleri üzerine eskiden beri İslam âlimleri birçok çalışma yapmışlardır. İlgili konu üzerinde çalışan âlimlerden birisi de Molla Muhammed Arvasi Hazretleri'dir. Molla Muhammed Arvasi 18. Yüzyılda yaşamış Doğu Anadolu bölgesinin önemli şahsiyetlerinden birisidir. O, tarihten gelen Arvasi ailesinin geleneğini sürdürerek koruyucu hekimlik üzerinde birçok çalışma yapmıştır. Arvasi'nin yapmış olduğu çalışmalardan birisi de "Molla Arvasi'nin Tıbbı" adıyla halk arasında meşhur olan eseridir. Molla Muhammed Arvasi bu eserinde çeşitli hastalıklara ve koruyucu hekimliğe işaret ederek onların tedavi yöntemleri hakkında bazı önerilerde bulunmaktadır. Arvasi'nin sunduğu tedavi yöntemleri kimyasal yöntemler değildir. Genel olarak bölgede yetişen çeşitli bitkilerin karışımı ile yaptığı bitkisel ilaçları önermektedir.

Biz bu çalışmamızda müellifin hayatı hakkında bilgi verdikten sonra onun koruyucu hekimlik ile ilgili önerilerini ve tedavi yollarını irdedeceğiz.

Anahtar Kelimeler:

Tıp, Koruyucu Hekimlik, Molla Arvasi, Tedavi, Halk Hekimliği

ANALYSIS OF MOLLA MUHAMMED ARVASI AND HIS MEDICAL ARVASI IN TERMS OF PROTECTIVE MEDICINE

The cheapest and easiest way for human beings to cope with diseases is to take all necessary preventive measures before they catch the disease. It is not possible for doctors to eliminate all existing diseases, but they may have an effect on changing the course of diseases and the way people live. For a long time, Islamic scholars have conducted many studies on the precautions that people should take in order not to get sick or the treatment methods that patients should follow. One of the scholars working on the subject is Mullah Muhammed Arvasi. Molla Muhammed Arvasi is one of the important figures of Eastern Anatolia region who lived in the 18th century. He continued the tradition of the historical Arvasi family and carried out many studies on preventive medicine. One of the works that Arvasi has done is his famous work with the name "Medicine of Molla Arvasi". In this work, Molla Muhammed Arvasi points out various diseases and preventive medicine and makes some suggestions on their treatment methods. The treatment methods he offers are not chemical methods. In general, he recommends herbal remedies made with a mixture of various herbs grown in the region.

⁴² Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Yaşayan Diller Enstitüsü, nesimsonmez@gmail.com

In this study, after giving information about the life of the author, we will examine his suggestions about preventive medicine and treatment methods.

Keywords:

Medicine, Preventive Medicine, Molla Arvasi, Treatment, Folk Medicine

**MECMÛA-I KASÂİD VE GAZELİYYÂT'TA
(Süleymaniye Ktp. Hâlet Efendi Mülhakı 245)
BİRKAÇ İLAÇ TARİFİ**

*Sait Yilter*⁴³

ÖZET

İnsanlık tarihi ile birlikte insanoğlunun en önemli sorunlarından biri de sağlık olmuştur. Tıp ile ilgili ilk yazılı ve görsel kaynaklar tarihin ilk medeniyeti olan Sümerliler ile başlar. İslamiyet ile birlikte tıp alanındaki gelişmeler ve Anadolu'da özellikle Selçuklular tarafından kurulan ilk tıp fakültesi sağlığa verilen önemi göstermektedir. Osmanlı toplumunda da sağlık her zaman devletin önem verdiği konuların başında gelmiştir. 15.yüzyılda Anadolu ve Rumeli'nin birçok şehrinde "şifâ-hâne" adıyla anılan hastaneler kurulmuş, halk sağlığına büyük bir önem verilmiştir. 13. yüzyıldan itibaren tıp kitapları elyazması eserlerin içinde dikkat çekmektedir. Telif eserlerin yanında bu eserlerin önemli bir kısmı Arapça ve Farsça'dan Türkçe yapılan çevirilerdir. Bu tıp kitaplarında dönemin teknolojisine uygun ameliyat teknikleri, denenmiş ilaç tarifleri, tıbbi deneyler, çeşitli hastalıklar hakkında bilgiler yer alır. Bu kitapların içeriklerine bakıldığında oldukça gelişmiş bir tıp bilimi olduğu açıkça söylenebilir. Müstakil tıp kitaplarının yanında çeşitli konularda yazılmış mecmualarda sıklıkla sağlıkla ilgili konular ve ilaç tarifleri yer. Mecmua-ı Kasaid ve Gazeliyyat (Süleymaniye Ktp. Hâlet Efendi Mülhâkı 245) isimli eser aslında bir gazel ve kaside mecmuası olsa da içinde türlü konuları (tarih, dua, hadis, astronomi, ilaç tarifi...) ihtiva etmektedir. Mecmuanın yazarı belli değildir. Mecmuada dikkati çeken konulardan biri de ilaç tarifleridir. Yazar sıklıkla karşılaştığı hastalıklara iyi gelecek ilaç tariflerini not etmiştir. Mecmuada padişahlar için hazırlanmış bir sağlık kürü ile kaşıntı, ishal, Frenk uyuzu, inme ve sağırlık için ilaç tariflerine yer verilmiştir. Günümüzdeki gibi hazır ilaçlar olmadığı için, yazar tarafından eserin uygun bir yerinde (genellikle ilk ve son sayfalar) ilaç tariflerine yer verildiği görülür. İlaç tariflerinin verildiği bölümlerde "mücerrebdır" ifadesine sıklıkla yer verilir. Bu ifade daha önce ilacın denendiğine ve faydalı olduğuna işaret eder. Bu sebeple ilaç tariflerinin yer aldığı kitaplara "Mücerreb-nâme" ismi verildiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler:

Mecmua-ı Kasaid ve Gazeliyyat, tıp kitapları, sağlık, hastalıklar, ilaç tarifleri

⁴³ Dr. Öğretim Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü /University of Ağrı İbrahim Çeçen, Science & Letters Faculty, Turkish Language and Literature Department, Ağrı, Turkey / syltr71@gmail.com / ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3741-5712>.

**SEVERAL MEDICINE RECIPES
IN MECMÛA-I KASÂID VE GAZELİYYÂT
(Süleymaniye Library Hâlet Efendi Annex 245)**

ABSTRACT

Along with the history of humanity, one of the most important problems of human beings has been health. The first written and visual sources about medicine start with the Sumerians, the first civilization in history. With Islam, copies of medicine and the first medical faculty established by the Seljuks in Anatolia are of great importance to health. In Ottoman society, health has always been one of the most important issues for the state. In the 15th century, hospitals called "şifa-hane" were established in many cities of Anatolia and Rumelia, and great importance was attached to public health. Since the 13th century, medical books attract attention among manuscripts. In addition to copyrighted works, most these works are Turkish translations from Arabic and Persian. These medical books contain information about surgical techniques suitable for the technology of the period, tried drug descriptions, medical experiments, and various diseases. Considering the contents of these books, it can be clearly said that it is a highly developed medical science. In addition to the independent medical books, the magazines written on various subjects often include health-related topics and drug recipes. Although the work titled Mecmua-ı Kasa'id ve Gazeliyyat (Süleymaniye Library Hâlet Efendi Annex 245) is actually a gazal and kasida magazine, it contains various subjects (history, prayer, hadith, astronomy, medicine description...). The author of the magazine is not known. One of the striking issues in the magazine is drug descriptions. The author noted drug descriptions that would be good for the diseases he frequently encountered. The magazine includes a health cure prepared for the sultans and remedies for itching, diarrhea, syphilis, apoplexy and deafness. Since there are no ready-made drugs as today, it is seen that the author includes drug descriptions in a suitable place (usually the first and last pages) of the work. In the sections where the drug descriptions are given, the expression "it is in effect" is frequently used. This expression indicates that the drug has been tried before and is beneficial. *For this reason, it is seen that the books with drug descriptions are called "Mücerreb-name".* A simple drug recipe that falls between the pages of a magazine could be the cure for a global pandemic.

Keywords:

Mecmua-ı Kasa'id ve Gazeliyyat, *medical books, health, diseases medicine recipes.*

TERTİB-İ MUÂLECE'DE YER ALAN HASTALIK ADLARI

Dr. Öğretim Üyesi Ahmet ADIGÜZEL⁴⁴

ÖZET

Tıp alanında yazılmış Eski Anadolu Türkçesine ait eserler, tarihî bilim dilinin gelişiminin izlenebilmesi için çok önemli bilgiler barındırmaktadır. 14. yüzyıldan itibaren pek çok alanda başlayan önce tercüme, daha sonra yarı tercüme yarı telif ve nihayetinde telif olarak önemli birçok eser yazıldı. Toplum sağlığı gibi önemli bir konuda da bu tedrici süreç işlemeye başladı. Yarı tercüme yarı telif ve Türkçe telif eserlerin verilmiş olması hem bilim, dil bilim tarihi hem de dil araştırmaları açısından önemli olanaklar sunmaktadır. İncelenen eser Tertib-i Muâlece, tıp sahasında kaleme alınan 15. yüzyıl son evresine ait önemli bir sağlık kitabıdır. Dönemin edebi eserlerine oranla oldukça yalın, sade, anlaşılır bir dille yazılmıştır. Eserde hastalık adları, oldukça zengin bir biçimde işlenmiştir. Burada örülen dil, 15. yüzyılda cemiyetin terimleştirmede tasarım, düşünce gücünü, çevresini, doğayı gözlemleme özelliklerini, kelime ve terim yapmada izlediği yolları ve Tıp sahasında yazılan eserlerin genel dil ve üslup özelliklerini taşıması bakımından dikkate değerdir. Tertib-i Muâlece adlı eser 15. yüzyılda Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait genel tıp alanında kaleme alınan eser devrin hastalıkları, yapılabilecek tedavi yöntemleri ve ilaçların yapımı ile ilgili pek çok konuda zengin ve önemli bilgiler barındırmaktadır. Bu çalışmada, devrin hastalıkları ve bu hastalıkların hangi dil ile adlandırıldıkları tespit edildi. 15. Yüzyılda beyliklerin Türkçeye verdiği önem, tercüme, yarı tercüme yarı telif ve sonrasında Türkçe telif eserlerin yazılmasıyla gelişen Türkçe, İstanbul'un fethi ile yüksek ölçünlü bir oldu. Türk dilinin tarihî bilim dili olarak kaydettiği ilerlemeye ışık tutmak için metinde geçen Türkçe ve diğer dillere ait hastalık adları tespit edilerek yabancı olan bu isimlerin Türkçe karşılıkları araştırıldı.

Anahtar kelimeler:

Tertib-i Mu'âlece, Hastalık adları, Tıp, Terim Edinme Yolları, Eski Anadolu Türkçesi

DISEASE NAMES IN THE TERTİB-İ MUÂLECE

Abstract

The works of Old Anatolian Turkish written in which the field of medicine, contain very important information in order to follow the development of the historical science language.

Translation started in many fields from the 14th century onwards, Later, many important works were written as half translation, half copyright and eventually copyright.

This gradual process started to work on an important issue such as public health. The submission of semi-translated, semi-copyrighted and Turkish copyrighted works offers important opportunities in terms of both the history of linguistics and language research Tertib-i Mu'âlece which is an important medical book written in the field of medicine, belonging to the last phase of the 15th century. Compared to the literary works of this period, it was written that a very clear, plain and understandable language. In the work, the names of diseases are very richly discussed.

⁴⁴ Iğdır Üniv. Fen Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı,
ORCID 0000-0002-8438-5598aadiguzel@hotmail.com

The language we can see here in which the 15th century terminology of society; It is remarkable in terms of its design, power of thought, environments, its characteristics of observing nature, the ways it follows to making words and terms, and the general language and style of at which the works written in the medical field. Tertib-i Muālece is a work written in the field of general medicine belonging to the Old Anatolian Turkish period in the 15th century. It also contains rich and important information on many issues that is related to the diseases of the age, the treatment methods that can be applied and the production of drugs. In this study, the diseases of the age and the language, by which these diseases were named, were determined. In the 15th century, the importance given to Turkish increased in the principalities. After that; Turkish developed with translation, semi-translation, semi-copyright and later by writing Turkish copyrighted works. This situation created a high level of connection with the conquest of Istanbul. In order To shed light on the progress made by the Turkish language as a historical and scientific language, The disease names in Turkish and other languages mentioned in the text were determined. The Turkish equivalents of these foreign names were investigated.

Keywords:

Tertib-i Muālece, Disease names, Medicine, Ways to Get Terms, Old Anatolian Turkish

ÇAĞDAŞ İSLAM DÜŞÜNCESİNDE GELENEKSEL İSLAM TIBBINA YAKLAŞIM BİÇİMİ (FAZLURRAHMAN ÖRNEĞİ)

Dr. Öğrt. Üyesi Saadet Altay⁴⁵

ÖZET

Geçmişten günümüze İslam'da sağlık ve özelde Tıp bilimi ile ilgili konular insanın en temel sorununu teşkil ettiği için doğal olarak hep gündemde olmuştur. Uzun tarihi dönemlerde toplu halde yaşayan insanların, sağlıklı bir yaşam sürmeleri için gerek beslenme ve gerekse hastalık durumlarında tedavi olmakla alakalı, geçmiş toplumların tecrübeleri ile birlikte, Müslüman tıbbının kendisine has orijinal bir tarafının olup olmadığı şüphesiz hep merak konusu olmuştur. Bu çerçevede pek çok çalışmanın yapıldığı da bilinmektedir. Bu tebliğimizde modern dönemin önemli İslam düşünürlerinden sayılan Fazlurrahman'ın konuyla ilgili düşünceleri ele alınacaktır.

APPROACH TO TRADITIONAL ISLAMIC MEDICINE IN CONTEMPORARY ISLAMIC THOUGHT (EXAMPLE OF FAZLURRAHMAN)

Abstract:

From past to present, issues related to health in Islam and especially Medical science have naturally always been on the agenda since they constitute the most fundamental problem of man. It has undoubtedly been a question of whether there is an original aspect of Muslim medicine, together with the experiences of past societies, regarding nutrition and treatment in cases of illness for people living together in long historical periods to live a healthy life. It is known that many studies have been carried out within this framework. In this paper, the thoughts of Fazlurrahman, one of the important Islamic thinkers of the modern period, will be discussed.

⁴⁵ Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Kelam ve Mezhepler Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

EMRÎ DÎVÂNÎ'NDA TABABETLE İLGİLİ KULLANIMLAR

Ömer Faruk GÜLER⁴⁶

ÖZET

Hastalıklar ve onların tedavi yöntemleri, zaman içerisinde farklılık gösterecek de insanlığın var oluşuyla birlikte ortaya çıkmış ve insanlıkla beraber varlığını devam ettirecek hususlardır. Diğer bazı hastalıklar yanında özellikle günümüzde tüm dünyayı etkisi altına alan “Covid-19” gibi öteden beri zuhur eden çeşitli salgın hastalıklar, insanları derinden etkilemiştir. İnsan hayatıyla bu derece iç içe olan hastalık ve tedavi ile ilgili unsurlar zaman zaman edebî metinlerde konu olmuştur. Sosyal hayata dair önemli örnekler barındıran “Klasik Türk Şiiri”nde de tababet ile ilgili hususların çeşitli tasavvur ve hayaller oluşturma maksadıyla sık sık kullanıldığı söylenebilir. Bu bağlamda XVI. asrın önemli Osmanlı şairlerinden olan Emrî'nin, Dîvân'ı bir incelemeye tabi tutulmuştur.

Çalışmamızda Emrî'nin eseri detaylı olarak irdelenmiş ve eserde geçen tababetle alakalı unsurlar sınıflandırılarak mercek altına alınmıştır. Yapılan çalışma ile bir klasik Türk edebiyatı şairinin bu unsurlardan ne derece ve nasıl yararlandığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bununla beraber Dîvân'da bahsedildiği kadarıyla şiirlerin kaleme alındığı dönemde ne tür hastalıkların ve hangi tedavi şekillerinin var olduğu incelenmiştir. Sonuç olarak Emrî'nin şiirlerinde tababete yönelik güzel örnekler verildiği ifade edilebilir. Yapılan bu çalışmanın ileride yapılacak daha detaylı araştırmalar için yararlı olacağı kanaatindeyiz.

Anahtar Kelimeler:

Klasik Türk Şiiri, Emrî, Dîvân, tababet, hastalık, tedavi.

Medical Uses in the Emrî's Dîvân

Abstract

Diseases and their treatment methods, although they differ over time, are issues that emerge with the existence of humanity and will exist with humanity. In addition to some other diseases, various epidemic diseases such as "Covid-19" which have affected the whole world recently have deeply influenced people. Elements related to illness and treatment that are so intertwined with human life that they have been mentioned in literary texts occasionally. It can be claimed that in “Classical Turkish Poetry”, which contains important examples of social life, medical issues are

⁴⁶ Arş. Gör., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, TDE Bölümü. ofguler@agri.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6697-556X>

frequently used to create various imaginations and dreams. Within this context, Dîvân of Emrî, one of the important Ottoman poets of the 16th century, has been examined.

In our study, Emrî's work was examined in detail and the medical-related elements in the work were focused and classified. With this study, it has been tried to determine to what extent and how a classical Turkish literature poet benefited from these elements. Moreover, as far as it is mentioned in Dîvân, what kind of diseases and treatment methods existed in the period when the poems were written were examined. As a result, it can be stated that good examples of medicine are given in Emrî's poems. We believe that this study will be useful for more detailed studies to be conducted in the future.

Keywords:

Classical Turkish Poetry, Emrî, Dîvân, medicine, illness, treatment.

3. OTURUM

SAĞLIKLA İGİLİ ARAPÇA TEBLİĞLER

Moderatör Doç. Dr. Nesim SÖNMEZ

- Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ALİ,** تاريخ الطب والأطباء في العصور الوسطى في جنوب وشرق الأناضول،
- Dr. Öğr. Üyesi Amer ALDERSHEWİ,** عقد الإجارة في زمن كورونا،
- Dr. Öğr. Üyesi Ahmet HAMİTOĞLU,** الحلول الوقائية للبدانة من منظور القرآن الكريم والسنة النبوية،
- Dr. Öğr. Üyesi Ahmad NAJİB,** هدي القرآن في البعد الصحي للإنسان،
- Dr. Öğr. Üyesi Mücahit ELHUT,** آيات الشفاء في القرآن بين التفسير والعلم،
- Dr. Şâvîş Muhammed MURAD,** مقاصد الشريعة في حفظ صحة البدن من خلال الطهارة،

تاريخ الطب والأطباء في العصور الوسطى في جنوب وشرق الأناضول

Orta Çağ'da Güney ve Doğu Anadolu'da Tıp ve Hekimlik Tarihi

Dr.Öğr. Üyesi Hüseyin ALİ*

الملخص

في هذا البحث سنتحدث عن تاريخ الطب والأطباء في العصور الوسطى في جنوب شرق الأناضول حيث أدرك المسلمون أهمية الطب فاعتنوا به كثيراً وظهر في المجتمع الإسلامي منذ ولادته اتجاه يدعو للعناية بالجسم وحفظ الصحة، كما وأفاد العلماء المسلمون كثيراً من تراث من سبقهم لا سيما مؤلفات اليونان الطبية ككتب أبوقراط، وجالينوس وغيرها من حكماء اليونان، كما أفادوا من التراث السرياني، حيث كان يعيش في جنوب وشرق الأناضول عدد كبير من السريان والصابئة الذين اهتموا بمهنة الطب، وعلا شأنهم في الشرق، وقد ترجم ابن أبي أصيبعة لعدد كبير من أطبائهم. ومن هؤلاء الأطباء نذكر عبد الباسط بن خليل بن شاهين زين الدين الملقبي له كتاب شرح قانونه للجغميني في الطب وإبراهيم حقي بن درويش عثمان الحسن قلعه وي الأرضرومي له كتاب إختلاج نامة في الطب و مصطفى بن يوسف بن عمر الأرضرومي له كتاب المنتخب في الطب وصدقة بن منجا بن صدقة السامري الأخلطي الطبيب الحكيم المتكلم المعروف بالسامري المتوفي بمدينة حران سنة 620هـ/1223م من تصانيفه مقالة أجابه فيها عن مسائل طبية سأل عنها الأسعد المحلي و نهاية الأفكار ونزهة الأبصار في طب العيون. وعبد العزيز بن عبد الجبار بن عمر فخر الدين الخلاطي، الحكيم الطبيب. ومحمد بن يوسف بن عبد الله بن محمود الجزري وإسحاق بن علي الطبيب الرهاوي وهو طبيب فاضل متقدم العصر وحسنون الطبيب الرهاوي والطبيب الحاذق عماد الدين أبو عبد الله محمد بن عباس ابن أحمد الربيعي الديسري ومن أهم العلماء الذين برزوا في الطب علماء حران فقد برز في مدينة حران أطباء كثر نذكر منهم ثابت بن قرة برع في علوم عديدة، في مقدمتها الطب، وأصبحت مصنفاته محل اهتمام طلاب الطب في مدينة حران وخارجها، واشتهر ثابت بن قرة بعلاج الكثير من الأمراض، وخاصة الأمراض الجلدية، وكذلك اشتهر ابنه سنان بن ثابت بن قرة وحفيده ثابت بن سنان بن قرة وغيرهم ممن سنذكرهم في هذا البحث.

كلمات مفتاحية: الطب، العصور الوسطى، جنوب وشرق الأناضول، حران، ثابت بن قرة.

History of Medicine and Physicians in Southern and Eastern Anatolia

Abstract

The research comprises the historical aspects of medicine and it's professionals during the recent centuries (620)in eastern and southern of Anatolia as the muslims discovers the significance of medication they put more emphasis on it, which yielded the kind of islamist that calls for the improvement of body and health protection.

So also many Islamic scholars benefited from the books written by Greece in the field of health and its medication authors like "Abkraat" and "galleons" and many grecian physicists.

They also intimidates from "Assaryaniy" due to the fact that there lived in southern eastern part of Anatolia huge number of "Assaryaniyyun and "Assa'iba" whose total emphasizing and encouragement relays on physiological aspects of medication so they're well known to that.

Ibn Abi usaibi'ah have translated to many of their physicists. Peoples like Abdulbasid bn kalil bn shahini zainud dini Almaladiy who translates the book of "Kanujah"by jagmini in the field of medication. also Ibrahim hakki bn darwish usman alhassan kal'awiy Al'ardarumiy he has book titled "ikhtilaj namah in medication " and mustafa bn Yusuf bn umar Al'ardarumiy has the book "the exclusives of medication" and sadaqah bn munjah bn sadaqah assamiriy al'akladiy the wisdomatic doctor and ideologists who was popularly knowns as Assarimy died at harran 1223 AD/620AH

with in books response he have made to the question of Al'as'ad in the field of medicine also the book of "nihayatul afkar wanazhatul absar fi dibbil uyun " the The end of ideas and the solution of eyes in ophthalmology" and Abdulaziz bn Abduljabbar bn umar fakrud din alkiladiy wisdomatic doctor. Also Muhammad bn Yusuf bn Abdullah I bn mahmud aljazariy, ishaka bn Aliyu The eloquent doctor of leprocy and resonable doctor imadud din abu Abdullah Muhammad bn Abbas ibn Ahmad arrub'iy addunaisiriy.

Harrana's scholars also are well known for the knowledge of health and medication people like Thabit Bin Qurrah he has knowledge varieties of which he knows medication much that is why medical students are rushing to his books in and out of harran! Thabit Bin Qurrah is also famously called the healer of many diseases! Especially skin disease!

Also his son and grandson sinan bin Thabit Bin Qurrah and Thabit Bin are famously known amongst much more that will be discussed in this noble research!

Key words:

Medicine, the Middle Ages, Southern and Eastern Anatolia, Harran, Thabit Bin Qurrah.

فسخ عقد الإجارة في زمن كورونا

Dr. Öğr. Üyesi Amer Aldershewi⁴⁹

ملخص

أدى ظهور جائحة كورونا أو ما يسمى بـ (COVID-19) إلى حدوث أضرار اقتصادية واجتماعية كبيرة، الأمر الذي دفع الدول للسعي إلى الحد من تلك الآثار قدر استطاعتها، وقد تسببت طريقة انتقاله بين الأشخاص إلى قيام الدول بفرض حظر التجوال على الناس إما حظراً كلياً أو جزئياً، مما تسبب بتعطيل الكثير من العقود التجارية كإيجار الفنادق والمحلات والبيوت التي قد تم إيجارها وعجز المستأجر عن الوصول إليها بسبب حظر التجوال الذي قد فرض عليهم، أو عجزوا عن دفع أجرها بسبب تعطل أعمالهم التي كانت وسيلتهم لدفع رسومهم التجارية، وللفقهاء في مثل هذا الأوضاع أقوال في فسخ عقد الإجارة بعد اتفاقهم على لزوم عقد الإجارة، فقد أجاز الحنفية فسخ الإجارة بأعذار طرفي العقد الخاصة، والمالكية أجازوا ذلك بالأعذار القاهرة كالخوف وأمر السلطان، وكذلك الحنابلة لم يميزوا فسخ الإجارة بالأعذار الخاصة إلا إذا كانت الفسخ بعذر عام أو خوف، أما الشافعية فإنهم لم يأخذوا بهذه الأعذار ولم يميزوا فسخ عقد الإجارة إلا إذا كان العذر في العقود عليه، وعند إسقاط أقوالهم على أرض الواقع فإن الذين لم يتأثروا بهذا الوباء لا يجوز لهم طلب فسخ عقد الإجارة، أما المتأثرون بشكل جزئي أو بشكل كلي فإن لهم طلب فسخ العقد بسبب الضرر الذي وقع عليه، بتفصيل يأتي في ثنايا البحث، والحمد لله رب العالمين.

الكلمات المفتاحية:

الإجارة- الحظر- كورونا- العقود التجارية- الضرر.

Termination of the Lease Contract During the COVID-19 Pandemic

Abstract

The advent of the COVID-19 pandemic has caused huge damage to the economic and social aspects of life. It has prompted countries to seek to limit these effects as much as possible. However, the way the virus gets transmitted between people has forced countries to impose a curfew on people either completely or partly. This caused suspension of many leasing contracts, such as hotels, shops, and houses that had been rented, but the tenants were not able to access them due to the curfew imposed on them, or they were unable to pay their rents due to the pause of their jobs, which was their means to pay their rental fees. The jurists in such situations have different opinions regarding the termination of the lease contract. However, they have agreed on the binding of the lease contract. As per the Hanafis school, the termination of the lease contract is permitted after considering the personal circumstances. As per the Malikis, the lease contract can be terminated if a force majeure arises such as fear or an order from the ruler. However, the Hanbalis did not consider the personal circumstances to allow the termination of the lease contract unless the termination was with a general excuse or fear. As per the Shafi'is, they did not take these excuses and did not allow the termination of the lease contract unless the excuse was in the object of the contract. Thus, through applying the jurist's opinions to the contemporary situation, it can be said that those who have not been affected by this pandemic cannot request a termination of their lease contract, while those who have been affected either

⁴⁹ Dr. Öğr. Üyesi. AMER ALDERSHEWI. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi.
alder@agri.edu.tr

partially or completely can request to terminate their lease contract because of the damage that occurred to them .

Keywords:

Curfew - Covid-19 - lease contracts - damage.

الحلول الوقائية للبدانة من منظور القرآن الكريم والسنة النبوية

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet HAMİTOĞLU¹

ملخص

تناول القرآن الكريم حياة الإنسان من كل الجوانب على كل الأصعدة سواء الحياة الاجتماعية والإقتصادية والسياسية والصحية؛ لما يمثله الإنسان من أهمية بالغة في هذه الحياة الدنيا إذ هو خليفة الله سبحانه وتعالى في أرضه كما قال تعالى: ﴿ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ﴾ [يونس:14] حيث ذكر المفسرون؛ أي إن الله سبحانه وتعالى جعلكم أيها الناس لينظر أين عملكم من عمل من هلك من قبلكم من الأمم بذنوبهم وكفرهم بربهم، تحتذون حذوهم، فتستحقون من العقاب ما استحقوا، أم تحالفون سبيلهم فتؤمنون بالله ورسوله وتقرّون بالبعث بعد الممات²، وجسد الإنسان وروحه هو أمانة الله عند هذا الإنسان؛ إذ لم تسمح له الشريعة الإسلامية إيذاء هذا الجسد وهذه الروح بأي طريقة أو وسيلة كانت إكراماً لهذا الإنسان، لذلك أورد القرآن الكريم كثير من الآيات التي تدل على المحافظة على الجسد والروح معاً. إن الإفراط في الطعام والشراب يعتبر من أهم وسائل إيذاء الجسد وقد يؤدي هذا الإفراط إلى الموت لا سمح الله تعالى. وقد حذر النبي صلى الله عليه وسلم من ذلك فقال: (ما ملأ ابن آدم وعاء شراً من بطنه بحسب ابن آدم لقي ما تيق من صلبه فإن كان لا بد فاعل ففعل طعامه وثلث لشرابه وثلث لنفسه)³ وهذا الحديث أصل من أصول الطب والوقاية الجامعة، وأساس الصحة المانعة؛ لأن فيها لعناية بهذا الجسد والمحافظة عليهم ما يؤذي، وهو من الوسائل التي تحفظ للإنسان صحته ونشاطه ألا يبلغ ويبلغ في طعامه إلى مستوى الشبع المفرط؛ من أجل أن لا يضيّق التنفّس به، وبالتالي سيؤثر سلباً على باقي الأعضاء والجسد مادياً ومعنوياً، وهذا سينعكس سلباً على العبادات وتتأثّر عن أدائها ومن خلال هذه المعطيات والدلائل القرآنية والنبوية جاء تمهدها لدراسة بعنوان (الحلول الوقائية للبدانة من منظورها لقرآن الكريم والسنة النبوية) للمشاركة في مؤتمر (أحمد هاني الدولي الرابع الطب والصحة الوقائية في الإسلام)، حيث تندرج هذه الدراسة تحت محور "الطب والصحة الوقائية في ضوء القرآن والسنة، وذلك للمساهمة في الحد من تفاقم البدانة (السمنة) لدى الإنسان، والتيل ربما تتفاقم عنده دون أن يشعر بها، وتؤدي إلى هجوم الأمراض وقتل النفس، لذلك جاءت الحلول القرآنية لتوضيح ضال أمور المهمة التي من شأنها تحافظ على سلامة الجسد الإنسان. ويكون الواجب على الإنسان إتباعها للحماية والمحافظة على صحته وسلامة جسده وركزت هذه الدراسة على وضع مجموعة من الحلول التي ذكرها الله سبحانه وتعالى لحفظ الجسد، وعدم إهماله وإفراطه في الطعام والشراب، واشتملت الدراسة على مقدمة أوضحت فيها أهمية الإنسان ومنزلته، وكيفية المحافظة على صحته. ثم تناولت البدانة أسبابها وخطرها على الفرد والمجتمع، ثم تناولت أهمية عدم الإسراف في الأكل والشرب، ثم تناولت أهمية الصيام للإنسان ومساهمة في الحد من البدانة. ثم تناولت أهمية التربية البدنية وممارسة الرياضة الجسدية والحث على استمراريتها. ثم الخاتمة التي ذكرت فيها أهم ماتوصلت إليه هذه الدراسة، وهنا جدير أن نذكر أننا في دراستنا اعتمدنا على بعض المصادر الطبية، والمصادر التي تهتم بصحة الإنسان، وبعضها باللغة الإنكليزية و مترجمة؛ لأهميتها وموافقتها للأحاديث النبوية التي أكدت على ذلك.

أهمية الدراسة: تكمن أهمية هذه الدراسة من أهمية الإنسان ومكانته التي منحه الله سبحانه وتعالى له حيث أنه خليفة في الأرض، وإن جسد هذا الإنسان له قدسيته عند خالقه جل جلاله فلا يجوز إيذائه وإن المحافظة عليه واجب على الإنسان.

¹ Doktor Öğretim Üyesi Ahmet Hamitoğlu-Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi/İslami İlimler Fakültesi/Temel İslam Bilimleri Bölümü/Tefsir Anabilim Dalı- ahamitoglu@agri.edu.tr

(2) الطبري، محمد بن جرير، جامع البيان عن تأويل أي القرآن، تح: بشار عواد معروف وعصام فارس، (بيروت: مؤسسة الرسالة، ط1، 1415هـ - 1994م)، 193/4،

(3) أحمد بن حنبل، أبو عبد الله أحمد بن محمد بن حنبل بن هلال بن أسد الشيباني (ت. 241هـ)، مسند الإمام أحمد بن حنبل، تح: شعيب الأرنؤوط - عادل مرشد، وآخرون، (مؤسسة الرسالة، ط1، 1421هـ - 2001م)، 422/28.

هدي القرآن في البعد الصحي للإنسان

Dr. Öğr. Üyesi Ahmad Najib⁴

ملخص:

تعدّ الصحة من أهمّ النعم التي أنعم الله بها علينا لإنسان؛ فهي التي تجعله قادراً على مباشرة حياته بشكل طبيعيّ وسليم، ورغم أنّ القرآن الكريم ليس كتاباً متخصصاً في العلوم الطبية إلا أنّه أشار إلى جملة من الإرشادات والتوجيهات الصحيّة التي من شأنها الحفاظ على اللياقة الإنسانيّة في مختلف الجوانب، وقدّم الجانب الوقائيّ على الجانب العلاجيّ؛ لمواجهة الأمراض المتنوّعة.

لقد حرص القرآن الكريم على إبراز البعد الصحيّ للإنسان، والذي هو جانب من جوانب اهتمام القرآن بهذا المخلوق العظيم، واعتنى بذلك أيّما اعتناء، ووضّح ذلك وبينه من عدّة جوانب، تشمل الجانب البدنيّ، والنفسيّ، والعقليّ، وتحدّث عن ذلك بدقّة، واعتنى بإبراز مواطن الداء، ووجّه إلى الدواء عبر الوقاية والعلاج كأسلوب من أساليب المحافظة على النّفس من العلل والأمراض التي قد تعتري الإنسان، فمن الآيات الكريمة الواردة في شأن المحافظة على صحّة الإنسان البدنيّة في ظاهر الجسد وباطنه، قوله تعالى: ﴿وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾ {النساء: 29}، وقوله تعالى: ﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ﴾ {الأعراف: 31}، ومن الآيات الكريمة الواردة في شأن المحافظة على الصحّة النفسيّة، والتي تنمّي ثقة الإنسان بنفسه، وتبثّ فيه الطمأنينة، قوله تعالى: ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ﴾ {الأنعام: 82}، ومن الآيات الكريمة الواردة في شأن المحافظة على صحّة الإنسان العقليّة، و تفتح له أفقاً واسعاً، وتنمّي قدراته ومداركه التفكيرية، قوله تعالى: ﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ﴾ {العلق: 1}.

وبناءً على ما تقدّم فقد رأيت أنّ أسلّط الضوء على تلك النّظرة التربوية العلاجيّة في آيات الدّكر الحكيم؛ لمعالجة ما يطرأ على النّفس البشريّة من تغيّرات مرضيّة على كافّة الأصعدة، وذلك من خلال استقراء مواضع ورود ذلك في القرآن الكريم، والتي تكشف عن عظمة ديننا، وشموليّته من خلال اعتنائه بالإنسان كبنيان عظيم، والمحافظة عليه من كلّ ما من شأنه أن يهدم ذلك البيان.

الكلمات المفتاحية: الصحّة، البدني، النفسي، العقلي، الوقاية، العلاج.

GUIDANCE OF THE QUR'AN IN THE HEALTHY DIMENSION OF HUMAN

Abstract:

Health is one of the most important blessings that Allah has bestowed upon man. It is what makes him able to lead his life naturally and properly, and although the Holy Qur'an is not a book that specialized in medical sciences, it referred to a set of health instructions and directives that would preserve human fitness in various aspects, and provided the preventive aspect on the curative side To confront various diseases.

The Holy Qur'an has been keen on highlighting the health dimension of the human being, which is one of the aspects of the Qur'an's interest in this great creature, and has taken care of that with utmost care .

It includes the physical, psychological, and mental aspect, and it has talked about that in detail , and took care of highlighting the areas of disease, and directed to medicine through prevention and treatment as a method of self-preservation from ills and diseases that may afflict a person .

Among the noble verses that talked on the matter of preserving a person's physical health from the outside and inside of the body, is the the word of the Almighty which says said:

⁴ Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi.

“ Do not kill each other, for God is merciful to you .{An-Nisa: 29} ,and the sayings of the mosthigh : "Eat and drink, and do not be extravagant, because he does not love extravagant {Al-Aa'raf: 31}.

And also among the Noble verses that talked on the matter of preserving a person's physical health and make one have self confidence in himself and hope is the sayings of the mosthigh:

"Those who believe and do not mix their belief with injustice - those will have security, and they are [rightly] guided.. (Al-An'aam: 82) .

And among the Noble verses that talked on the matter of preserving one mental health is that in which The Almighty said: Read in the name of your Lord who created {Al-Alaq: 1} .

Based on the above, you've seen that I shed light on that curative educational view in the verses of the Wise Remembrance (Al-Qur'an) . To address the satisfactory changes occurring to the human psyche at all levels, by extrapolating the places that are mentioned in the Holy Qur'an, which reveal the greatness of our religion and its comprehensiveness through its care for the human being as a great structure, and preserving it from everything that would destroy that statement.

Key words : Health, Physical, Psychological, Mental, Prevention, Treatment/cure

آيات الشفاء في القرآن بين التفسير والعلم
(Kuran'da Tefsir Ve Bilim Arasındaki Şifa Ayetleri)
Dr. Öğr. Üyesi Mücahit ELHUT¹

الملخص

إن الله عز وجل أرسل الأنبياء وأنزل معهم الكتب المقدسة منار حياة لا كتب عبادة فحسب، والقرآن الكريم عني بحياة المسلمين على الخصوص والإنسانية على العموم بكل جوانبها، فنظم كل ما يحتاج للتنظيم من مجالات الحياة، ومن هذه المجالات بل أهمها وتعتبر عمادا لباقي المجالات الصحة، فهي أساس الحياة والعبادات والمعاملات، وتتغيرها تتغير الأحكام، ويختل النظام، فجاءت بعض آيات القرآن الكريم عرفت بآيات الشفاء، اختلف المفسرون في عددها وفي تحديدها، ومن ثم كثرت الأقوال والبحوث العلمية التي تحدثت عنها، وفي هذا البحث، سأحاول جمع أقوال المفسرين في آيات الشفاء، ومن ثم أعرض رأي العلم اليوم فيها، ومدى أهمية تطبيقها في حياتنا اليومية، وخاصة أن البعض وصف أنه آيات للحفظ من بعض الأمراض والآفات، والذي يعرف في أيامنا بالطب الوقائي، فما هي آيات الشفاء؟ وما هو عددها؟ وما فائدتها؟ وما هو القول العلمي الصحيح بها؟، وغيره من الأسئلة سيتم عليه الإجابة في هذا البحث.

**VERSES IN GLORIOUS QURAN RELATED TO HEALTH (SANITY) BETWEEN
IN THE EYES OF INTERPRETATION AND SCIENCE (ILM)**

Abstract

Allah the Almighty sent prophets with sacred books to enlighten life not only books for worship. The Glorious Quran Took care of the life of Muslims especially, and humanity in general in all its sides. Quran organized whatever fields of life need to be organized. The most important field, which is considered the column of all fields of life: health. But if health is changed, provisions would be changed, and the life system would disrupt too. So some Qoranic verses (Ayat) were revealed known as healing verses. Then I offer to you the views of science of today corresponding to it (health).

Interpreters differed in estimating the number of verses or their specifications. After that, many sayings and scientific researches dealt with this topic. In this research, I'll gather the interpreter's sayings related to health verses. Then I'll show the opinion of science of today about it and the necessity of manipulating it in our daily life.

Especially that some of the verses were portrayed as verses preservation from some illnesses and Verses for the preservation from disastrous diseases, which is known nowadays as The Preventive Medicine. By this declaration, we can ask what are the verses of Health (shifa)? And how many are they? What is their influence and interest or benefit? What is the true scientific idea about them? There are other questions, which will be answered later in this research Health is the essence of life, worship deeds and transactions.

¹ Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi.

عام 2013م، العنوان البريدي: 05433683988. murad1980m1980@gmail.com.

Islamic law came seeking with its provisions and legislations regarding what is good for people in the present and future, by bringing interests to them and warding off evil from them, Preserving the human body and protecting it from disease is among the purposes by which one's is preserved His religion, his soul, his mind, his offspring, and his wealth are preserved from perdition, which are the five objectives. And under the item "Hygiene in Islam and its benefits in terms of health and preventive medicine" And Islam's interest in it in its laws, rules and etiquette, In this study, we will search for the most important objectives of Sharia in preserving the health of the body Through the statutes, duties and Sunnahs of purity, which the command to comply with and to do or forbid. To include the purposes of Sharia from toilet etiquette, Sunnahs of fitrah, ablution, bathing and dust, and the most important health and preventive benefits in them, It will discuss under the purpose of God succeeding man and achieving man through slavery.

Key Words:

Legislative purposes, the health, The hull, disinfection, protection.

دور مؤسسات الوقف الصحي في تفعيل الرعاية الصحية: آفاق مستقبلية

Mr. Suheyib ELDERSEVI-Mr. Abdullah ELDERSEVI- Dr. Öğr. Üyesi. Amer
ALDERSHEWI

56 عامر الديرشوي

57 صهييب عبدالله الديرشوي

58 عبدالله محمد نافع الديرشوي

تلخيص

يعد الوقف من الأعمال الصالحة التي شرعها الإسلام، ورغب فيه، كما أنه يعتبر سمة من سمات المجتمع الإسلامي، وأحد أنظمتها التكافلية الاجتماعية المهمة، وقد تنوعت إسهاماته - في التاريخ الإسلامي - وتعددت أنماطه وأغراضه بما يخدم احتياجات المجتمعات الإسلامية، ولعل مجال الرعاية الصحية من المجالات المهمة الذي كان للوقف دور بارز ومشهود في تقديم الخدمات الصحية للمرضى من جهة، والنهوض بعلم الطب وتعليمه من جهة أخرى، فعن طريق الأوقاف أنشئت المؤسسات الصحية الوقفية كالبیمارستانات (المستشفيات) ووقفت عليها الأموال لتلبية احتياجاتها، ولضمان استمرارية تقديم خدماتها، ولم تقتصر تلك المستشفيات على تقديم العلاج والدواء، بل تطورت لتصبح مراكز تعليمية أظهرت تفوق المسلمين علمياً وعملياً. ومنذ ظهور جائحة كورونا أو ما يسمى بـ (COVID-19)، تكافح جميع دول العالم للقضاء عليه، وتخفيف آثاره الاجتماعية والاقتصادية السلبية التي بلغت مستويات لا تطاق. ومن الواضح أن التعاون الدولي - بين الدول والمؤسسات العالمية - يعد أمراً ضرورياً لمواجهة هذا التحدي العالمي، وقد تم اقتراح العديد من الحلول المختلفة التي من شأنها أن تخفف من حدة الأوبئة الصحية بشكل عام ووباء كورونا بشكل خاص. وبالنظر في الحلول الشرعية لمعالجة ومكافحة الأوبئة الصحية، نجد أن مؤسسات الوقف الصحي يمكنها أن تلعب دوراً أساسياً وقوياً في هذا الميدان الشاق. وتهدف هذه الدراسة إلى تغطية الدور الذي ساهم به مؤسسات الوقف في الجانب الصحي قديماً، وأثره في العصر الحديث مع الرسم لآفاق مستقبلية له مع عرض لبعض المبادرات الوقفية في الجانب الصحي التي من شأنها أن يرسم طريقاً لمستقبل أفضل. ومن المتوقع أيضاً أن تحدد نتائج هذه الدراسة اتجاهات جديدة للبحوث المستقبلية في مكافحة الأوبئة الصحية وذلك بالاعتماد على مؤسسات الوقف الصحي.

الكلمات المفتاحية:

مؤسسات الوقف الصحي - الرعاية الصحية - الأوبئة الصحية - جائحة كورونا - البیمارستانات.

The Role of Health Waqf Institutions in Combating Health Pandemics: Future prospects

Abstract

Waqf is one of the righteous deeds that Islam legislated and desires. It is considered a distinguished feature of the Islamic community, and one of its important social solidarity systems. Its contributions - in Islamic history - have varied in its patterns and purposes, it aimed to serve the needs of Islamic societies. The field of health care is one of the areas in which the Waqf had played a significant role in providing health services to patients on one hand and advancing the science of medicine and its education on the other hand. This is said since through the Waqf system, institutions were established such as hospitals, and funds were allocated to them to meet their needs and to ensure the continuity of providing their services. These hospitals were not limited to providing treatment and medicine but rather developed

56 دكتور في جامعة آغري إبراهيم ججن. alder@agri.edu.tr

57 مدقق شرعي في شركة رقابة للاستشارات الشرعية - أمريكا. Suhaib3991@gmail.com

58 طالب بكالوريوس في جامعة قطر. Abo513@hotmail.com

into educational centers that showed the superiority of Muslims scientifically and in practice. However, since the advent of the COVID-19 pandemic, many countries have been struggling to eradicate it and extenuate its adverse socio-economic effects on the world. It has been acknowledged that international collaboration is necessary to face this global challenge and a lot of methods have been suggested for funding and tackling the problems at hand. Numerous solutions have been proposed that would alleviate health pandemic in general and the Corona pandemic in particular. Looking at Shari'ah solutions to solve and combat health pandemics, it is found that the health Waqf institutions can play a fundamental and powerful role in this arduous field. This study aims to cover the role that the health Waqf institutions played in the ancient eras and its impact in the modern era. It aims to draw up future prospects and to present some Waqf initiatives in the health aspect that would chart a path to a better future. It is also expected that the results of this study will define new directions for future research in combating health pandemics, by relying on the health Waqf institutions.

Keywords:

Health Waqf institutions - Health care - Health pandemics - Covid-19 pandemic.

IV. ULUSLARARASI AHMED-İ HÂNİ SEMPOZYUMU SONUÇ BİLDİRGESİ

AİÇÜ Rektörlüğünün en sahipliğinde ve İslami İlimler Fakültesinin organizasyonunda online dijital ortamda gerçekleştirilen “İslam’da Sağlık ve Koruyucu Hekimlik” temalı **4. Uluslararası Ahmed-i Hani Sempozyumu**’nu bazı bireysel teknik aksaklıklar dışında sorunsuz ve başarılı bir şekilde tamamlanmıştır.

Online olarak gerçekleştirilen sempozyumun 14 Kasım Cumartesi günü, teknik nedenlerle gecikmeli olarak saat: 11.00’de yapılan açılışına çok sayıda bilim insanının ve akademisyenin yanı sıra onur konuğu olarak; **Diyanet İşleri Başkanı Sayın Prof. Dr. Ali Erbaş, Ağrı Belediye Başkanı Sayın Savcı Sayan, AİÇÜ Rektörü Sayın Prof. Dr. Abdulhalik KARABULUT** Beyefendiler katılmışlardır.

Sayın Rektörümüz konuşmasında, Covid-19 pandemisi sürecinde bilim insanlarınca koruyucu tedbir olarak önerilen hijyen, mesafe ve maske gibi önlemler başta olmak üzere bir çok hastalığın önlenmesi ve tedavisinde dinin de bilimsel verilerle örtüşen tedbirler önerdiğini, dolayısıyla İslam söz konusu olduğunda din/bilim karışıklığı değil tersine din/bilim birlikteliği ve işbirliği çerçevesinde bilimin de dinden istifade edeceği çok şey bulunduğunu belirtirken, **Sayın Belediye başkanımız**, Bölgenin önemli tarihi ve ilmi şahsiyetlerinden olan Ahmed-i Hânî’nin isminin, adına düzenlenen bilimsel sempozyumlarla yaşatılmasından dolayı Üniversitemiz ve Fakültemiz yönetimine hususi teşekkürlerini arz ettikten sonra, Koruyucu Hekimlik açısından Kur’an’ın önerdiği, ruh ve beden sağlığını birlikte koruyan reçetelerin insanlığa verilmiş en önemli hediye olduğunu belirtti.

Sayın Diyanet İşleri başkanımız ise konuşmasında gerek genel anlamda sağlık ve gerekse özel anlamda koruyucu hekimlik sahasında Kur’ân ve Sünnet bütünlüğü içinde İslam’ın katkılarına dair son derece vâfi ve şâfi bir konuşma yaptı. Zarurât-i hamse adıyla bilinen din, akıl, can, nesil ve malın korunması esasları ekseninde İslam’ın, mükerrrem ve mükellef kıldığı insanoğlunun ruh, zihin ve beden sağlığını korumaya yönelik temel ilkelerine işaret etti.

Bu çerçevede, bilhassa bugün insan topluluklarını kasıp kavuran Covid-19 pandemisi bağlamında, İslam’ın beden ve çevre temizliğine verdiği öneme işaret etti; temizliğin iman kaynaklı ve imanın yarısı olarak görüldüğünü, eğitime vurgu yapan ilk ayetlerin hemen ardından temizliğe vurgu yapan ayetlerin indiğini, hastalığa karşı önleyici tedbirler alınmasının ya da bilimsel-tecrübî tedavi yöntemlerine başvurulmasının kader inancına aykırı olmadığını şerî naslar ve tarihi uygulamalarla tatmin edici biçimde dile getirdi.

Teknik sebeplerden dolayı gecikmeli olarak başlayan açılış oturumun ardından, aynı gün öğleden sonra saat 13.00 itibarıyla bilimsel oturumlara geçildi. İki güne yayılan ve dokuz oturumla tamamlanan sempozyumda başlıca; **Kur’an Açısından Sağlık, Hadis Literatüründe Sağlık, Hz. Peygamber ve Koruyucu Hekimlik, İslam Hukuku Açısından Sağlık, İslam Tarihi ve Medeniyetinde Sağlık, Ahlak/Maneviyat, Ruh ve Beden Sağlığı, Genel Sağlık ve Sağlıkla İlgili İslami Literatür** gibi temalar, Türkçe, Arapça ve İngilizce olarak takdim edilen 52 bildiriyle ele alınıp değerlendirildi.

Bildiriyle sempozyuma katkı sunan değerli akademisyenlerimize katılım belgeleri eposta, gerekli görülürse normal posta yoluyla iletilecektir.

Sempozyum bildirileri, son şekli verilip redaksiyonu yapıldıktan sonra e-kitap olarak Fakültemizin sempozyum sayfasında yayınlanacaktır.

Düzenleme kurulu başkanı olarak bendeniz, pandemi dolayısıyla online olarak düzenlenen Sempozyumun yararlı ve hayırlı olmasını dilerken, bir kere daha, iştirakleriyle bizleri onurlandıran onur konuklarımıza, sempozyumun düzenlenmesinde emeği geçen, başta sayın Rektörümüz olmak üzere AİÇÜ'sinin bütün idarî ve akademik personeline, Sempozyum süresinde bizlere her türlü teknik desteği veren Bilgi İşlem Daire Başkanlığı ve Uzaktan Eğitim Merkezi'nin yönetici ve çalışanlarına, Sempozyum düzenleme kurulu üyelerine ve farklı üniversite ve araştırma merkezlerinden bilimsel bildirileriyle sempozyuma katkı sunan değerli bilim insanlarına, kıymetli dinleyici ve izleyicilere şükranlarımı arz eder, saygı ve hürmetlerimi sunarım.

Sempozyum sonuç bildirisinin okunmasına geçmeden önce gerek bildirileriyle gerekse oturum yöneticilikleriyle Sempozyuma değerli katkılar sunan bilim insanlarımızdan **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin** emekli ve fakat duayen öğretim üyelerinden **Prof. Dr. Nesimi Yazıcı** ve **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden Doç. Dr. Adil Şen** hocalarıma, sempozyumla ilgili son değerlendirmelerini almak üzere söz hakkı vermek istiyorum.

Daha sonra sonuç bildirisinin okunmasıyla sempozyumumuz tamamlanmış olacaktır.

Hitâmuhi misk dileğiyle....

PROF. DR. NESİMİ YAZICI'NIN SEMPOZYUM KAPANIŞ KONUŞMASI

Ahmed-i Hâni Sempozyumuyla ilgili bir iki mesaj vermek isterim. Ahmed-i Hâni tespit edildiğine göre vefat edeli 313 sene olmuş. 313 sene sonra birileri anılıyorsa bu önemli bir şey. Ben hayatta hep buna dikkat ettim ve önemsedim. Biz, geçmişte bu ülkeye, bizim kutsal bildiğimiz değerlere hizmet edenlerin izlerini takip etmeliyiz. Sonra, bizde sonrakiler için küçük bir iz bırakmalıyız. Ahmed hani 313 sene olmuş vefat edeli. Aradan 3 asır geçmesine rağmen sizler onun hizmetini, onun önemini takdir ediyorsunuz. Bununla ilgili 4. Sempozyumu düzenliyorsunuz. Bu çok önemli bir şey.

Bulunduğunuz bölgede, güzel yurdumuzun o bölgesinde biri yaşamış, orada bir iz bırakmış ve onun izini takip eden kişiler çıkmış, bu çok önemli bence. Ben öğretim üyesi basamaklarına tutunduğum zaman hep şunu düşündüm. Keşke bize üniversite hayatında olduğu gibi, yani gerek lisansta gerek lisansüstü seviyelerde ders veren hocalarımız gibi hocalarımız olsa ve gene ders verseler. Ama maalesef artık yok. Neden yoktur? E çünkü artık biz ders verme pozisyonundaydık. Halbuki ders verme pozisyonunda olmak için çok çalışmak gerekiyordu efendim, çok araştırmak gerekiyordu. Yani yüz sayfa okuyorsunuz, gidiyorsunuz ondan sonra ertesi günde iki derste o bitiyor.

Bence bu Sempozyumlar her şeyden önce keşke yan yana gelerek olsaydı. İnşallah genç arkadaşlar da burada konuşma yapan diğer arkadaşlarımızdan etkilenmiş, onların konuşmalarından faydalanmıştır diye düşünüyorum. Bir kere hayırlı bir iş yapıyorsunuz. Hayırlı bir işin sonunda hayır çıkacağı muhakkaktır. Ben buna sonuna kadar inanıyorum. Hiç değilse şu söylenebilir, ben kendim Osmanlı döneminde sağlık işinde bir arada yaşama tecrübesinden bahsetmeye çalışmıştım. Ahmed-i Hâni'ye baktım ki eserleri hem Türkçe hem Kürtçe hem Arapça hem de Farsça. Yani böyle dört dilden eser vermeye çalışıyor ve dört dilden eser veren bir kişi o toplumda seviliyor, benimseniyor. Bizim sağlık alanında gayr-i müslim doktora gitmemiz, ya da gayr-i müslim bir hastanın bizim müslüman doktorumuza gelmesi gibi birçok örnek verdik. Bu da bir arada yaşamanın çok güzel bir örneğini teşkil ediyor. Böyle bir şahsiyeti, bir büyüğümüzü, geçmişteki bir kişimizi aziz ettik, yücelttik buna ihtiyacımız var. Ayrıca bu da üniversitenizin, zat-ı alinizin ve sizlerin hayattan kopuk olmadığınızı gösteriyor.

Burada Şeyh Ahmed-i Hâni'nin sağlıkla ilgili bir konusu gündeme getirilmedi. Belki de rahmetlinin bu konuyla ilgili kendi sağlığını korumaktan ileri bir çabası olmadı ama ülkemizin ve dünyamızın şimdi sağlık konusu bu kadar gündemdeyken sizin bir İslâmî İlimler Fakültesi olarak bunu gündeme getirmeniz hayatla bütüncül bir şekilde çalıştığınızı gösteriyor. Ben sizi tebrik ediyorum, böyle hayırlı

hizmetlerinizin devamını, bizim de hiç değilse onlardan böyle bilgi sahibi olup “aaa bak ülkemizin bu güzel yerinde güzel bir hizmet yapılıyor” diye söyleyebilmemizi Cenabı Allah’tan niyaz ediyorum. Tekrar sizi tebrik ediyorum, hayırlara vesile olduğunuz için teşekkür ediyorum. Her şey gönlünüze göre olsun diyor ve sözümü bitiriyorum.

DOÇ. DR. ADİL ŞEN'İN KAPANIŞ KONUŞMASI

Cenab-ı Hakkın lütfü keremiyle iki günlük zorlu çalışmanın neticesinde bu ana gelmiş bulunmaktayız. Gerçekten takdire şayan bir çalışma yürüttünüz. Milli, mahalli ve beynelmilel değerleri topladınız. Rektörümüzün *“insani ve islami hassasiyeti gündeme getirmeliyiz ve bize bırakılan hikmetin peşine düşmeliyiz”* sözü ile Belediye başkanımızın *“ilahiyatçılara ihtiyaç duyulduğunu ve diğer katılımcıların İlahiyatçıların fildişi kulelerinden inip halka karışmalarının gerektiğini”* belirten ifadelerine canü gönülden katılıyorum. Ecdadımız, bize muazzam bir ilmi birikim bırakmıştır. Bu bir emanet-i ilmiyyedir. Bu emanete, bir alime yakışır vefa ve vakar duygusu ile ele almamız lazım. Işık doğudan yükselir sözüne binaen bu çalışmalar kisve-i taba büründüğünde bir işaret fişeği misalinde hepimiz bundan müstefid olacağız. Yapmış olduğunuz bu sempozyuma yurt içinden yurt dışından birçok akademisyen katılmış olmakla beraber bilhassa tababet mesleği ile uğraşan doktorlar katılmaya çalıştılar. “İlahiyat fakülteleri ne yapıyor ki” sözüne mücessem eserlerle cevap vermiş olmak babından zatı alinizi üniversitenizi ve tertip heyetini samimi duygularımla tebrik ediyorum. Bu işbirliğinin devamının da periyodik olarak gelmesini temenni ediyorum. Geçen yıl Prof. Dr. Fuat Sezgin hocayı yad edip çalışmalarını inceldik ve irdeledik. Cenab-ı Allah Ahmed-i Hanî'nin de ruhunu şad eylesin. Böyle değerlerimiz vasıtasıyla çalışmalarımızı dile getiriyoruz. Bu çalışmalara zemin ve zaman hazırladığınız için teşekkür eder, selamlarımı ve hürmetlerimi iletiyorum. İlaveten şunu eklemek istiyorum. Mahir İz hocamız ilahiyatçılar için “gönül doktoru” tabirini kullanırmış. Daha sonra Yaşar Kandemir hocamız bu isimde bir roman yazdı. Bu çalışmaların devamını diliyor ve inşallah bu kovid ortamı sona erer. Ağrımız yeniden Ahmed-i Hanî'nin şanına yakışır şekilde bir ışık ve rahmet olur. Teşekkür ediyorum, hürmetlerimi sunuyorum.

SEMPOZYUM SONUÇ BİLDİRGESİ

Sağlık insanoğlu için hayati bir meseledir. İlk medeniyetle birlikte sağlıkla ilgili beşerî tecrübeler de kayda geçirilerek nesilden nesle aktarımı sağlanmıştır. Baştan itibaren hastalıkların teşhis ve tedavisinde, dönemin bilgi, birikim, tecrübe, teknik ve kültür düzeyine göre büyü, doğaüstü güçler ve bitkilerle yapılan ilk tedavi şekillerinden bugün DNA analizlerine kadar inen modern bilimsel yöntemlere kadar birçok farklı yöntemler ve teknikler kullanılmıştır. Tıp alanındaki baş döndürücü gelişmeler neticesinde ulaşılan günümüz sağlık uygulamalarında geçmişteki bazı tedavi şekilleri hala geçerliliğini korurken, diğer bazı tedavi şekil ve yöntemleri ise batıl inanç, dinsel-büyüsel pratikler olarak değerlendirmektedir.

Her konuda olduğu gibi sağlık konusunda da insanlara isabetli ve olumlu inanç desteği sunmak vicdani ve toplumsal bir görevdir. Bütün dinlerin temel amaçlarından biri, hiç kuşkusuz, mensuplarına mutluluk verici bir yaşam tarzı sunmaktır. Bunu yaparken din, sadece inanç ve ibadet ilkeleri tetkin etmekle yetinmez, aynı zamanda ruh ve beden sağlığına ilişkin de önemli bazı ilkeler önerir. Bu yönüyle din, gerek fiziksel/bilişsel gerekse psikolojik ve ahlaki bakımdan tutarlı ve dengeli, toplumla bütünleşmiş, sosyal ilişkilerinde ölçülü, ümit ve beklentilerinde rasyonel bir kişilik tipinin oluşmasında önemli bir rol oynar.

İslâm; din, can, akıl, nesil ve malı, korunması gereken beş zorunlu esas (zarûriyât'ı-hamse) olarak kabul eder. Bu esaslar, özellikle de canı ve akli koruma zarureti, İslâm'ın ruh, zihin ve beden sağlığını koruma altına alma gayesini doğrudan ortaya koyar. Hastalık öncesi korunma yöntemlerinden hastalık sonrası tedavinin meşruiyetine kadar sağlıkla ilgili hemen her safhada söyleyecek bir sözü bulunan İslâm'da, hastalığın tedavisi kadar doktor ve hasta haklarının korunması da önemlidir.

İslâm kültüründe temizlik imanın yarısına denk görülür. Bu, hem maddî hem manevî temizliği kapsar. Manevî temizlik, emrâz-ı kalbiyye denilen manevî hastalıkların, yani kötü ahlâkın kalpten sökülüp atılmasıyla, maddî temizlik de bedensel hastalıklara yol açması muhtemel varlıklarla yer ve ortamlardan uzak durulmasıyla olur.

Kur'an manevî hastalıklara çözüm ürettiği gibi maddî hastalıklara karşı da çözümler önerir. Bu bağlamda tarihte karşılaşılan bazı hastalıklara yaklaşımıyla bir taraftan bedensel hastalıklara karşı gerçekçi tedavi yöntemlerinin araştırılmasını teşvik ederken, diğer taraftan cahiliye döneminin mitoloji ve astroloji karışımı tedavi uygulamalarına karşı uyarır.

Hastalıkların çıkmadan önce tedbirlerin alınması anlamına gelen Koruyucu Hekimlik, Hz. Peygamber'in sağlık anlayışında önemli bir yer tutar. Koruyucu Hekimlik, bir başka deyişle, Hıfzıssıhha, Hz. Peygamber'in (s.a.s.), insan sağlığıyla ilgili tasarruflarını bütüncül bir şekilde ortaya koyan, bedensel ve ruhsal, bireysel ve sosyal yönden tam bir iyilik halini temsil eden sağlığın muhafazasını ve hastalığın önlenmesini merkeze alan, tedaviyi hekimlere bırakmakla beraber hukukunu/ahlakını kendisi belirleyen, bu arada geleneksel bazı tamamlayıcı tedavi yöntemlerini de öneren yaklaşımıdır.

Kur'an ve Sünnet birlikteliğiyle oluşan ve "Her hastalığın muhakkak bir tedavisi vardır." görüşünün hâkim olduğu İslam kültüründe; Koruyucu Hekimlikle ilgili şu ilkelere dikkat çekilmiştir: Sağlık bir nimet ve emanettir. Sağlıklı beslenme, dinlenme ve yeteri kadar uyuma alışkanlık haline getirilmelidir. Birçok hastalığın sebebi olan kan, ölü ve vahşi hayvanlar yemek kültüründen çıkarılmalıdır. Hayvansal ürünler hazırlanırken koruyucu tedbirler alınmalı, çiğ etler tüketilmemelidir. Her zaman ve mekânda temizliğe dikkat edilmelidir. Yemekten önce ve sonra, tuvalet ihtiyacı giderdikten sonra eller muhakkak yıkanmalıdır. Gerek ibadetlerin kabulü için gerekse hastalıklara karşı korunma tedbiri olarak kirli cisimler ve yüzeylere temastan kaçınılmalıdır. Beden, elbise ve çevre temizliğine özen gösterilmelidir. Ağız ve diş sağlığına dikkat edilmelidir. Bulaşıcı hastalıklarda karantina şartlarına riayet edilmelidir. Bulaşıcı hastalığa yakalananlar, bulundukları mekânda kalmalıdır. Bulaşıcı hastalıkların bulunduğu yerlere ve ortamlara gitmekten kaçınılmalıdır. Sağlık işleri ehline verilmelidir. Hastalığın teşhis ve tedavisinde erken davranılması, iyileşmede kritik bir öneme sahiptir. Ayrıca inanç, ibadet ve duanın da ruhî motivasyon ve moral destek sağlaması yönünden ruhsal rehabilitasyonlar ve fiziksel tedavilerdeki olumlu etkisi inkar edilemez.

İyiliği emretme ve kötülükten sakındırma ilkesi üzerine kurulan İslam hukuk sistemi sedd-i zerâiyi, yani önleyici tedbirlerle insana zarar verebilecek her türlü iş ve eylemi önceden bertaraf etmeyi ilke edinmiştir. Bugün tıbbın yarısı olarak kabul edilen koruyucu hekimlik bu mantık üzerine kurulmuştur. İnsanın beden ve ruh sağlığını aynı anda temin eden bu ilke, insana zarar verebilecek her türlü faaliyeti, önleyici tedbirler ve caydırıcı cezalarla önlemeyi hedeflerken, insana yarar sağlayan her türlü söylem ve eylemi de iyilik kategorisinde değerlendirerek ödüllendirmeyi amaç edinmiştir.

İslam dini hastalıkları önleme ve tedavi etme bağlamında sadece bir takım öneri ve tavsiyeler vermekle kalmamış, ilk dönemlerden itibaren bu yönde somut adımlar da atarak gelecek nesillere rehberlik etmiştir. Bireyin dünyevi ve uhrevi faydası için evrensel kurallar getiren İslâm'ın genel olarak ilme verdiği ihtimamın bir neticesi olarak tıp ilmi de hızla gelişerek daha hicrî birinci ve ikinci asırlarda İslâm dünyasının hayati disiplinlerinden birisi durumuna gelmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s.) döneminde Medine'de kurulan bir tür sahra çadırı ve "Dâru's-Şifâ" adı verilen sağlık ocağıyla kurumsallaşmaya başlayan tedavi merkezleri de zamanla gelişerek bugün bilim ve teknolojiye paralel olarak her türlü hastalığın tedavi edildiği tam donanımlı hastanelere dönüşmüştür.

Salgınları önleme bağlamında da Müslüman otoritelerce, hac gibi muhtelif coğrafyalardan çeşitli milletlerin katılımıyla gerçekleştirilen toplu ibadetler yoluyla dünya ölçeğinde yayılma eğilimi gösteren veba ve kolera gibi salgın hastalıkların pandemiye dönüşmesini önlemeye matuf olarak tedâbîr-i sıhhiye ve tahaffuziyye adıyla temizlik, karantina, muayene istasyonlarını ve modern tıbbi araç gereçlerin artırma gibi bir takım tedbirlere başvurulduğu görülür.

Öneriler

İslam'ın, Kur'an ve Sünnet bütünlüğünde insanın maddi ve manevî temizliğini aynı düzlemde ele aldığı görülmektedir. Bireyin ruh ve beden sağlığının korunması sağlıklı bireylerin ve toplumların inşası için temel başlangıç noktasıdır. Bu nedenle sağlıklı olmak, aynı zaman Allah-varlık-insan ilişki düzleminde Hakkın

belirlediği yerde ve Hak üzere uygun bir konumda olmaktır. Bunun için de birey, hem ruh ve beden sağlığını korumalı hem de toplumun ruh ve beden sağlığını korumada gerekli tedbirleri almalı, ayrıca bütün bunları Allah Teâlâ'ya karşı kulluğunun gereği olarak gerçekleştirmelidir.

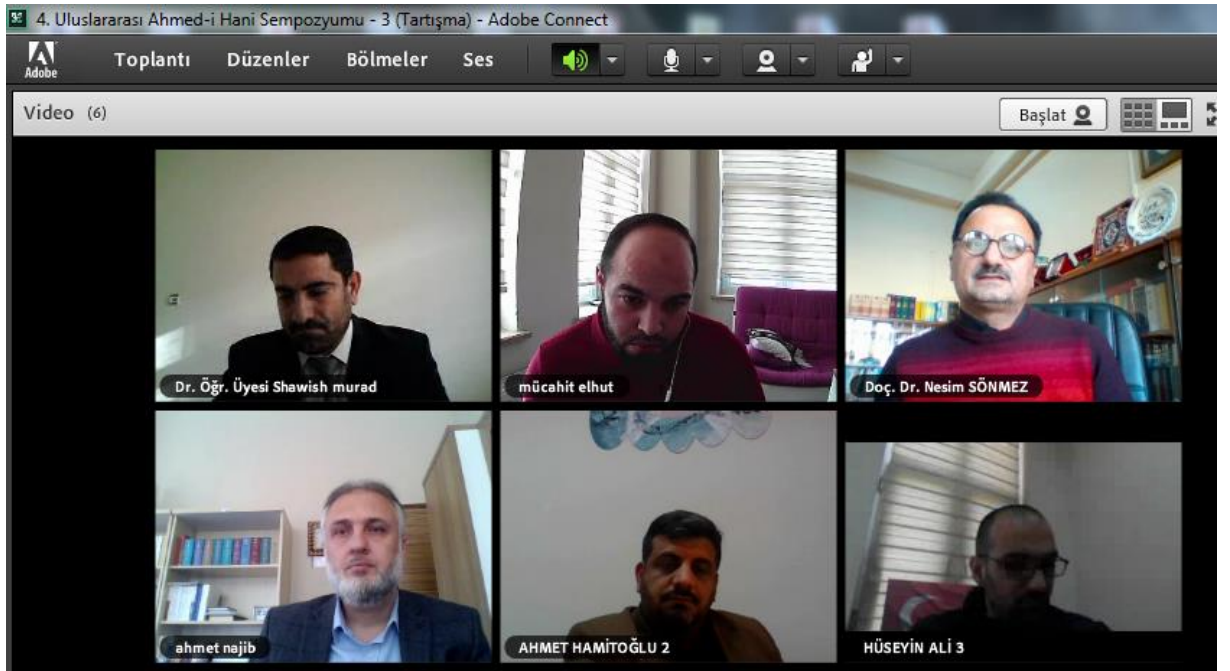
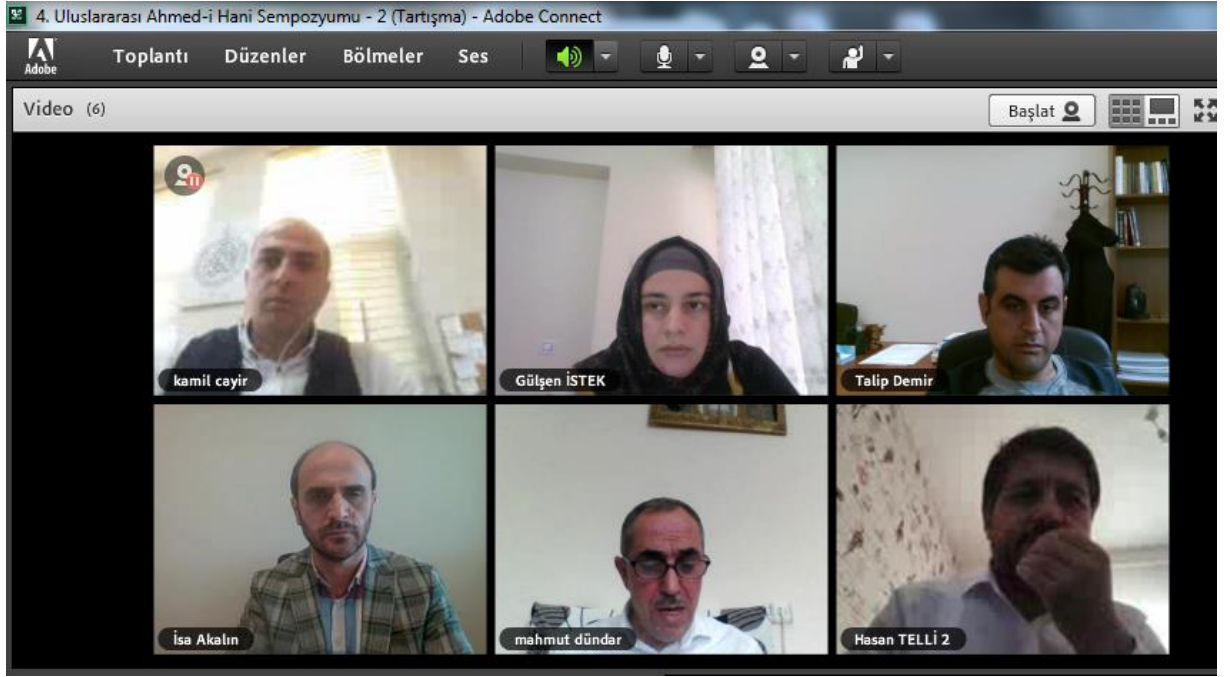
Yaşanan salgının acı veren sonuçları devletimizin tüm kurumlarınca hafifletilmeye çalışılmakla birlikte, bizlerin de birey, sosyal grup ve toplum olarak inanç temelli bir hassasiyetle üzerimize düşeni yapmamız gerekmektedir. Ayrıca İslâm'ın belirlediği sağlık ilkelerinin tüm boyutlarda karşılık bulabilmesi için akademik bir zemin oluşturulması ve ilgili bilginin kurumsal düzlemde işlerlik kazanmasında gerekli katkıların sunulması da elzemdir.

COVID-19 virüsünün gerek kaynağı gerekse bulaşma yolları ve tedavi yöntemlerine yaklaşım konusunda modern tıbbın yaklaşımıyla büyük oranda örtüşen İslâm'ın temel kaynaklarında fert ve cemiyetin ruh ve beden sağlığına dair yer alan naslar, bilim insanlarınca da tarafsız bir gözle ve bilimsel yöntemlerle yeniden değerlendirilerek bir bütünlük içerisinde modern insanın hizmetine sunulmalıdır. İslâm dinine karşı dışa vurulan ve bir tür cinnet halini yansıtan İslamofobiya gibi duygusal ve tarihsel tepkiler bu hizmete mani olmamalıdır.

Son olarak mevcut pandemi sürecinde COVID-19 virüsüne yakalanan hastalarımıza Yüce Allah'tan acil şifalar, hayatını kaybedenlere rahmet, yakınlarına ve sevenlerine başsağlığı ve sabrı cemiller dileriz.

SEMPOZYUMDAN KARELER

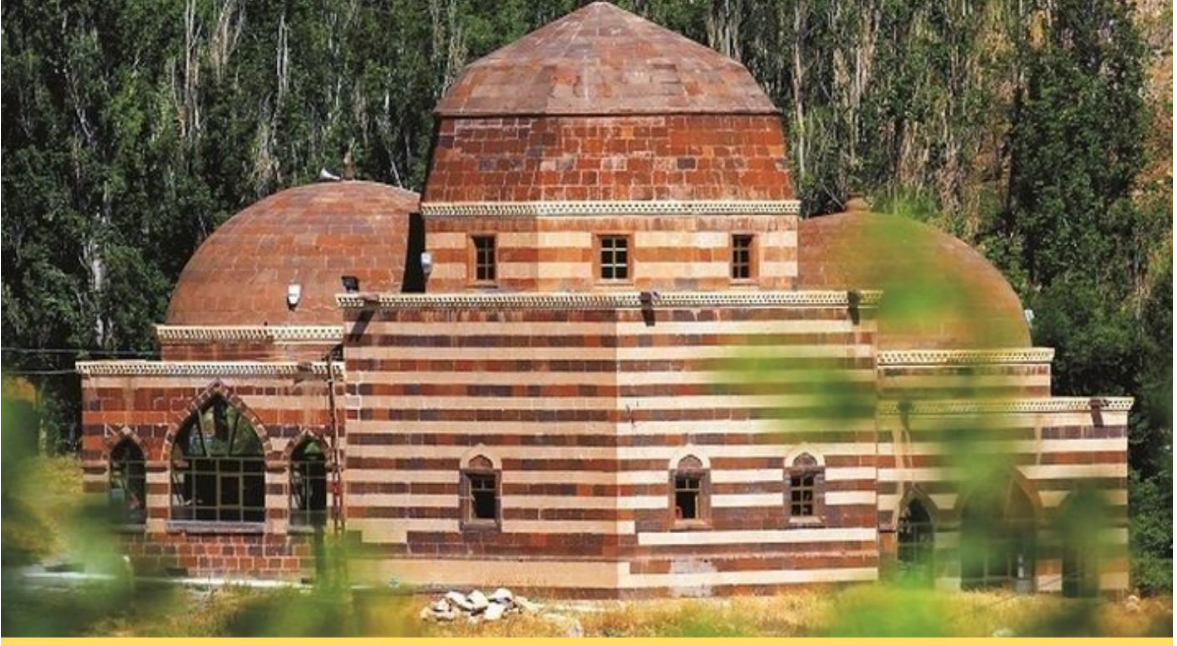

BASINDA SEMPOZYUM

Sempozyumumuz řu haber linklerinden takip edilmiştir:

<https://www.agri.edu.tr/detail.aspx?id=4858&bid=661&tid=5&dil=tr-TR>
<http://www.igdir.edu.tr/duyuru/4-uluslararasi-ahmed-i-hani-sempozyumu>
<https://www.diyagnet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/29992/islamin-sagligi-koruma-konusunda-ongordugu-tedbirlerin-basinda-koruyucu-hekimlik-prensibi-yer-aliyor>
<https://www.agridahaber.com/agri/agri-da-4-ahmed-i-hani-sempozyumu-online-olacak-h109005.html>
<https://www.agrihurses.net/aicude-4-uluslararasi-ahmed-i-hani-sempozyumu-online-olarak-yapilacak/39484/>
<https://www.diyadinnet.com/aicude-4-uluslararasi-ahmed-i-hani-sempozyumu-basladi-h123075/>
<https://www.haberturk.com/agri-haberleri/82392328-aicude-4-uluslararasi-ahmed-i-hani-sempozyumu-basladi>
<https://www.sabah.com.tr/agri/2020/11/12/aicude-4-uluslararasi-ahmed-i-hani-sempozyumu-online-olarak-yapilacak>
<https://www.haberler.com/aicu-nde-4-uncu-uluslararasi-ahmed-i-hani-13739128-haberi/>
<https://www.haberler.com/aicu-nde-4-uncu-uluslararasi-ahmed-i-hani-13739128-haberi/>
<https://www.msn.com/tr-tr/haber/gundem/a%C4%B0%C3%A7%C3%BCnde-4%C3%BCnc%C3%BC-uluslararasi%C4%B1-ahmed-i-hani-sempozyumu-sona-erdi/ar-BB1b3tPi>
<https://basakgazetesi.com/haber/aicunde-4uncu-uluslararasi-ahmed-i-hani-sempozyumu-sona-erdi-198109.html>
<https://www.guneydoguguncel.com/4-uluslararasi-ahmed-i-hani-sempozyumu-sona-erdi/24977/>
<https://www.istanbulhaber.com.tr/aicunde-4uncu-uluslararasi-ahmed-i-hani-sempozyumu-sona-erdi-haber-1632448.htm>
<https://dogruhaber.com.tr/haber/707401-4-uluslararasi-ahmed-i-hani-sempozyumu-sona-erdi/>
<https://www.sondakika.com/haber/haber-aicu-nde-4-uncu-uluslararasi-ahmed-i-hani-13739128/>
<https://basakgazetesi.com/haber/aicunde-4uncu-uluslararasi-ahmed-i-hani-sempozyumu-sona-erdi-198109.html>
<https://www.menemenhaber.com.tr/aicunde-4uncu-uluslararasi-ahmed-i-hani-sempozyumu-sona-erdi/18776/>
<https://www.inegolononline.com/guncel-olaylar/haber/aicunde-4uncu-uluslararasi-ahmed-i-hani-sempozyumu-1704240/>
<https://www.sondakika7.com/agri/aicunde-4uncu-uluslararasi-ahmed-i-hani-sempozyumu-sona-erdi-h12929.html>
<https://www.samsungazetesi.com/agri/aicunde-4uncu-uluslararasi-ahmed-i-hani-sempozyumu-sona-erdi-h1395139.html>
<https://dogruhaber.com.tr/haber/707401-4-uluslararasi-ahmed-i-hani-sempozyumu-sona-erdi/>
<https://www.sondakika02.com/aicunde-4uncu-uluslararasi-ahmed-i-hani-sempozyumu-sona-erdi/158645/>
<https://www.iha.com.tr/agri-haberleri/aicude-4-uluslararasi-ahmed-i-hani-sempozyumu-online-olarak-yapilacak-2743808/>
<https://www.tokattan.com/agri/aicunde-4uncu-uluslararasi-ahmed-i-hani-sempozyumu-sona-erdi-h95465.html>

IV. ULUSLARARASI AHMED-İ HÂNÎ SEMPOZYUMU

“İSLÂM’DA SAĞLIK VE KORUYUCU HEKİMLİK”

